

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

PROŽÍVANÁ ŽIVOTNÍ SMYSLUPLNOST U ODOSUZENÝCH MUŽŮ VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

EXPERIENCED MEANINGFULNESS OF LIFE IN CONVICTED MEN SERVING
A PRISON SENTENCE

Magisterská diplomová práce

Autor: **Bc. Bernadeta Tomanová**

Vedoucí práce: **Mgr. Martin Kupka, Ph.D.**

Olomouc

2022

Poděkování

Na prvním místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu Mgr. Martinu Kupkovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a vstřícné jednání při tvorbě této diplomové práce. Dále děkuji za pomoc se statistickým zpracováním PhDr. Danielu Dostálovi, Ph.D. Také bych chtěla poděkovat Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR, že mi umožnilo realizovat můj výzkumný záměr, všem zaměstnancům z věznice Mírov, Břeclav, Pardubice, Rapotice a Znojmo, kteří byli velice laskaví a pomáhali mi se sběrem dat. Velký dík patří také samotným vězňům, za jejich ochotu a otevřenost při vyplňování dotazníků.

Poděkování za podporu při studiu a psaní této práce věnuji mé rodině, především rodičům, sourozencům a prarodičům. Největší poděkování patří mému partnerovi za jeho toleranci, laskavý přístup a pomoc.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci na téma: Prožívaná životní smysluplnost u odsouzených mužů ve výkonu trestu odnětí svobody vypracoval(a) samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedl/a jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne

Podpis

OBSAH

Číslo	Kapitola	Strana
	OBSAH	3
	ÚVOD	5
	TEORETICKÁ ČÁST	6
1	Výkon trestu odnětí svobody	7
1.1	Účel a pojetí trestu odnětí svobody	7
1.2	Typy věznic a specializované oddíly	8
1.3	SARPO	9
1.4	Program zacházení	10
1.4.1	Terapeutické přístupy při práci s odsouzenými	12
1.5	Prizonizace.....	13
1.5.1	Specifické fenomény ve vězení	14
2	Pachatelé trestných činů	16
2.1	Kriminální chování a motivace.....	16
2.2	Osobnostní charakteristiky	17
2.3	Kriminální recidiva	18
2.4	Druhy kriminality.....	20
3	Životní smysluplnost	22
3.1	Hodnoty a životní cíle	22
3.2	Pojetí životního smyslu a smysluplnosti	24
3.3	Zdroje smyslu	26
3.4	Vina	28
3.5	Životní smysl v průběhu lidského života	28
3.6	Význam smyslu z pohledu logoterapie	30
3.7	Metody ke zjišťování životní smysluplnosti.....	31
4	Životní smysluplnost u vězňů a dosavadní výzkumy na toto téma	33
4.1	Životní smysl a hodnoty vězňů.....	33
4.2	Nalezení životního smyslu u vězňů	35
	VÝZKUMNÁ ČÁST	38
5	Výzkumný problém	39
5.1	Výzkumné cíle	40
5.2	Formulace výzkumných hypotéz ke statistickému testování	41
5.3	Operacionalizace proměnných.....	42
6	Typ výzkumu a použité metody	44
6.1	Struktura dotazníku vlastní tvorby	44
6.1.1	Dotazník hodnotových portrétů (PVQ)	45

6.1.2	Škála životní smysluplnosti (ŠŽS).....	48
7	Sběr dat a výzkumný soubor	50
7.1	Sběr dat a popis výzkumného souboru.....	50
7.2	Etické hledisko a ochrana soukromí	55
8	Práce s daty a její výsledky	56
8.1	Psychometrické vlastnosti škály postoj k trestné činnosti.....	57
8.2	Výsledky výzkumných cílů	59
8.3	Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz.....	64
8.4	Další analýzy	73
9	Diskuze.....	74
10	Závěr	81
11	Souhrn	83
	LITERATURA	86
	PŘÍLOHY.....	93

ÚVOD

Každý z nás nahlíží na význam svého bytí jinak. Většina lidí považuje za zásadní nalézt v životě jasný směr a cíl, který jim přináší naplnění a motivaci. Aktivně tedy usilují o jeho nalezení. Jiná část lidí se topí v prázdnotě, beznaději a jednotvárnosti života, která nic rozvojového nepřináší. Pohled na to, co je v životě důležité a smysluplné má v tomto kontextu značně individuální charakter. To, jaký přepisujeme našemu životu význam, ovlivňuje řada faktorů, včetně aktuální životní situace ve které se nacházíme. Důležitou roli může sehrát i uvěznění.

Se světem vězňených mě pojí projekt: Dopisování s vězni, do kterého jsem zapojena téměř 4 roky. Postupem času se mě začínaly některé životní osudy vězňených dotýkat více. Lidé, kteří na svobodě nemají téměř žádné zázemí, více než polovina života za mřížemi, opakovaná odsouzení, vysoký věk po výstupu z vězení, různé závislosti, zvláště závažné trestné činy, vysoká délka trestu a mnoho dalších negativních aspektů. Podobné životní situace vězňených ve mně vzbuzovaly nejčastěji otázku: Má takový člověk vůbec důvod k životu?

Po důkladnější rešerši jsem zjistila, že tématu životního smyslu se u pachatelů trestných činů věnuje málo výzkumů, u vězňených je to doslova hrstka. Výzkumná část této práce měla být původně kvalitativního charakteru. Tento přístup se mi jevil vhodnější vzhledem k subjektivnosti existenciálních fenoménů a abstraktnosti tohoto tématu. Kvůli zhoršené pandemické situaci mi byl vstup do věznic odepřen a musela jsem zvolit kvantitativní přístup.

Cílem této práce je zjistit co je pro vězňené, kteří se často ocitají v bezvýhodných situacích, hlavní motivací k životu. Kladu si otázku, zda prožívají ve svých životech prázdnotu nebo naopak v životě směřují k jasně danému cíli. Životní smysl jsem se rozhodla prozkoumat přímo, ale také skrze hodnoty, krátkodobé i dlouhodobé cíle, postoj k trestnému činu a spokojenost se životem. Hlavním cílem je porovnat určité skupiny odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody vzhledem k druhu trestné činnosti, počtu odsouzení a věku. Zjistit, zda se nějaká skupina odsouzených výrazně odlišuje a bylo by u ní vhodné zahájit určité intervence. Myslím si, že porozumění těmto existenciálním tématům je důležité z hlediska prevence sebevražd, ale i k ovlivnění a zamezení páchaní dalších trestných činů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Uvěznění, tedy připravení jedince o osobní svobodu, je forma trestu, která je u nás běžně využívána. Odsouzený je vytržen z běžného života a umístěn do většinou státní věznice, kde má strávit příslušnou dobu. Ocítá se na specifickém místě plném mříží a zámek s jasně daným režimem. V této kapitole si tedy přiblížíme prostředí věznic a vězeňského systému, abychom lépe porozuměli prostředí, ve kterém se musí odsouzení naučit žít.

Zákon č. 169/1999 Sb., § 2, odst. 1, (zákon o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění platném do 31. prosince 2021) uvádí, že: „*trest může být vykonán jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody*“. Popelka (2011) zdůrazňuje, potřebu vytvářet odsouzeným životní podmínky s vhodnými sociálními normami, povzbuzovat je k udržení vztahů s rodinou, zmírňovat škodlivý dopad vězeňského pobytu a nevyváženost mezi svobodou a životem ve vězení. Jakékoliv kruté nebo ponižující jednání by nemělo být dovoleno.

1.1 Účel a pojetí trestu odnětí svobody

Názor na to, jakou funkci by měl plnit trest odnětí svobody, prošel v průběhu času značnými obměnami. I dnes nalezneme na toto téma řadu debat. Hoferková a Raszková (2018) upozorňují na doposud vedený spor mezi tím, zda je účelem pouze zadržování lidí nebo také výchovné ovlivňování odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS).

V dřívějších dobách panoval ve společnosti názor o odplatě nebo sociální mstě, jakožto hlavním cíli trestu odnětí svobody. Dnes je tento účel překonán (Mezník, Kalvodová & Kuchta, 1995). Podle zákona č. 169/1999 Sb., § 1, odst. 2, (ve znění platném do 31. prosince 2021) se účelem výkonu trestu rozumí minimalizace opakování kriminálního chování u odsouzených, aby po propuštění vedli samostatný život, který není v rozporu se zákonem, dále ochrana společnosti před pachateli trestných činů a odvrácení možnosti páchat další trestnou činnost.

V posledních letech se moderní penologie shoduje na dvou základních hlediscích: regulativní a vyrovnávací funkce trestu odnětí svobody. Pod pojmem regulativní máme na mysli samotnou izolaci, omezení svobody a snahu pachatele o změnu chování, tedy rozvoj

nejrůznějších podob prosociálního chování a inhibici nežádoucího chování. Vyrovňovací funkce znamená na straně oběti zmírnit dopady trestného činu spolu s náhradou způsobených škod. U pachatele by mělo vždy dojít k probuzení svědomí, uznání viny a narovnání vztahů s obětí. Tyto tři fáze (na straně pachatele) mají následovat přesně v tomto pořadí (Hála, 2006; Popelka, 2011; Raszková & Hoferková, 2018).

Primárním cílem trestu odnětí svobody by měla být především náprava. Nápravou nebo rehabilitací lze rozumět, že propuštěný zvolí takový způsob života, že se již nedopustí další trestné činnosti. Například, když se násilník zúčastní výcviku zaměřeného na zvládnutí agresivity (Drahoňovský, 2015). Alison Lieblingová, profesorka kriminologie na Cambridžské univerzitě, tvrdí, že účel trestu odnětí svobody by měl být současnou společností redefinován. Stejně jako Drahoňovský, i ona hovoří o významu rehabilitace odsouzených, zároveň vyzdvihuje znovuoobnovu a rozvíjení jejich osobností, sociálních dovedností a obecného vzdělávání (Drápal & Liebling, 2016). Skandinávské země, které jsou známé nízkým počtem vězňených osob, zdůrazňují obohacující myšlenku. Věznice by neměla být místem utrpení, strachu a deprivace, ale měla by být místem vykoupení, učení, školení a léčení. Cílem by tedy mělo být vytváření obdobných podmínek vnějšího světa, než jejich uzavírání (Pratt & Eriksson, 2011).

Trest by měl tedy především snižovat výskyt již dříve naučeného chování, což se dá uplatnit pouze u osob, které jsou neimpulzivní, zaměřují se na budoucnost, disponují alespoň průměrnou inteligencí a nerecidivují. Z dlouhodobého hlediska se však ukazuje, že přibližně dvě třetiny vězňených tvoří recidivisté. Z toho vyplývá, že samotné odnětí svobody nemůže být dostačující pro nápravu vězňených, aniž by nebyly realizovány další intervence (Jiříčka, 2020). Podrobněji se o nich zmíníme v další podkapitole 1.4 Program zacházení.

1.2 Typy věznic a specializované oddíly

Nejprve je odsouzený umístěn do nástupního oddílu, kde setrvává přibližně dva týdny. Tento oddíl se většinou nachází ve vazebních věznicích. Po provedení všech vyšetření dojde k ubytování odsouzeného do konkrétní věznice (Raszková & Hoferková, 2018). Věznice se dělí do dvou typů: s ostrahou a se zvýšenou ostrahou (zákon č. 169/1999 Sb., § 8, ve znění platném do 31. prosince 2021). „*Věznice s ostrahou se podle stupně zabezpečení člení na oddělení a) s nízkým stupněm zabezpečení, b) se středním stupněm zabezpečení, c) s vysokým stupněm zabezpečení*“ podle zákona č. 169/1999 Sb., § 12, odst. 1 (ve znění platném do 31. prosince 2021).

Do výše zmíněných oddělení jsou odsouzení umístováni na základě míry vnějšího a vnitřního rizika (zákon č. 169/1999 Sb., § 12, odst. 2, ve znění platném do 31. prosince 2021). K vyhodnocení rizik a potřeb odsouzeného slouží Vězeňské službě ČR diagnostický nástroj SARPO (podrobněji o něm v další kapitole 1.3). Pomocí tohoto nástroje se ve věznicích standardizoval způsob vytváření komplexní zprávy o odsouzeném, kterou zpracovávají vychovatel, psycholog, sociální pracovník a speciální pedagog. Všechny tyto údaje dále přispívají k vytvoření co nejvhodnějšího programu zacházení (Veteška & Fisher, 2020).

Separátně jsou umístěni muži od žen, odsouzené ženy s dětmi ve VTOS, odsouzení s infekčním onemocněním nebo podezřením na něj. Dále jsou umístěny odděleně tyto skupiny odsouzených: mladiství, recidivisté, ti kteří jsou odsouzení ve VTOS poprvé, trvale pracovně nezařaditelní, odsouzení za trestné činy z nedbalosti, za úmyslné trestné činy, jedinci kterým bylo uloženo ochranné léčení a zabezpečovací detence, s poruchami duševními a s poruchami chování a velmi nebezpeční (zákon č. 169/1999 Sb., § 7, ve znění platném do 31. prosince 2021). Jako součást některých věznic tedy byla vytvořena specializovaná oddělení, např. ve Světlé nad Sázavou jsou umístovány odsouzené ženy se svými dětmi, v Brně je psychiatrické oddělení, ve Všehrdech mladiství, v Kuřimi sexuální devianti, na Mírově osoby s poruchami chování apod. V některých věznicích jsou také zakládány tzv. bezdrogové zóny. V Brně a Opavě jsou zřízeny detenční ústavy (Popelka, 2011).

Výstupní oddíl je určen odsouzeným, kteří mají být propuštěni z VTOS a zároveň dostali trest odnětí svobody na tři a více let. Může se také jednat o odsouzené s kratším trestem, kteří potřebují intenzivnější pomoc při návratu do občanského života. Odsouzení s uloženým trestem odnětí svobody na 3 a více let jsou zde ubytováni 6 měsíců před plánovaným propuštěním. Cílem výstupního oddílu je minimalizovat negativní dopady vzniklé vlivem dlouhodobého pobytu ve vězení a předat praktické rady pro samostatný způsob života (Raszková & Hoferková, 2018).

1.3 SARPO

Tato metoda se stala nedílnou součástí vězeňského prostředí od roku 2012, kdy byla zavedena do praxe. Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených, zkráceně SARPO, stejně jako podobné diagnostické nástroje, si kladou za cíl: „*shromáždit, vyhodnotit a interpretovat dostatek informací o tom, jakým způsobem pachatelé vystupují ve vztahu k sobě a k ostatním,*

jaká nebezpečí mohou z práce s nimi hrozit a jaká je šance na život bez páčání trestné činnosti“ (Drahý, Hůrka & Petras, 2018, str. 8). SARPO je velice obsáhlé a skládá se z několika částí (příloha č. 3). Jedná se o výpočet statického a dynamického rizika, o posouzení rizika újmy, dotazníku sebehodnocení, adaptace v Nástupním oddíle a protektivních faktorů. Výsledkem je Komplexní zpráva o odsouzeném (Jiříčka, Petras, Hůrka & Drahý, 2013).

Penologickou recidivu dokáže spolehlivě předpovědět statické riziko, které dělíme na nízké, střední, vysoké a velmi vysoké. Ze získaných dat vyplývá, že kategorii odsouzených s vysokým a velmi vysokým statickým rizikem tvoří 57,2 % odsouzených z celkového souboru. Především u těchto odsouzených roste důležitost pozitivní změny, jinak je téměř jisté, že odsouzení budou po propuštění pokračovat v páčání trestné činnosti. Dynamická rizika se také nazývají kriminogenními potřebami a slouží k odhalení rizik, která lze u pachatele ovlivňovat pozitivním směrem. Zahrnují celkem 48 rizik rozdělených do sedmi základních faktorů. Díky protektivním faktorům roste odolnost vůči vlivu rizikových faktorů, dělíme je opět na statické a dynamické. Nejčastěji uváděné protektivní faktory zahrnovaly stabilní a perspektivní bydlení, výchovu ve stabilní rodině, realistický postoj odsouzeného k jeho trestné činnosti a nepřítomnost v závadové skupině (Drahý et al., 2018).

Výstupem SARPO záměrně není jen jedna jediná hodnota, aby nedocházelo k tzv. škatulkování, ale každá část má svůj vlastní výstup. Výpočet statických rizik závisí především na vstupních datech a stávají se tedy nezávislými na hodnotitelích. U dynamického rizika již má zpracovatel přiměřenou možnost úpravy dat. Velmi důležitou roli hraje především interpretace vyhodnocení dílčích rizik a závěrů než pouhé konstatování získaných čísel (Hůrka & Petras, 2021).

1.4 Program zacházení

Tato podkapitola blíže pojednává o odborném zacházení s odsouzenými ve VTOS. Program zacházení představuje jasně stanovený záměr působení na odsouzeného a metody zacházení s odsouzeným, které usilují o realizaci daného cíle. Jedná se tedy o různé aktivity, které má odsouzený vykonávat během pobytu ve věznicí. Program zacházení se vytváří na základě komplexní zprávy o odsouzeném a bere v úvahu také délku trestu, důvody trestné činnosti a charakteristiku osobnosti (zákon č. 169/1999 Sb., § 41, ve znění platném do 31. prosince 2021). Program zacházení s odsouzenými se dělí na aktivity pracovní, vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové a oblast utváření vnějších vztahů (vyhláška č. 345/1999 Sb., § 36,

Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění platném do 31. prosince 2021).

Vzdělávací aktivity cílí na kvalitnější uplatnění jedince ve společnosti po propuštění z VTOS. Jsou však realizovány pouze ve vybraných věznicích, proto tedy nemají všichni odsouzení stejné příležitosti ke vzdělávání. Speciálně výchovné aktivity zahrnují různé druhy individuálních i skupinových terapií, sociálně právní poradenství, rozhovory s psychologem nebo speciálním pedagogem, tréninky na zvládání vlastní agresivity apod. Především skrze tyto činnosti může docházet k transformaci hodnot odsouzeného a k potlačování nežádoucího chování. Pracovní aktivity, především získání pracovních návyků hraje významnou roli při správné sociální adaptaci. Řadíme zde práce nezbytné k zajištění chodu věznice, pracovní terapie, zaměstnání mimo věznici nebo práci ve středisku hospodářské činnosti provozované danou věznicí. Skrze zájmové činnosti může odsouzený nalézt vhodný způsob jak vyplnit svůj volný čas a zároveň vedou k udržení psychické i fyzické kondice. Oblast utváření vnějších vztahů směřuje k udržení kontaktu se světem „mimo zdi“. Důležitou roli představuje kontakt s rodinou a blízkými, případně s duchovními nebo dobrovolníky (Jůzl, 2017).

Podle ustanovení vyhlášky č. 345/1999 Sb., § 36, písm. a), (ve znění platném do 31. prosince 2021) rozdělujeme program zacházení ještě takto: program minimálního zacházení, standardního zacházení, speciálního zacházení, výstupního zacházení a základního motivačního zacházení. Každý program zacházení závisí na typu věznice, ve které je realizován a tedy průběžně revidován a zhodnocován. Jestliže si odsouzený nezvolí žádnou z nabízených činností, je mu stanoven tzv. minimální program zacházení, tedy jen minimum základních aktivit (Popelka, 2011).

Hlavní smysl programu zacházení je orientován k minimalizaci opětovného odsouzení. K naplnění tohoto cíle jsou v českých věznicích realizovány standardizované programy, které jsou zaměřeny na specifické skupiny odsouzených. Program 3Z (Zastav se, Zamysli se a Změň se) byl vyvinut původně v Anglii, cílí na multirecidivisty a staví na kognitivně-behaviorálních principech. GREPP 1 a GREPP 2 jsou reedukační programy, specializuje se na odsouzené, kteří se dopustili násilí na dětech. Program TP 21 Junior je orientován na minimalizaci násilí mezi mladistvými odsouzenými, PARDON je určen pro pachatele dopravních nehod a TP KEMP pro odsouzené, kteří se dopustili násilí, včetně domácího násilí (Řeháček, 2014).

1.4.1 Terapeutické přístupy při práci s odsouzenými

Součástí již zmíněných speciálně výchovných aktivit jsou i různé terapie a psychoterapie. O klasické podobě psychoterapie ve vězení však moc nelze mluvit. Zprvce nemá jasně vymezené místo při práci s odsouzenými a zadruhé klasické přístupy mají celkově nižší účinnost, jelikož jsou přejímány z jiných oborů a byly vytvořeny pro odlišnou populaci (Netík & Netíková, 1994). Z pohledu psychologie i terapie považujeme vězněné za velmi různorodou skupinu. Vytvořit pro tuto subkulturu úspěšnou a originální metodu se už z principu musí minout cílem (Fischer & Škoda, 2014).

Individuální psychoterapie je v českých věznicích uplatňovaná méně a je koncipována spíše jako podpůrná, na rozdíl od skupinové psychoterapie (Jiříčka, 2020). U skupinové terapie hraje významnou roli dynamika skupiny, která je ve vězeňském prostředí naprosto odlišná od běžné populace. Přijetí nepsaných norem vězeňské subkultury brání vězněným se zcela otevřít před druhými nebo nedokáží mluvit upřímně. Příčinou může být strach o sebe sama, pochyby o druhých nebo obava z následné šikany (Horváth, 2005).

Wilson, Bouffard a MacKenzie (2005) ve své metaanalytické studii potvrzují, že techniky kognitivně behaviorální terapie jsou velmi účinné při snižování kriminálního chování mezi pachateli trestných činů. Tyto programy, které jsou aplikovány především skupinovou formou, obecně pomáhají odsouzeným k uvědomování si podstaty myšlenkových procesů, které u nich vedou k rozhodnutí spáchat trestný čin. Kognitivně-behaviorální směr bývá uplatňován i u nás, avšak v českém vězeňství dominuje spíše eklektický přístup. Dále se u nás využívá hlubinná psychoterapie a psychoanalytická psychoterapie, které se zaměřují na interpretaci a získání vhledu u odsouzeného. Terapeutický přístup SUR založený na principech terapeutické komunity v posledních letech nahrazuje dynamická, hlubinně dynamická nebo dasein terapie (Jiříčka, 2020).

Jednou z dalších terapeutických technik praktikovaných v tuzemsku je terapie zaměřená na bioenergetiku a abreakci, určená především pro jedince s poruchou osobnosti impulzivního typu. Trvá přibližně 6 měsíců a zahrnuje pohybová i dechová cvičení. Tento směr vychází z předpokladu, že veškeré negativní zážitky, zklamání a traumata se projevují na těle a vedou ke vzniku křečí a svalového napětí. Účastníci si tedy osvojují cviky, díky kterým mohou zahánět negativní myšlenky, uvolňovat nahromaděnou tenzi v těle a přiměřeněji reagovat na různé životní situace (Sýkora, 2005). Široké možnosti práce s vězněnými nabízí také arteterapeutické techniky. Výhodou těchto technik je možnost lépe

poznat bezděčné negativní vlastnosti klientů a skrze symboly a barvy nalézt jiný styl jejich uvažování (Horváth, 2005). Relativně novým skupinovým terapeutickým programem, který se specializuje na odsouzené pachatele násilí s poruchou osobnosti, se nazývá terapie zaměřená na trestný čin, zkráceně TERCČ. Byla vyvinuta ve Švýcarsku a inspirována psychodynamickými směry. Bere v úvahu multidimenzionalitu a její součástí je i důsledná a dlouhodobá konfrontace odsouzeného s jeho trestným činem. Každý účastník podepisuje svůj souhlas s individuálními i skupinovými cíli, které jsou shrnuty v tzv. terapeutickém kontraktu (Jirička, 2015).

Zajímavou novinkou ve vězeňském prostředí je použití virtuální reality, kterou začali testovat ve Velké Británii. Nově vyvinutá terapie virtuální realitou založená na avatru slouží jako doplněk k běžnému terapeutickému programu ve věznici. Terapeutický přístup je opět skupinovou formou. Kvalitativní analýza zatím ukázala silnou angažovanost odsouzených v programu při řešení osobních problémů, rozvoji vhledu a empatie a zlepšení vztahů mezi účastníky a poradcem (Van Rijn, Cooper, Jackson & Wild, 2017).

1.5 Prizonizace

Nástupem do VTOS se odsouzený adaptuje na normy, které jsou ve vězení běžné, a začleňuje se do vězeňské komunity. Tomuto procesu říkáme odborným výrazem prizonizace (Matoušková, 2013). Prizonizace nemusí znamenat vždy dobrovolný nebo vědomý proces. Přináší však benefit v podobě zmírnění stresu spojeného s životem v novém prostředí a spojuje vězňené (Naderi, 2014). Proces prizonizace můžeme dále dělit na ideologizaci a institucionalizaci. Institucionalizace ve smyslu přizpůsobení odsouzeného na vězeňský život, který souvisí s ochaběním aktivity a iniciativy. Složka ideologizace označuje přijetí vězeňských norem a pravidel, subkulturních racionalizací a osvojení si charakteristického jazyka tzv. kriminálního argotu (Netík & Netíková, 1994).

„Vězňové vytvářejí specifickou sociální skupinu, která má svou strukturu a rigidní hierarchii rolí, ... jejími normami jsou tvrdost, vynucená vnitřní solidarita a účelové vztahy s personálem“ (Vágnerová, 2014, str. 750). Vězeňskou kulturu charakterizuje společná nespécifická motivace nacházet nepřátele mimo sebe sama. Přičítat vinu neobjektivním soudcům, podlým zákonům nebo se odvolávat na nevraživost zaměstnanců ve vězení. Ve vězení se můžeme také setkat s fenoménem označovaným jako druhý život. Představuje vydírání, vzájemné fyzické napadání, zastrasování, náhražkový sex, okrádání a další jevy, ke kterým dochází v nepřítomnosti personálu (Fischer & Veteška, 2020).

V Nizozemí provedli studii zaměřenou na adaptaci mladistvých pachatelů trestných činů na uvěznění. Bylo zjištěno, že počet odsouzení pozitivně koreloval s vnímáním vězení jako bezpečným prostředím. Dále čím pozitivnější byl kontakt, podpora od personálu a každodenní činnosti, tím větší byla vnímaná autonomie. Mezi vězňenými skutečně přátelství neexistovalo, byla zde pouze „taktická přátelství“ s jediným cílem: přežít. Harmonogram dne negativně koreloval s agresivním chováním. Někteří mladiství uvedli, že různé aktivity snižují nudu, omezují rozrušující myšlenky a přinášejí mezi odsouzené pozitivní atmosféru (Van der Laan & Eichelsheim, 2013).

Pobyt ve VTOS má bezesporu závažný dopad na duševní život odsouzeného, a to především je-li dotýčný uvězněn poprvé. Ztráta kontaktu se společností a někdy i s rodinou může vést k depresím, pocitům méněcennosti nebo úzkostem. Velký vliv na psychiku odsouzeného má také nedostatek stimulace a fakt, že vězněný nemá kolem sebe pozitivní vzory (Matoušková, 2013). Pro většinu odsouzených je tento způsob života frustrující. Nespokojenost projevují nepřátelstvím a uzavírají se do svého nitra. U odsouzených se tedy zvyšuje introverze a hostilita (Vágnerová, 2014).

1.5.1 Specifické fenomény ve vězení

Do této podkapitoly by se jistě dalo zařadit mnoho témat, my se však zmíníme jen o některých. Speciálně se zaměříme na sebevraždy vězněných, jelikož úzce souvisí s tématem životní smysluplnosti. Ve věznicích, nacházejících se ve státech EU, je sebevražda příčinou úmrtí přibližně u 36,5 % případů. U vězeňské populace máme oproti obecné populaci sedminásobně vyšší riziko spáchání sebevraždy (Rabe, 2012).

V České republice riziko sebevraždění a pokusy o sebevraždu ve věznicích výrazně klesají. V roce 2007 bylo celkem 73 pokusů o sebevraždu, zatímco v roce 2017 jich bylo pouhých 11, podobně tomu je i u dokonáných sebevražd. Protektivním faktorem sebevražd je například neumisťování ohrožených osob do samostatných cel. V současné době je v České republice průměrný věk suicidantů 41,9 let. Za poslední dekádu však stoupl přibližně o 9,6 let. U odsouzených na velmi dlouhou dobu je nejrizikovější konec prvního a průběh druhého roku po odsouzení (Jiříčka, 2019). Podle mezinárodního průzkumu jsou rizikovými faktory sebevraždy doživotí, manželství před vstupem do vězení, pokus o sebevraždu, sebevraždné myšlenky, cela pro jednotlivce, současná psychiatrická diagnóza, psychotropní léky, vazba, problémy se zneužíváním alkoholu a další. Naopak protektivním faktorem je délka trestu vyšší 18 měsíců (Fazel et al., 2016). Rovněž je zásadní,

zda mají rizikovní jedinci kolem sebe spoluvězně motivované k zachování lidského života, tedy základní hodnoty (Hála, 2006).

Jedním z dalších fenoménů je sebepoškozování. Důvodem může být jednoduše možnost, jak se vyhnout nárokům věznice, uvolnění napětí, získání pozornosti nebo nezdravá náhradní cesta k chybějící stimulaci (Vágnerová, 2014). Hladovky neboli volní odmítání stravy není neobvyklým jevem ve vězení. Nejčastějším důvodem je účelovost, tedy nenásilná forma protestu (Sochůrek, 2007).

Ačkoliv jsou drogy ve vězení nelegální, přibližně 80 % odsouzených je drogově závislých. U závislých uživatelů psychoaktivních látek se můžeme ve vězení setkat s rozvojem odvykacího stavu včetně negativních příznaků (Veteška & Fischer, 2020). Příčin užívání drog ve vězení může být několik. Ve spojitosti s životní smysluplností si myslíme, že je důležité zdůraznit tyto: pocit nudy, útek od reality nebo snaha zahnat všechny problémy a myšlenky na budoucnost (Sochůrek, 2007).

2 PACHATELÉ TRESTNÝCH ČINŮ

Je obecně známo, že mezi pachateli trestných činů dominují muži, nad příčinami tohoto jevu se však stále vedou mezi odborníky diskuze. Pokud se podíváme na kriminalitu jako celek, velkou část trestných činů mají na svědomí mladí dospělí ve věku 18-30 let (Holcr, 2009). Myslíme si, že je nezbytné lépe porozumět tomu, co určité jedince vede, motivuje k trestné činnosti a jaké osobnostní rysy jsou shodné pro tuto skupinu lidí. Důvodem je již zmíněný nízký věk pachatelů trestných činů, ale i psychologické zaměření této práce. Další podkapitola bude orientovaná na téma recidivy, pro kterou je pochopení předchozích aspektů velmi důležité, pakliže chceme pracovat s jejím snížením. V poslední podkapitole se budeme věnovat různým druhům kriminality.

2.1 Kriminální chování a motivace

Téma kriminální motivace a kriminálního jednání se do jisté míry vzájemně prostupují. Z pohledu forenzní psychologie řadíme zkoumání motivace do speciální kategorie kriminálního jednání (Čírtková, 2013). Není pravidlem, že každému kriminálníkovi je diagnostikována porucha osobnosti, porucha chování nebo jiná duševní porucha (Sochůrek, 2007). Příčiny kriminální aktivity jsou ve většině případů multifaktoriální. Nejčastěji se jedná o kombinaci vnějších faktorů a vlastností jedince, které spolu interagují (Vágnerová, 2014). Podle Matouškové (2013, str. 85): „*trestný čin není předvídatelný ani z hlediska oběti, ani z hlediska pachatele*“.

Na základě longitudinálních studií bylo zjištěno, že u některých mladistvých se daly už v dětství predikovat jejich sklony ke kriminální kariéře. Existuje také předpoklad, že ačkoliv někteří mladí lidé jsou disponováni ke kriminálnímu jednání, nemusí se u nich vůbec rozvinout, jelikož zde nejsou externí faktory, které by jej spustily (Matoušek & Matoušková, 2011). Obvyklý věk, kdy se začíná projevovat kriminální chování je mezi 8-14 rokem života. Dospívající páchají trestné činy spíše ve skupině, naopak u dospělých se setkáváme nejčastěji s individuální formou. Obecně můžeme říci, že se většina pachatelů nezaměřuje na určitý typ trestných činů, ale jsou tzv. všestranní (Tomášek, 2010).

Matoušková (2013) rozlišuje dvě formy kriminálního chování, programové a reaktivní neprogramové. Programové jednání se vyznačuje značnou přípravou prostředků,

hledáním nejvhodnější situace a oběti. Zatímco reaktivní neprogramové chování není dopředu plánované, ale spíše situační. Jedná se o činy s jasným záměrem, spáchané v prudkém afektu nebo zkratkovitým chováním, kde je většinou zjevná deformace oběti.

V současnosti se nehledají příčiny kriminálního jednání v motivech, ale v motivačních procesech. Máme tedy řadu teoretických konceptů objasňujících motivaci, např. psychoanalytický, behaviorální, kognitivní a výzkum chaosu. Důležité je zmínit, že neexistuje kriminální jednání, které by nebylo nijak motivované, jen nám vždy nemusí být motivace známa (Čírtková, 2013). „*Tito jedinci často nejsou schopni uspokojení svých potřeb odkládat. Mnohdy se může jednat o takové potřeby, které vedou k sociálně požadovaným, dokonce i ceněným cílům. Delikventně jednající osoby jich však dosahují nelegitimními způsoby a prostředky*“ (Blažek, Fischer & Škoda, 2019, str. 23).

V dospělosti většinou převládá motiv utilitarismu. U mladistvých kriminálníků se setkáváme s pestrou paletou motivů – nuda, zábava, touha po vzrušení, snadný zisk nebo emocionální důvody (Tomášek, 2010). Velmi často bývá příčinou i deprivace psychických potřeb, zejména bezpečí, lásky, jistoty a sounáležitosti. Pachatel také může být motivován potřebou někam patřit a získat ocenění. Kriminální jednání mu tedy může zajistit přijetí do dané skupiny a uspokojení zmíněných potřeb (Blažek et al., 2019).

2.2 Osobnostní charakteristiky

V současné době nelze tvrdit, že existují určité vlastnosti osobnosti, které se vyskytují pouze u kriminální populace (Čírtková, 2013). Výsledky různých výzkumů nepotvrdily, že by pachatelé trestných činů byli ojedinělou skupinou jedinců, kteří se výrazným způsobem odlišují od ostatních (Novotný & Zapletal, 2008). Existují však určité osobnostní charakteristiky, na kterých se většina autorů shoduje a které se do jisté míry prolínají.

Bylo zjištěno, že osobnostní rysy, jako negativní emocionalita a nízké hranice, podmiňují v nadměrné zátěži výskyt páchaní trestné činnosti. Tito lidé prožívají situace výrazně averzním způsobem, za vše viní druhé lidi, často se hněvají a reagují impulsivně, odmítají společenské normy a jsou vůči pocitům druhých lhostejní (Agnew, Brezina, Wright & Cullen, 2002). Pro pachatele trestných činů je často charakteristická tendence ke konformismu, užívání si bez vypětí a námahy, nemotivovanost k smysluplné činnosti a sklony zneužívat druhé lidi. Typickými vlastnostmi jsou nerozvážnost a potřeba

okamžitého uspokojení (Vágnerová, 2014). Tyto znaky popisují podle Marešové et al. (2011) egocentričnost a jádrové hledisko osobnosti kriminálního. Obecně lze říci, že pachatelé trestných činů disponují zvýšenou mírou impulzivity a reaktivity, které vedou k extrémním výbuchům a k jednáním v afektu. V některých situacích se nedokáží ovládnout, kriticky se zamyslet a jednat zodpovědně (Blažek et al., 2019).

Čírtková (2013) uvádí 5 základních typů osobnosti pachatelů: psychotický, mentálně nedostatečný, psychopatický, neurotický a socializovaný (normální). Socializovaný typ jedince má utvořené svědomí, dokáže vyjádřit lítost a smutek, lze s ním snadno navázat kontakt, trestná činnost je spíše epizodická, často se jedná o nedbalost, situační tlaky apod. Osobnost s neurotickými prvky se vyznačuje zvýšenou mírou úzkostnosti, depresivním laděním, hysterickými reakcemi, neurovegetativními příznaky, obsesemi atd. Neurotická delikvence je většinou amatérského provedení, s jasnými stopami a neúčelná (např. kleptomanie). Psychopatická osobnost delikventa představuje trvalou odchylku v osobnosti jedince, která se projevuje specifickými způsoby chování a prožívání. Často má tento typ lidí oploštěné emoce, manipuluje s druhými a nemá vštípenou morálku. Mentálně nedostatečný typ pachatele je charakteristický svou nízkou inteligencí a trestnou činností většinou násilného nebo sexuálního charakteru (nejčastěji na dětech a zvířatech). Pod typem psychotického pachatele rozumíme jedince, který spáchal trestný čin pod vlivem psychózy, tedy duševního onemocnění. Jejich delikty se vyznačují bizarností a nepochopitelnou motivací.

V tuzemských věznicích, byl proveden výzkum, který byl zaměřen na osobnostní rysy pachatelů trestné činnosti vloupání podle Cloningerova dotazníku temperamentu a charakteru. U výrazných typů osobnosti se zde nejčastěji vyskytoval impulsivní typ, oportunistický, nízký skóre spolupráce a nízký skóre sebepřesahu. V kategorii mírných typů osobnosti bylo identifikováno nízké sebeřízení, nízká spolupráce a vysoký skóre vyhledávání nového. Extrémní typ osobnosti byl zastoupen malým počtem jedinců (Polišenská, 2009).

2.3 Kriminální recidiva

Na recidivu můžeme nahlížet ze tří základních úhlů. „*Recidivou ve smyslu trestního práva se rozumí spáchání nového trestného činu poté, co pachatel již byl za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen. Kriminologické pojetí recidivy naproti tomu vyjadřuje opětovné spáchání trestného činu bez ohledu na to, zda pachatel byl za předchozí trestný čin odsouzen nebo vůbec stíhán. Penologický (penitenciární) pojem recidivy je naplněn tehdy, je-li tatáž*

osoba nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody“ (Novotný & Zapletal, 2008, str. 138-139).

Podle Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2020 tvořilo recidivisty přibližně 65 % ze všech odsouzených ve VTOS (Mäsiarová, 2021). Bylo výzkumně ověřeno, že prvních šest měsíců po propuštění z VTOS je z hlediska recidivy nejrizikovějších. Největší množství delikventů spáchá další trestný čin v průběhu tří let od propuštění (Marešová et al., 2011). V souvislosti s věkem pachatelů lze obecně říci, že riziko opětovného selhání s rostoucím věkem klesá, neplatí to však pro všechny pachatele. Faktor pohlaví u recidivy nehraje důležitou roli, recidiva je stejně vysoká jak u mužů, tak u žen (Drahý et al., 2018).

U chronického pachatele většinou nefungují běžné ocenění a tresty. Dochází k intenzivnímu výskytu návalů vzteku, agrese, odporu a destruktivních projevů. Kolem dvanáctého roku se dopouští závažných násilných trestných činů. Jeho chování v dospělosti nevymizí, naopak se rozšíří o velmi pestrou paletu deliktů a doba mezi recidivou se obvykle zmenšuje (Čírtková, 2013). Pro tyto jedince se opakované delikty a pobyt ve vězení stanou součástí jejich životního stylu. Ve většině případů se jedná o nezaměstnané, zadlužené, bez fungujícího zázemí. Jejich vztahy s druhými jsou obtížné a komplikované, stejně tak partnerské a o své děti obvykle nejeví zájem (Vágnerová, 2014).

Obvykle recidivisté páchají trestnou činnost, která má charakter spíše majetkový, opakovaný a relativně charakteristický. Často jsou znovu a znovu vězněni multirecidivisté, kteří mají poruchu osobnosti, nadužívají návykové látky nebo násilníci (většinou účastníci tzv. rvaček, loupeží, ublížení na zdraví apod.) (Sochůrek, 2007). Zopakování trestného činu lze předvídat také z hlediska vnějších a vnitřních faktorů. Trestný čin, který byl podmíněn situačně a není zde finanční motivace, má poměrně nízké nebezpečí recidivy. Zatímco u impulzivního typu pachatele je riziko opakování trestné činnosti spíše vysoké (Netík, 2020).

Na základě longitudinální studie vyplynulo, že agresivní a neurotický typ osobnosti, podle Jesnessova Inventáře, významně souvisí s dlouhodobou recidivou. Dále bylo ověřeno, že neurotici byli oproti jiným osobnostním typům častěji odsouzeni za trestné činy související s drogami. Zneužívání návykových látek má obecně u neurotiků rychlejší trajektorii než u jiných typů pachatelů (Listwan, Van Voorhis & Ritchey, 2007). Podle Eysenckova modelu disponují recidivující pachatelé vyšší mírou extroverze, neuroticismu

i psychopatologických příznaků. Byly také zjištěny tendence k somatizaci, fobiím, emoční labilitě, úzkostem, depresím a obsedantně-kompulzivním rysům (Marešová et al., 2011).

2.4 Druhy kriminality

Z hlediska kriminologie, nikoli právního, můžeme trestné činy rozdělit do několika různých kategorií (Novotný & Zapletal, 2008). Nejvíce ohrožující je kriminalita násilná, nejčtenější je majetková a ta, která je příčinou nejrozsáhlejších finančních škod, tedy hospodářská (Holcr, 2009). Podle statistik Policie ČR, které se řídí takticko-statickou klasifikací, máme ještě kriminalitu ostatní, obecnou, zbývající a vojenské a protiústavní činy (Policie ČR, nedat.).

Není překvapující, že pachatelé majetkové trestné činnosti jsou ve většině případů motivováni získáním financí ke splacení dluhů, zabezpečení rodiny, většinou i k zábavě nebo opatření drog. Finance si nejsou schopni nebo nechtějí zajistit prací. Trest považují za oprávněný a svou vinu si uvědomují (Marešová et al., 2011). Nejčastěji jsou pod vlivem drogových závislostí, obvykle pervitinu, páčány právě majetkové trestné činy (Matoušková, 2013). U odsouzených ve VTOS byla první protiprávní činnost, za kterou byl kriminálník odsouzen v jedné třetině případů, krádež (Drahý et al., 2018). U žen (na rozdíl od mužů) dominují majetkové trestné činy, které jsou méně závažného charakteru. Často skončí v roli pomocnic mužů, kdy nejsou jen motivovány ziskem, ale spíše závislé na jejich protějšcích (Novotný & Zapletal, 2008). Především staří recidivisté páchají drobnou majetkovou trestnou činností k zajištění nezbytných životních potřeb, přičemž následky svých činů jim jsou spíše lhostejné (Vágnerová, 2014).

Novotný a Zapletal (2008, str. 286) píšou o násilné kriminalitě ve smyslu „*úmyslného fyzického násilí, resp. pohrůžky násilím, vůči jiné osobě*“. Pro pachatele deliktu násilné povahy je charakteristický nižší socioekonomický status a narušené rodinné prostředí. V případě spáchání vraždy jsou pachatelé ve zvýšené míře pod vlivem návykových látek, u nás nejčastěji v důsledku nadužívání alkoholu (Netík, 2020). Výzkumy ukazují, že odsouzeným za násilné trestné činy byla častěji přidělena psychiatrická diagnóza, než pachatelům majetkové trestné činnosti (Marešová et al., 2011).

Jednou z dalších příčin násilného deliktu může být fyzické, emoční nebo sexuální zneužívání, zanedbávání, přítomnost dítěte domácímu násilí, zneužívání návykových látek nebo jakákoliv jiná traumatická událost. Každá nepříznivá zkušenost, kterou jedinec zažije

během dětství, totiž významně zvyšuje riziko, že dotyčný spáchá násilný trestný čin přibližně do věku 35 let (Fox, Perez, Cass, Baglivio & Epps, 2015). U příčin násilných trestných činů byla v posledních letech často diskutována role masmédií. Na základě provedené metaanalýzy však nebyla zjištěna pozitivní korelace mediálního násilí a agresivní kriminality (Savage & Yancey, 2008). V současnosti převažuje názor, že násilí prezentované v médiích může na chvíli zvyšovat míru nabuzení a nastavení k násilnému jednání nebo zvyšovat počet variant násilného chování u disponovaných osob (Netík, 2020).

Hospodářská kriminalita dominuje u jedinců ve středním věku. Souvisí především s budováním kariéry, kdy postup na novou pracovní pozici může jedinci zajistit přístup k důležitým informacím, zejména v odvětví obchodu a financí (Holcr, 2009). Definovat tento typ kriminality je velice obtížné. Oproti pachatelům majetkové trestné činnosti nemají tyto lidé narušené sociální vazby a nedisponují viditelnými asociálními rysy. Ve společnosti se ujalo označení kriminalita „bílých límečků“ (Novotný & Zapletal, 2008).

3 ŽIVOTNÍ SMYSLUPLNOST

Slavný psycholog V. E. Frankl, píše ve své knize o zkušenosti s koncentračním táborem o životním smyslu takto: „*nejde o to, co my ještě očekáváme od života, jako spíše o to, co život očekává od nás*“ (Frankl, 2006, str. 89). Každý člověk má důvod, pro který žít, a každý, kdo zná svůj životní cíl, dokáže v životě čelit náročným situacím a trápením. Možnost nalézt životní smysl nesouvisí s určitým inteligenčním kvocientem, vzděláním, pohlavím nebo náboženstvím. Dokonce ani charakter a prostředí nesouvisí s nalezením smyslu. To, na čem záleží, je postoj člověka k dané situaci, ale i k osudu, jenž je nevyhnutelný (Frankl, 2006).

Stejně jako začátek této kapitoly, tak i její dílčí podkapitoly jsou protkány myšlenkami zakladatele logoterapie Franklem. Nejprve se zaměříme na to, jakým způsobem formují hodnoty a životní cíle smysl v životě člověka. Dále se seznámíme s pojetím životního smyslu od různých autorů a s tím, co pro nás může být životním smyslem, v čem jej lze nalézt. Do této kapitoly jsme zařadili i téma viny, protože souvisí s tímto existenciální tématem. Zabýváme se také tím, jak se může v rámci vývojových etap měnit a formovat otázka po smyslu života a jak na celé toto téma nahlíží psychologický směr zvaný logoterapie, jehož ústředním východiskem je právě onen „logos“ (smysl). Na závěr zmíníme různé nástroje, pomocí kterých lze zkoumat životní smysluplnost.

3.1 Hodnoty a životní cíle

Hodnoty a cíle se neustále ovlivňují. Hodnoty usměrňují výběr cílů, a naopak cíl připisuje všemu, co vede k jeho dosažení, pozitivní hodnotu. Samotný cíl, ke kterému směřujeme, poskytuje hodnotu událostem, jež se vynoří na cestě při jeho dosažení (Křivohlavý, 2006). Cíle jsou základní složkou smysluplného života. Ne všechny přispívají ke smyslu, některé jsou velmi triviální a jsou významné jen v rámci každodenních událostí (Emmons, 2003).

Cakirpaloglu (2009, str. 277) definuje hodnotu jako: „*specifickou psychickou kategorií, která tvoří poměrně stabilní, trvalou strukturu osobnosti významnou pro individuální, sociální a historickou realizaci člověka.*“. Hodnota představuje vyhovující cíl, něco, kvůli čemu člověk vyvine značnou snahu, aby to získal. Významné působení na náš hodnotový systém přichází z nejbližšího okruhu lidí, jde o jejich zkušenosti, názory

a hodnocení. Na individuální hierarchii hodnot mají vliv nejen vnější faktory, ale i samotná osobnost daného člověka. U jedinců s danou strukturou osobnostních vlastností (např. introverze, vstřícnost, svědomitost apod.) víme, k jakým hodnotám budou mít blíže a které budou spíše přehlížet. V průběhu života může dojít ke změně preference některých hodnot v souvislosti s vývojovými fázemi osobnosti. Mění se také jejich význam (Vágnerová, 2010).

Nejen hodnoty ovlivňují naše chování směřující k danému cíli. Jedním z nepřehlédnutelných aspektů je rozhodování o tom, o co budeme v životě usilovat. Může se jednat o záměry z pohledu krátkodobé i dlouhodobé perspektivy. Významným faktorem je také volba cesty, tedy způsob, kterým se snažíme k cíli dopracovat. Podstatnou roli má také naše vůle dosáhnout cíle a odpovědnost za cíl, který jsme si zvolili. Dalšími aspekty jsou flexibilita, kreativita a odolnost, tedy resilience a mnohé další vlastnosti (Křivohlavý, 2006). Ačkoliv jednáme pod působením různých vlivů, stále máme v různých situacích možnost svobodné volby. Sám život nechává na nás, jak se s ním vypořádáme. Mluvíme zde ale o svobodě lidské, která je ohraničená, a proto i podmíněná. Konečné rozhodnutí většinou pramení na podkladě dřívějších rozhodnutí mnohdy neuvědomovaných. Příkladem může být zcela svobodné rozhodnutí člověka v těžké životní situaci zvolit alkohol nebo drogu. V průběhu času se však z toho stane návyk a vznikne závislost, ve které již svoboda člověka zaniká (Längle, 2002).

Pro naše mentální zdraví je zásadní počet hodnot, které naplňují jeho život, protože mezi těmito dvěma faktory existuje přímá souvislost. Jestliže máme v životě mnoho různých hodnot, pak nás ztráta jedné neohrozí. Zaměření pouze na jednu hodnotu může být ale nebezpečné (Lukasová, 1998). Spranger (nedat.) sestavil typologii hodnotové orientace, podle které mají v obecné rovině pro lidi zásadní význam tyto hodnoty: láska, materiální hodnoty, moc, pravda, svoboda, moudrost a morálka. Základní lidské hodnoty jsou relativně stálé, ale jejich význam je relativně variabilní vlivem aktuálních sociokulturních aspektů (in Vágnerová, 2010). Podle Frankla máme dva druhy lidí: „uspokojovači“ a „průkopníci“. Uspokojovač se zaměřuje na zabezpečení potřeb, pudů a seberealizace, konfrontaci se smyslem odmítá. Zatímco průkopník lidí vybízí k hodnotám a podporuje jejich vůli ke smyslu (Tavel, 2007).

Neustálý proces utváření cílů patří k hlavnímu poslání hodnoty. Alternace hodnotových cílů neprobíhá vždy v souladu, ale často dochází ke konfliktu hodnot. Tedy ke kolizi mezi konkurenčními cíli a skupinovým nebo osobnostním směřováním. Konflikt

hodnot se dá řešit buď konstruktivním způsobem, což je cílevědomá volba řešení nebo nekonstruktivně, který poškozuje jak jedince, tak danou skupinu a představuje iracionální východisko (Cakirpaloglu, 2009). Závěrem této podkapitoly: každý z nás má svůj systém hodnot, své cíle, postoje a představy. Ovlivňují naše rozhodování a stanovují, co nás v životě a v daných situacích zaujme a naláká (Křivohlavý, 1994).

3.2 Pojetí životního smyslu a smysluplnosti

Téma životního smyslu je charakteristické především pro existenciální filozofy a psychology. O tom, jak různí autoři přemýšlí o smyslu života, hraje velkou roli jejich zaměření. U některých převažuje teologické pozadí, jiných filozofické, sociologické nebo také určitý směr psychologie. Tavel (2007) chápe koncept „vůle ke smyslu“ spíše jako pojem filozofický, než psychologický.

V běžném pojetí znamená slovo smysl záměr nebo plán. V realitě nic jako dopředu vytvořený plán není, máme jen příčiny a následky, které spolu interagují. Každé naše rozhodnutí je však významné (Wilson, 2016). To, co se orientuje k danému cíli lze nazvat jako smysluplné. Pokud vnímáme život jako celek, pak jsou důležité drobné, téměř nepatrné okamžiky, jejichž význam uznáme většinou s větším časovým odstupem. Obecně nehraje roli délka našeho života, ale jakým směrem jsme jej zaměřili (Křivohlavý, 1994). Smysluplnost znamená vědomou činnost a rozhodování o ní, která směřuje k cíli hodnotnému pro daného jedince. Pokud má cíl našeho usilování značnou hodnotu, pak je zásadní smysluplnost každého jednotlivého činu (Křivohlavý, 2006).

Představitel individuální psychologie Alfred Adler, používá v kontextu životního smyslu ve své knize nejčastěji pojmy „způsob života“ nebo „životní styl“. To, jak každý z nás myslí, cítí a jedná, vyjadřuje, jakým způsobem přemýšlíme o smyslu života. Pro pochopení, jakým směrem se ubírá život, je významný aspekt vývoje. Vývoj zde chápeme jako neustálé aktivní přizpůsobování se nárokům okolního světa. Cílem je tedy vytvořit vhodný vztah mezi okolním světem a jedincem tím, že se člověk snaží překonat všechny výhody i nároky, které jsou na něj kladeny kosmem. Adler také věřil, že každý člověk ze své podstaty usiluje o dokonalost. Zároveň všechny obtíže lidského života si nárokují připravenost a schopnost spolupracovat. Za dokonalý cíl považuje sounáležitost celého lidstva, která by byla ideálním završením celé evoluce. Smysl života znamená zjistit, kam patřím v rámci širší společnosti a dosáhnout dobrého pocitu tím, že se podílím na blahu lidstva (Adler, 2020).

Podle V. E. Frankla (2006) vystihuje smysl jeho všudypřítomnost. Životní smysl nelze vytvořit a nelze jej poskytnout. Je nutné jej objevit. Při jeho odhalování se opíráme o svědomí. „*Smysl je vždy konkrétní smysl konkrétní situace. Smysl je vždy „výzva dané chvíle“. Ta je vždy adresovaná jediné konkrétní osobě. A jako je každá jednotlivá situace jedinečná a neopakovatelná, právě tak je každá jednotlivá osoba svébytná a jedinečná.*“ (Frankl, 2006, str. 27). Životní smysl vyjadřuje snahu jedince po smysluplnosti existence, tedy vůlí uspořádat jednotlivé percepční podněty do smysluplných komplet. Víra ve smysl je vlastní každému člověku, ať už uvědomovaná nebo neuvědomovaná. Za důležitý aspekt smyslu považuje pevný bod v budoucnosti, který člověka kotví v přítomnosti (Tavel, 2007).

Není překvapující, že myšlenky Frankla jsou velmi obdobné jako od Längle. Längle ve svém výkladu životního smyslu vnímá člověka jako aktivního tvůrce smyslu. Píše: „*Člověk se nechce „nechat žít“ v tupé a slepé pasivitě ... Chce být tam, kde lze cítit cenu života a chce mít podíl na tom, co je ve světě zajímavého, krásného a významného*“ (Längle, 2002, str. 7). Hledání smyslu je děj, který se skládá ze dvou aspektů: nikdo v něm nemůže člověka nahradit a musí probíhat bez přerušování. V obecné rovině znamená smysluplný život využití veškerých schopností a vloh, které člověk nabyl, aby se věnoval tomu, co mu poskytuje přítomná chvíle (Längle, 2002). Podle Lukasové (1998) nemáme hodnotit dosažitelnost smyslu života, ani jej vnímat jako něco co se neustále opakuje a dá se lehce nahradit. „*Smysl lidského života je v lidském úsilí a zápasu člověka se sebou samým.*“ (Lukasová, 1998, str. 85).

Pátrat po smyslu lidské existence znamená vyznat se ve směsi strachů, vášní, zájmů a tužeb. Smysl může být určen jen v situacích, kdy jedinec musí z neodkladných odhalujících se variant zvolit tu činnost, která se ukazuje potřebnější. Šťastný život neznámá automaticky smysluplný, je to chabý cíl, který může být jen vedlejším efektem nějaké smysluplné činnosti. Jestliže jsme v životě pilně pracovali, komunikovali s druhými lidmi a zanechali jsme odkaz své práce, pak jsme naplnili svůj úděl a musíme odejít. Pochopili jsme tak význam života, ale i smysl smrti (Machovec, 2008).

Za jednu z nejvýznamnějších životních úloh v životě považuje Yalom objevení takového životního cíle, který nám poskytne silný základ. Každý z nás je tvůrcem svého vlastního světa a je na nás, jak si zodpovíme důvod našeho žití a toho, jakým způsobem bychom měli žít. Nevylučuje však, že samotné hledání smyslu v životě může zapříčinit krizi. Mnohem větší pocit smysluplnosti člověku přináší, když svou snahu nevloží jen do sebe samého, ale do něčeho, co jej přesahuje a naplňuje. Např. do lásky k druhým, k nějaké ideji

nebo do tvůrčího procesu (Josselson & Yalom, 2009). Pro člověka není dostačující jen samo přežití, slast, prosazení vlastních zájmů nebo ovládnutí okolí. „*Prožívat vlastní život, své činy a události v něm jako smysluplné, jako něco, co „stojí za to žít“, je pro zdraví člověka nezbytné*“ (Ondrušová, 2011, str. 30). Pojem smysl můžeme chápat také jako hodnoty, normy nebo rozhodnutí. V současném světě vystupuje v popředí upřednostňování subjektivního smyslu. Postrádáme dialog se světem a cíl, který směřuje k někomu nebo něčemu ve směru starostlivosti a kreativity. Důsledkem takového zaměření se dostavuje emoční frustrace a sebestřednost (Kosová et al., 2014).

V posledních letech zájem o zkoumání životního smyslu vzrostl a s ním také množství názorů na konceptuální zpřesnění tohoto konstruktu. Ukazuje se, že do popředí se dostávají tři hlavní způsoby, jak můžeme vykládat smysl života. Jedná se o soudržnost (koherenci), účel a význam. Účel znamená najít v životě pro nás hodnotné cíle a směr, kterým se budeme ubírat. Je úzce spojen s motivací a orientací na budoucnost. Význam je o pocitu přirozené hodnoty života. Zaměřuje se na hodnotu a důležitost, s tím také souvisí zhodnocení našeho dosavadního života. Soudržnost chápeme jako smysl pro srozumitelnost. Tyto tři aspekty se prolínají různými dimenzemi lidské zkušenosti a plní různé funkce. Všechny však spojuje téma životního smyslu. Lidé jsou uvažující bytosti, které potřebují chápat svět kolem sebe, mít před sebou jasný směr v životě a nalézt jeho hodnotu (Martela & Steger, 2016).

3.3 Zdroje smyslu

Z pohledu existencionalistů tkví život ve třech aspektech. V prožívání něčeho, co je pro nás hodnotné, měnit a dělat lepším to, co se nabízí. Kde tyto dvě možnosti selhávají, tam jen dané skutečnosti tolerovat (Längle, 2002). Zde můžeme navázat na Frankla (1996), který poukázal na význam hodnotové orientace. Smysl života lze uskutečnit skrze 3 kategorie hodnot. První možností je prožívání krásy přírody nebo umění, v obecné rovině jde o tzv. zážitkové hodnoty. Mezi další kategorii patří postojové hodnoty, tedy jaký zaujmeme přístup k výchozí situaci. Poslední variantou se nabízí hodnoty, které lze zrealizovat skrze tvůrčí činnost.

U velké části nezaměstnaných lidí zaniká struktura prožívání času, dochází k pocitu prázdnoty a životu schází jakýkoliv obsah. Například u těchto lidí vidíme, jak velký význam má životní cíl. Zaměřit se na nějakou úlohu vytváří do budoucna duchovní oporu, díky které

člověk nepropadne vlivům sociálního prostředí a je střežen před úpadkem. Významné jsou vrcholné životní body, které mohou jedinci usnadnit zpětně nalézt smysl celého života (Tavel, 2007). Pokud člověk usiluje o pozitivní hodnoty a snaží se napravit své chyby, pak i v tomto jednání lze spatřit smysl (Machovec, 2008).

Přímá zkušenost se smrtí může být i obohacující, Yalom o ní hovoří jako o „probouzejícím zážitku“. Vědomí blížící se smrti vede lidi k tomu, že začnou svůj život prožívat plněji a autentičtěji. Restrukturalizují svůj systém hodnot, podstatněji si váží svých blízkých a triviální věci zavrhnou (Josselson & Yalom, 2009). Lidskému životu lze dát smysl i skrze utrpení. Lítost a smutek vyjadřují, že člověk setrvává duševně živý. Přijetím toho, čemu se nelze vyhnout a lze to jen snášet, může jedinec růst a dozrávat (Tavel, 2007). Pouze kladným postojem k utrpení může nastat změna k lepšímu, obrat ke smysluplnému. V této souvislosti může být něco tragického zmírněno vědomím naplněné existence (Lukasová, 1998).

Podle Fromma (2020) můžeme svůj život zaměřit na dva základní mody existence: vlastnění a bytí. Pojem vlastnit zahrnuje orientaci na materialismus, přivlastňování si a na konzumní společnost. Vlastnit můžeme mnoho věcí, nejen hmotných např. návyky, myšlenky, názory. Takový styl života míří hlavně na zisk, který mnoho lidí považuje za naprosto přirozený. Pro modus bytí je charakteristické prožívání, tedy umět tvořivě pracovat s našimi lidskými schopnostmi. K tomu je však potřeba kritického rozvažování, nezávislosti a svobody. Bytí můžeme dosáhnout, až když se odpoutáme od zaměření na sebe sama a sobeckosti. Otázkou tedy zůstává, zda prahneme po zisku nebo po vnitřní spokojenosti a harmonii. Fromm také zdůrazňuje, přijetí faktu, že my sami dáváme svému životu smysl. Klein (2016) výzkumně ověřil, že prosociální chování má pozitivní vliv na vnímání smyslu v životě. Konkrétně se jednalo o dobrovolnickou činnost a utrácení peněz pro druhé. Tito lidé zažívali vyšší pocit sebeúcty a osobní hodnoty, což zprostředkovávalo vliv prosociálního chování na smysluplnost.

Reker (2000, in Ondrušová, 2011) uvádí tři základní způsoby, kterými prožíváme smysluplnost. Zahrnuje složky afektivní, kognitivní a motivační. Všechny komponenty se navzájem prostupují a doplňují. Kognitivní hledisko obsahuje životní postoje a interpretaci životních událostí daného člověka. K afektivnímu aspektu řadí pocity štěstí, naplnění a spokojenosti, které se vztahují k danému zdroji smysluplnosti. Motivační stránka zahrnuje systém cílů a hodnot. Na základě studií, které používaly různé metody a odlišné populace vznikly 4 kategorie, ve kterých lidé usilují o pocit smyslu. Patří zde práce, vztahy (zahrnují

prožívání intimity ve vztazích), spiritualita a generativita (tedy něco po sobě „zanechat“) (Emmons, 2003).

3.4 Vina

Zvyk představuje základní jednotku mravního jednání, který je nepsanou dohodou ve společnosti. Na proces osvojování mravního vědomí mají vliv různé socializační mechanismy včetně lidské interakce a sociálního učení. Stejně jako u obecných postojů a hodnot tak i u mravního vědomí pracujeme s třemi základními procesy: poznávání, vůle a cítění. Tedy schopnost racionálního posouzení mravního jednání, emoce zahrnující lítost, stud nebo zodpovědnost a snahovou složku, tedy nejednat v rozporu s mravními normami (Cakirpaloglu, 2009).

Vina se rodí tam, kde člověk neudělal něco, co měl nebo udělal něco, co neměl. Vinu můžeme vnímat jako nedostatek odpovědnosti, jejímž výsledkem je, že se někomu přihodí nebo se mohlo přihodit něco zlého. Každý z nás může vinu vnímat jinak, zde je vhodné si uvědomit, že je to způsobeno odlišnými hodnotami každého jedince. Přijetí odpovědnosti za vlastní činy a samotná práce s vinou může být významným stimulem k dozrání naší osobnosti (Křivohlavý, 1994). Pocit viny souvisí s pocitem odpovědnosti za druhé a svět, ve kterém se nacházíme. Pokud se dokážu přijmout takový jaký jsem i se svými nedokonalostmi a uznat svou vinu, pak buduji své reálné já. Jestliže své činy popírám, pak jen prohlubuji propast mezi mým reálným a ideálním já (Kosová et al., 2014).

Uznání viny většinou očekáváme u lidí s normálně rozvinutou osobností. U takového typu lidí má trest svůj význam a pachatelé jej vnímají jako přirozený důsledek svého jednání. Ti, kteří uznají svou vinu, se snaží po skončení trestu vrátit do běžného života. Většinou se jedná o situačně podmíněné nebo nedbalostní trestné činy. Nikoliv o předem připravený skutek s cílem pomstít se bez jakéhokoliv soucitu a projevení lítosti (Čírtková, 2013).

3.5 Životní smysl v průběhu lidského života

Vývoj naší osobnosti probíhá skrze biologický aspekt – zrání, prožité zkušenosti – učení a osobní rozhodnutí – sebeřízení. Pro nás je nyní významná oblast sebeřízení, která je realizována skrze volby, rozhodnutí, čin(y), hodnoty, smysl(y) a sebezpřesah. Abychom se mohli dále bavit o pojetí životního smyslu, tak jak jej chápou dospělí, musíme být

konkrétnější. Podle Frankla a těch, kteří na něj svými myšlenkami navazovali je zapotřebí mít rozvinutou schopnost svobodné volby, přijímání odpovědnosti, sebeodstupu a sebezpřesahu, tedy duchovních schopností. Dále prohlubovat své svědomí, a nejen mít vůli, nasazení, motivaci, touhu uskutečnit zvolené hodnoty, ale i jejich opravdovou realizaci (Kosová et al., 2021).

Z hlediska vývojových etap si otázky po smyslu života kladou nejvíce lidé v období dospívání, středního věku a ve stáří (Ondrušová, 2011). Rozvoj abstraktního myšlení umožňuje dospívajícímu zajímat se o hodnoty nebo smysl života. S přibývajícimi životními zážitky se učí přijímat zodpovědnost za své jednání a rozhodnutí. Období středního věku se často jeví jako příhodné pro změnu a stanovení si nových hodnot a cílů v životě. Především ve střední dospělosti jsou lidé častěji konfrontováni se smrtí svých rodičů a blízkých, uvědomují si vlastní smrtelnost a více přemýšlí o smyslu života. V této fázi života se tedy můžeme setkat s pojmem krize středního věku, někdy pojímanou jako existenciální krizí (Thorová, 2015).

U starších lidí se snažíme odvrátit aspekt tělesného úpadku, snížení psychických funkcí a zaměřujeme se více na rovinu duchovní. Cílem je zviditelnit klientovi to, co už v duchovní oblasti získal a z čeho může čerpat (Lukasová, 1998). Mezi faktory, které působí pozitivně na prožívání životní smysluplnosti ve stáří, řadí většina současných autorů kreativitu, zdraví, mezilidské vztahy, pocit prospěšnosti nebo potřebnosti pro druhé a religiozitu. K pochopení vlastního života jako smysluplného je u starých lidí užitečná konstruktivní práce se vzpomínkami (Ondrušová, 2011).

Prager (2000 in Křivohlavý, 2006) zjistil, že životní smysluplnost má stejný význam pro mladé (21-36 let) i pro starší lidi (20-97 let). Pohlaví při zjišťování důležitosti smyslu v životě také nehraje roli. Reker, Peacock a Wong (1987) považují věk za významný aspekt, protože přijetí smrti a pocit životního smyslu s věkem narůstá. Naproti tomu zaměření se na nové cíle a odhodlání vytvářet smysluplnou budoucnost s přibývajícimi roky života klesá. I podle Ondrušové (2011) se s přibývajícimi lety životní smysluplnost a seberealizace stávají hodnotnějšími. Kompromisem mohou být výsledky těchto studií, kde bylo zjištěno: jádrové zdroje smysluplnosti se pravděpodobně během jednotlivých životních etap, kterými jedinec prochází, nemění. Zůstávají vcelku konstantní po celý život. Avšak dílčí zdroje určují proměnlivost i stálost životního smyslu. Důležitou úlohu v rámci variability mají jednotlivé životní fáze, zkušenosti a zážitky, které napomáhají k větší integritě a vyšší schopnosti introspekce (Křivohlavý, 2006).

3.6 Význam smyslu z pohledu logoterapie

„*Naše doba je dobou frustrace existenciální*“ (Frankl, 2006, str. 64). Mnohem více trpíme pocitem prázdnoty a nesmyslnosti v našich životech. Na rozdíl od jiných terapeutických směrů, ústředním tématem logoterapie je sebezpřesah. Tento směr má mnoho indikačních oblastí. Jeho uplatnění nalézáme v obecném přístupu k nemocným, kdy s nimi pracujeme na tom, jaký smysl připisují svému onemocnění (Frankl, 2019). Logoterapie se snaží zúročit výsledky existenciální analýzy tím, že uplatňuje a uskutečňuje její myšlenky v praxi. Význam smyslu rozvíjí u existujících onemocnění a poruch, v rámci sebezrovoje, zlepšování kvality života, prevenci u psychosomatických onemocnění i ve výchově (Längle, 2002).

Úkolem logoterapeuta není reinterpretovat současnou situaci pacienta nebo trpícího člověka, ale povzbudit jej, aby se podílel něčím pozitivním při nahlížení na svůj stav. Poukázat na možnost vybrat si a zdůraznit osobní prostor pro svobodnou volbu. V kontextu určitého cíle získávají možnosti volby na své důležitosti a použití v terapii. Záměrem je vybudnout pacienty, jejichž osud se nedá změnit, aby své trápení vnímali v souvislostech, se kterými souhlasí a kterým rozumí. Transformovat lidské trápení skrze kladný postoj v dodání člověku síly a odhodlání (Lukasová, 1998). Logoterapie pracuje s tím, čeho se člověk straní, čeho se bojí, v jaké je životní fázi, kam směřuje, jaké jsou jeho cíle, jeho vztahy a „kde se v životě“ nachází. Snaží se v člověku podpořit a rozvíjet schopnost pracovat, milovat, radovat se ze života, ale i zvládat utrpení. (Kosová et al., 2014).

Jedno z hlavních využití práce s životním smyslem nalézáme u neuróz. Důkazem může být například vysoký počet druhů neuróz, které představil Frankl ve svých knihách. Existenciální frustrace (pocit prázdnoty) není sama o sobě patologická, stejně jako vůle ke smyslu, ale jen patogenní. Z rozporu mezi existenciální krizí a svědomím však mohou pramenit neurózy (Frankl, 2006). Jestliže zničený požadavek na smysluplný život vede k onemocnění, pak jej nazýváme noogenní neurózou, která má původ v existenciální krizi, konfliktu svědomí nebo problému v duchovní oblasti. Nedělní neuróza, jak již z názvu vyplývá, se dostavuje v neděli, kdy ustane celotýdenní shon. Člověka nejvíce přepadá deprese, když si uvědomí jak prázdný a bezobsažný je jeho život. Specifický přístup k noogenním neurózám představuje právě logoterapie (Frankl, 2019).

3.7 Metody ke zjišťování životní smysluplnosti

Podle obsahových kritérií lze výzkumné a diagnostické nástroje, které se zaměřují na téma životního smyslu rozdělit do tří kategorií. První skupinu tvoří metody, které se specializují na zjištění míry existenciální frustrace, vakuu nebo životního smyslu. Další kategorii zahrnují nástroje, které zjišťují nějaký specifický fenomén v souvislosti se smyslem života, většinou se jedná o vícedimenzionální dotazníky. Do třetí skupiny řadíme nástroje se zaměřením na hodnoty nebo na náplň smyslu života (Kosová et al., 2014). Z hlediska psychologické metodologie můžeme metody dělit na kvalitativní a kvantitativní (Křivohlavý, 2006). Ke zjišťování smyslu bylo vyvinuto velké množství metod, nyní si představíme jen ty, které vnímáme jako nejzásadnější.

Jedna z nejstarších a nejvíce uplatňovaných metod je Test smyslu života (Purpose in Life Test, PIL), jehož autory jsou Crumbaugh a Maholic (1964). Metoda byla přeložena i do českého jazyka v roce 1967. Původní verze obsahuje celkem 3 části. První oddíl, který je nejpoužívanější, zahrnuje 20 výroků, jež má dotyčný posoudit na sedmibodové stupnici. Test slouží ke zjištění míry naplnění životním smyslem a je hojně používaný ve výzkumu i v rámci diagnostické práce (in Kosová et al., 2014).

Do češtiny byla v roce 2001 Karlem Balcarem přeložena Existenciální škála (ESK), kterou vytvořili Längle, Orgelová a Kundi. Teoretickým východiskem tohoto nástroje jsou poznatky V. E. Frankla. Jedná se o sebezposuzovací dotazník, který zjišťuje schopnost člověka zacházet sám se sebou a se světem. ESK měří 4 aspekty smysluplného života: zodpovědnost, svobodu, sebeodstup a sebezpřesah. Stupnice zodpovědnosti a svobody vytváří faktor Personality a stupnice sebeodstupu a sebezpřesahu se vztahuje k faktoru existenciality. Nástroj slouží hlavně k poradenským záměrům, délka jeho vyplnění zabere přibližně 7-20 minut (Hogrefe-Testcentrum, 2001).

Logo test, od již zmíněné autorky E. Lukasové (1986) je u nás velmi populární. Své uplatnění nachází především v klinické praxi, terapeut ji může využít k nastavení vhodného terapeutického plánu. Slouží ke zjištění míry existenciální frustrace. Existují dvě varianty, jedna pro ženy a jedna pro muže a každá verze má celkem 3 části. Na základě výpočtu celkového skóre lze testované osoby zařadit do kvartilů Q1 (nejlepší naplnění smyslem), Q2, Q3 nebo Q4 (nejhorší úroveň prožívaného smyslu). Test zabere přibližně 30 minut a lze jej administrovat individuálně nebo skupinově (in Svoboda, Humpolíček & Šnorek, 2013).

Reker (1996) vytvořil dotazník s názvem Profil zdrojů smyslu života (Sources of Meaning Profile, SOMP). Metoda zachycuje hodnoty, ve kterých jedinec vidí v životě smysl. Pomocí faktorové analýzy byly zjištěny 4 faktory vyšší úrovně: sebetranscendence, sebezáměr, kolektivismus, individualismus. Dalším nástrojem je škála preference hodnot od Popielskiho (1994), která se vyhodnocuje pomocí kvalitativní analýzy. Z novějších metod můžeme ještě jmenovat Dotazník smyslu života (2006), jež vyvinul Steger, který patří ke směru pozitivní psychologie. Skládá se z 10 položek a je orientován na dvě dimenze: hledání smyslu a přítomnost smyslu (in Kosová et al., 2014).

Prager (2000) vyvinul metodu s názvem Zjišťování zdrojů smysluplnosti (Sources of Life Meaning, SLM). Skrze tento nástroj identifikoval 8 hlavních zdrojů v životě člověka a potvrdil tak 4 hlavní oblasti smysluplnosti života, které byly rozpoznány pomocí jiných metod. Jednalo se o uskutečnění orientace na materiální komfort, zdroje smyslu, které přesahují vlastní já (tedy mají transcendentní cíl), realizaci osobních možností a schopností a zabývání se tím, co jest mimo vlastní blaho nebo egocentrické zaujetí. Dotazník PMP (Profil osobního pojetí smysluplnosti, Personal Meaning Profile) vyvinul Wong (1998). PMP obsahuje 57 položek a 7 dimenzí: sebezáměr, vztahy, výkon, intimita, náboženství, sebezáměr a spravedlivé jednání s dotazovanými. Přispěl také vytvořením tzv. kritéria smysluplnosti (CM), které pozitivně koreluje s celkovým výsledkem PMP. LAP-R (Life Attitude Profil-Revised), tedy Profil postojů k životu vyvinul Reker (1992). V dnešní době jde o jednu z nejpoužívanějších metod k diagnostice smyslu života, jelikož má náležité psychometrické kvality. Existuje ještě několik dalších variant: LAP-PMI, LAP-ET a původní forma LAP (in Křivohlavý, 2006).

Relativně novou metodu s názvem Meaningful Life Measure (MLM) představili Morgan a Farsides (2009), která zatím nebyla přeložena do češtiny. Autoři se snažili o vytvoření nástroje, který bude komplexní, úsporný a mít vhodné psychometrické vlastnosti. Při tvorbě vycházeli z populárních metod PIL, LRI (Life Regard Index) a PWB-P (Psychological Well-Being: Purpose in Life). Na základě faktorové analýzy vytvořili pět latentních konstruktů, které se staly základem pro MLM. Nově vytvořený dotazník vysoce koreluje se starými metodami PIL, LRI a PWB-P. Výsledkem je dvacetitří položkový sebesuzující dotazník.

4 ŽIVOTNÍ SMYSLUPLNOST U VĚZNĚNÝCH A DOSAVADNÍ VÝZKUMY NA TOTO TÉMA

Lidé ve výkonu trestu odnětí svobody ztrácí autentický lidský kontakt a většinu vztahů. Musí se vypořádat s pocity zoufalství, zmatku, viny a ztráty smyslu (Vanhooren, Leijssen & Dezutter, 2017). V této kapitole přinášíme rešerši zahraničních a tuzemských výzkumů na téma životní smysluplnost u vězněných. Jelikož studií, které by se zaměřovaly, přímo na vězněné je velmi málo, uvádíme i výzkumy zaměřené na pachatele trestných činů. Nejprve se budeme zabývat hodnotami a životním smyslem u různých skupin vězněných. Zda lidé trpí existenciální frustrací již před nástupem do VTOS nebo smysl života ztrácí až ve vězení, bude našim dalším tématem. Na závěr zmíníme aspekty, které hrají významnou roli při hledání a nalezení životního smyslu v životě vězněných.

4.1 Životní smysl a hodnoty vězněných

Na úvod zmíníme starší studii, která zkoumala vztah metody PIL (Test smyslu života) k řadě proměnných na výzkumném souboru 48 vězňů. V testu PIL skórovali věznění výrazně níže oproti normální populaci. Byly tak empiricky podloženy často pozorované charakteristiky vězněných, jako jsou pocity nudy, prázdnoty a nezájmu. Proměnné vzdělání, povolání, počet sourozenců a rodinný stav nebyly významně spojeny se skórem v testu PIL. Proměnné specifické pro skupinu vězněných jako je délka trestu, zaměstnanecký status v době zatčení a druh trestného činu také nesouvisely se skórem v testu PIL (Reker, 1977). Vanhooren, Leijssen a Dezutter (2015) ve své studii (n = 365) potvrdili, že uvěznění může vyvolat existenční krizi, která může vést ke zvýšené úrovni úzkosti u vězněných.

Juklová (2013) se ve své práci zaměřila na smysl života u žen ve výkonu trestu. Pomocí kvalitativních metod zjistila, že si ženy pod pojmem smysl života spojují nejčastěji rodinu a rodinné interakce. Dále práci a kreativní činnost, ve které se mohou realizovat, získat finance a pomáhat druhým. V menším zastoupení bylo zmíněno také vzdělání, vztahy k druhým, hmotné zabezpečení, víra, svoboda, postoj k sobě, snaha o propuštění a další. Kušnířová, Soukup a Čermák (2011) provedli studii na téma vina a životní smysluplnost

u odsouzených žen, které se zúčastnilo celkem 115 odsouzených. Ženy byly rozděleny do skupin na základě toho, zda spáchaly majetkovou nebo násilnou trestnou činnost a zda jsou ve výkonu trestu poprvé nebo opakovaně. Z výsledků vyplynulo, že u žen opakovaně odsouzených za majetkovou trestnou činnost dochází ke snižování vnímání vlastní smysluplnosti, ačkoliv se jejich postoj k trestnému činu mění směrem k pozitivnímu. Důvodem je racionalizace trestné činnosti, tedy že společnost je bohatá a pár krádeží nikoho nepoškodí. Zatímco naprostá ztráta smyslu života, negativní vztah k sobě a také k trestné činnosti se projeví u žen, které byly opakovaně odsouzeny za násilnou trestnou činnost. Zajímavé zjištění bylo u skupiny žen odsouzených poprvé za majetkovou činnost, které si ve vězení přehodnocují svůj život a hodnoty, což se projevuje ve vnímání života jako vysoce smysluplného.

Starší vězni jsou nejrychleji rostoucí vězněnou populací s vysokou mírou sebevražd. Přesto máme málo informací o detekci rizik a prevenci sebevražedného jednání. Ačkoliv téměř všichni starší vězni neschvalují sebevraždu, u většiny z nich převládají aktivní i pasivní suicidální tendence (Barry, Wakefield, Trestman & Conwell, 2016). Podle Vágnerové (2014) považuje většina recidivistů starších 50 let svůj život za zmařený. S přibývajícím věkem života a úbytkem sil se dostávají pocity selhání a zoufalství z vědomí, že už nic nenapraví. Také výsledky výzkumu Vanhooren et al. (2015) ukazují, že starší vězni trpí ztrátou smyslu v životě více než mladší odsouzení. Nižší úroveň životní smysluplnosti byla zaznamenána také u recidivistů.

Význam životních hodnot u mladých odsouzených k VTOS, konkrétně ve věku do 26 let, kvantitativně zmapovala ve své práci Chromcová (2011). Většina respondentů uvedla na prvním místě zdraví, na druhém rodinu, dále vzdělání, peníze, životního partnera, přátele, zájmy a koníčky. Průzkum také přinesl zjištění o tom, že výkon trestu odnětí svobody u mladých dospělých nemá zásadní dopad na změnu jejich hodnotového systému. Například rodina je stále důležitější než přátelé, zdraví je důležitější než peníze. Fischer, Raboch a Žukov (2008) zkoumali hodnotovou orientaci a potřeby u 347 odsouzených mužů. Hodnoty rozdělili do 4 skupin na materiální, sociální, seberealizační a morální. Pro prvovězněné byly statisticky významné hodnoty související se seberealizací. S velkou pravděpodobností se jedná o vliv prizonizace a institucionalizace. Jedinci bez funkčního zázemí se orientují na materialismus, zatímco ti s funkčním zázemím na hodnoty sociální. Ženaty upřednostňují morální hodnoty. Materialismus preferovali muži do 26 let a svobodní.

Podobné zjištění přináší Andrews, Bonta a Wormith (2010), s přibývajícými lety pachatelé trestných činů upřednostňují stabilitu, svobodu a rodinné zázemí.

Hodnoty jako riziko recidivismu bylo tématem studie od Selph (2016), jejíž výzkumný soubor byl 103 respondentů. Bylo zjištěno, že některé hodnoty se liší podle úrovně rizika páčání další trestné činnosti. Zde bylo riziko pojato v souvislosti s osobnostními proměnnými. Hlavním prediktorem rozdílných hodnot je tedy přítomnost antisociální poruchy osobnosti. Pachatelé s vyšším rizikem hodnotili prosociální hodnoty jako méně důležité, než pachatelé s nižším rizikem. Mezi prosociální hodnoty patřily komunita/občanství, rodina, vztahy, volný čas, dovolená, práce/kariéra a vzdělávání/škola. Bylo zjištěno, že spiritualita/náboženské přesvědčení zmírňuje tendence hledat si kamarády, kteří také páchají trestnou činnost, trávit volný čas kriminalitou a zneužívání návykových látek. Ukázalo se, že pachatelé s vyšším rizikem recidivy považují konzervatismus a překročení sebe sama jako méně důležité hodnoty. Praktickým přínosem této studie je zjištění, že součástí snížení recidivy by tedy mělo být zacílení na pachatelovy hlubší hodnoty, motivace a schémata.

Goossen, Johansson Sevä a Larsson (2016) provedli evropský mezinárodní výzkum zaměřený na pachatele hospodářských trestných činů. Jednalo se o tyto trestné činy: daňové úniky, pojistné podvody a úplatkářství. Bylo zjištěno, že tento typ trestných činů souvisel s požitkářstvím a stimulací. Překročení sebe sama (které zahrnovalo škály univerzalizmu a benevolence) souviselo s hospodářskými trestnými činy negativně, naopak posílení ega (které sytily škály moc a úspěch) souviselo s hospodářskými trestnými činy v pozitivním směru. Vysoké skóre tradice a konformismu souviselo s nižší pravděpodobností spáchání daňových úniků.

4.2 Nalezení životního smyslu u vězňů

Zahraniční studie zkoumala rozdíly mezi bývalými vězni, kteří dále pokračovali v trestné činnosti a těmi, kteří trestné činnosti zanechali. Jeden z hlavních rozdílů mezi nimi byl v pojetí smyslu života. Skupina bývalých vězňů, kteří trestné činnosti zanechali, směřovala k sebepřesahu hodnot a touhy znamenat něco pro ostatní. Zatímco pokračující pachatelé viděli životní cíl v hyperkonzumaci a hledání vzrušení, měli tzv. „prázdný“ smysl (Maruna, 2001). Podobný názor vyjádřil i Hála (2008), psycholog vězeňské služby, který vnímá trestnou činnost jako patologický alternativní pokus o vypořádání se s existenciální frustrací.

Jedná se o lidi, kteří z nějakého důvodu nejsou schopni dosáhnout pozitivního hodnotového zakotvení.

Vignansky, Addad a Himi (2018) ve svém výzkumu také zaznamenali u trestaných před jejich odsouzením symptomy existenciální frustrace. Vězni popisovali své mládí a dospělost, až po jejich uvěznění, jako období beze smyslu, zmatku, bezcílnosti, bez vztahů s ostatními a bez pozitivních záměrů. Byla to etapa života spojená s negativním vlivem svého okolí a s hlavní motivací přežít. Podle odsouzených nastal bod zlomu ve třetí fázi pobytu ve vězení. První etapa se týkala vstupu do vězení spojeného s šokem, v dalším období se začali přizpůsobovat vězeňským podmínkám a zvykat si na vězeňskou rutinu, poslední fázi měli spojenou s „probuzením“. Podle Juklové (2013) několik žen uvedlo, že změnilo svůj postoj k sobě, svému okolí a ke svým hodnotám až ve vězení, kde začaly přemýšlet o smysluplnosti svého života.

Nyní se dostáváme k faktorům, které vězňům pomohly vyrovnat se s bezsmyslností v průběhu pobytu ve vězení. Jedním z významných prvků posttraumatického růstu u vězňů je faktor volby. Prvek změny je spojen s rostoucí otevřeností a převzetím odpovědnosti za své životy a svá rozhodnutí. Pozitivní změna zahrnuje nový pohled na sebe sama, nalezení nových silných stránek, vyšší úroveň sebeúcty, nové způsoby myšlení, vyšší empatii, změny ve vztazích, posun v hodnotách a smyslu života (Vanhooren et al., 2017). Faktor změny v životě odsouzených byl významný i ve studii, kterou provedli Vignansky et al. (2018). Ačkoliv samotné vězení přináší velké omezení, stalo se pro ně příležitostí ke změně. Všichni trestaní se rozhodli zapojit se alespoň do jedné z následujících oblastí: práce, škola nebo terapeutické skupiny. Podle vězňů je zásadní převzít odpovědnost za svůj život a být schopen změny. Mezi všemi respondenty došlo ke změně vnímání sebe a světa kolem, k budování lepší a smysluplnější budoucnosti. Zdůrazňovali také hodnotu sociální a rodinné podpory.

Podle Van Ginneken (2014) hraje pro mladé vězeňkyně důležitou roli ve vězení nabízená podpora. Mnoho žen v životě zažilo hodně traumat, sexuální zneužívání, potraty a úmrtí. Poradenské služby ve vězení pro ně byly velice užitečné a pomohly jim se s těmito zkušenostmi vyrovnat. Jednou z účinných forem pomoci u této skupiny vězňů je logoterapie. Bylo výzkumně ověřeno, že skupinová forma této terapie má významný vliv na zvýšení pocitu naděje u vězňů žen. Může tedy vést ke snížení tlaku a stresu vlivem prizonizace a posílit tak duševní zdraví žen. Účinnost logoterapie byla nezávislá na délce doby strávené ve vězení, na zbývajícím čase ve vězení nebo na druhu trestné činnosti (Ghelbash, Yektatalab, Momennasab & Foruhi, 2020).

Z kvalitativní studie vyplynuly tři hlavní možnosti, jak se vyrovnat se ztrátou smyslu a zoufalství. Nalézt sociální a emoční podporu např. od spoluvězňů nebo zaměstnanců věznic, kteří vám pomohou překonat náročné období. Dalším způsobem je hledat nový životní smysl. Někteří vězni se vraceli do minulosti a přemýšleli, co měli udělat jinak, jiní našli smysl ve víře, cvičili jógu nebo vyráběli předměty pro charitativní účely. Všichni účastníci výzkumu docházeli určitou dobu ve vězení na terapii, kterou vnímali jako bezpečný prostor. Terapie jim pomohla pochopit, co se stalo, zpracovat trestný čin a jeho následky a vypořádat se s traumatickými zážitky z dřívějšího života. Poslední možností, jak se vyrovnat se ztrátou životní smysluplnosti vězni uvedli použití vyhýbavých strategií (např. zneužívání drog a léků, nadměrný spánek, vyhýbání se ostatním spoluvězňům). Zajímavé bylo, že se účastníci vědomě rozhodli, jakou strategii zvolí (Vanhooren et al., 2017).

Jak již bylo zmíněno, pomoci jedinci k nalezení životního směru by mělo být hlavní náplní vychovatele – terapeuta. Může jít o formu individuální nebo skupinové terapie a uplatňování širokého množství relaxačních prvků. Také činností duchovní služby je především podpora vězně při nalezení hodnotného smyslu a naděje na překonání recidivy (Hála, 2006).

VÝZKUMNÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Neustálou aktuálnost o problematiku životního smyslu dokazuje množství vydaných knih a realizovaných výzkumů na toto téma. S proměnou společnosti začal smysl života nabývat na významu i u skupiny odsouzených. K tomu přispělo také upřednostňování multifaktoriálního pojetí kriminality (Vágnerová, 2014). Jedna z možných příčin páčání trestné činnosti pramení z pocitu prázdnoty v životě, bezcílnosti, zmatku a životní frustrace (Maruna; 2001; Hála, 2008; Vignansky et al., 2018). Jiní autoři poukazují na to, že míra prožívaného životního smyslu klesá, až v důsledku uvěznění (Vanhooren et al., 2015). Výzkumně bylo potvrzeno, že oproti běžné populaci vnímají vězni svůj život jako méně smysluplný, který provází pocity nudy, prázdnoty a nezájmu (Reker, 1977). V návaznosti na rešerši zmíněné literatury a výzkumů vnímáme téma životní smysluplnosti u vězněných osob jako málo probádané, především v naší kultuře.

Prostředí, ve kterém je výkon trestu odnětí svobody (zkráceně VTOS) realizován, se vyznačuje svou specifičností, stejně jako přístup k odsouzeným. Jak již bylo zmíněno, jedním z hlavních cílů VTOS je také snižování recidivy. To, jaký přístup zvolíme při práci s vězněnými, hraje důležitou roli v jejich dalším jednání. S odkazem na výsledky zmíněných výzkumů (Selph, 2016; Kušnírová et al., 2011; Juklová, 2013; Vanhooren et al., 2017) považujeme za nezbytné lépe pochopit a prozkoumat jejich životní cíle, hodnoty a motivace. Zároveň chceme také zvýšit povědomí veřejnosti o této často stigmatizované skupině lidí. Chceme poukázat na to, že i oni hledají svou životní cestu a je potřeba jim v tomto hledání pomoci. Hlavní důvod potřebnosti tohoto výzkumu je tedy přinést podklady ke zvýšení kvality penitenciární a postpenitenciární péče.

Předmětem výzkumné části je prozkoumat prožívanou životní smysluplnost u odsouzených mužů k VTOS. Pod pojmem životní smysl máme na mysli, co v jejich životě hraje důležitou roli, jaké mají plány, cíle, co je naplňuje a k čemu směřují. V našem výzkumu se zaměříme i na hodnoty, protože právě skrze ně si lidé uvědomují svůj životní smysl (Kosová et al., 2014). Podle Emmons (2003) a Křivohlavého (2006) jsou základním aspektem smysluplného života také cíle, které jsou v neustálé interakci s našimi hodnotami. Chceme se také zaměřit na zodpovědnost a vinu, tedy postoj k trestnému činu, protože tyto fenomény souvisí s existenciálním tématem. Mezi další cíle patří prozkoumat aktuální

a dlouhodobé zdroje životního smyslu u odsouzených k VTOS. Co je pro odsouzené k VTOS důležité ve vězení a co je natolik významné, že to překračuje i život strávený ve vězení. V neposlední řadě nás zajímá spokojenost odsouzených k VTOS, protože bylo výzkumně ověřeno, že přítomnost smyslu souvisí s životní spokojeností (Park, Park & Peterson, 2010).

5.1 Výzkumné cíle

Stanovili jsme si několik výzkumných cílů, které vycházejí z teoretické části práce, nejčastěji z poslední kapitoly. Především chceme zjistit, co je pro vězněné, kteří se často ocitají v bezvýhodných situacích jejich životním cílem. Na úvod výzkumné části ještě dovysvětlíme zkratky dvou metod, které zde používáme. Jedná se o škálu životní smysluplnosti, dále jen ŠŽS a Dotazník hodnotových portrétů, dále jen PVQ.

Hlavní výzkumný cíl se týká porovnávání různých skupin odsouzených k VTOS. Inspirací nám byly výzkumy od Kušnírová et al. (2011) a Vanhooren et al. (2015). Skupiny jsou rozděleny podle druhu trestného činu na násilný, majetkový + hospodářský a ostatní. Podle počtu odsouzení k VTOS na poprvé a vícekrát odsouzené. Podle věkové kategorie na časnou dospělost, střední dospělost, pozdní dospělost + stáří. Pro větší přehlednost uvádíme zobrazení v tabulce č. 1.

Tabulka č. 1 Přehled jednotlivých skupin odsouzených k VTOS

Druh trestného činu	Násilný	Majetkový + Hospodářský	Ostatní
Počet odsouzení k VTOS	Poprvé		Vícekrát
Věk	Časná dospělost	Střední dospělost	Pozdní dospělost + Stáří

Cílem výzkumu je zjistit, jak se druh trestné činnosti, počet odsouzení k VTOS a věk odráží na vnímání životního smyslu, postoji k trestnému činu a hodnotové orientaci. Porovnáváním jednotlivých skupin odsouzených chceme zjistit, která skupina pachatelů by byla nejvhodnější pro terapeutickou práci na téma posílení/nalezení životního smyslu. Dále zda existují hodnoty specifické pro určité skupiny odsouzených k VTOS.

Výzkumné cíle byly stanoveny tyto:

1. Zjistit rozdíly v životní smysluplnosti, hodnotové orientaci a postoji k trestné činnosti mezi různými skupinami pachatelů trestných činů podle druhu trestné činnosti, počtu odsouzení k VTOS a věku.
2. Zjistit míru vnímaného životního smyslu odsouzených ve VTOS podle ŠŽS.
3. Zjistit míru jednotlivých hodnotových kategorií odsouzených ve VTOS podle PVQ.
4. Zjistit oblasti, které jsou pro odsouzené ve VTOS aktuálním zdrojem smyslu.
5. Zjistit oblasti, které jsou pro odsouzené ve VTOS dlouhodobým zdrojem smyslu
6. Zjistit, co si odsouzení ve VTOS představují pod pojmem „životní smysl“.
7. Zjistit míru vnímané životní spokojenosti odsouzených ve VTOS.

5.2 Formulace výzkumných hypotéz ke statistickému testování

Pro statistické testování byly vytvořeny tyto výzkumné hypotézy. Pro větší přehlednost byly hypotézy rozděleny do 3 kategorií: životní smysluplnost, hodnotová orientace a postoj k trestnému činu.

1. Životní smysluplnost

H1A: U mužů odsouzených za majetkový a hospodářský trestný čin, násilný trestný čin a ostatní trestné činy k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledcích ŠŽS.

H1B: U mužů odsouzených poprvé a odsouzených vícekrát k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledcích ŠŽS.

H1C: Mezi odsouzenými muži ve věku časně dospělosti, střední dospělosti, pozdní dospělosti a stáří k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku ŠŽS.

2. Hodnotová orientace

H2A: U mužů odsouzených za majetkový a hospodářský trestný čin, násilný trestný čin a ostatní trestné činy k VTOS existují statisticky významné rozdíly v jednotlivých kategoriích PVQ: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, konzervatismus, posílení ega.

H2B: U mužů odsouzených poprvé a odsouzených vícekrát k VTOS existují statisticky významné rozdíly v jednotlivých kategoriích PVQ: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, konzervatismus, posílení ega.

H2C: Mezi odsouzenými muži ve věku časně dospělosti, střední dospělosti, pozdní dospělosti a stáří k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku jednotlivých kategoriích PVQ: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, konzervatismus, posílení ega.

3. Postoj k trestnému činu

H3A: U mužů odsouzených za majetkový a hospodářský trestný čin, násilný trestný čin a ostatních trestných činů k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku škály postoje k trestné činnosti.

H3B: U mužů odsouzených poprvé a odsouzených vícekrát k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku škály postoje k trestné činnosti.

H3C: Mezi odsouzenými muži ve věku časně dospělosti, střední dospělosti, pozdní dospělosti a stáří k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku škály postoje k trestné činnosti.

5.3 Operacionalizace proměnných

V psychologii, stejně jako v ostatních vědách, nacházíme jevy, které jsou často mnohoznačné a ne-jednotvárné. Operacionální definování nám tak přináší vhodně řešení jak zajistit, aby použité pojmy měly zachovány svůj význam a obsah (Ferjenčík, 2010). Operacionalizované vymezení studovaných jevů pro potřeby tohoto výzkumu máme následující: Proměnná počet odsouzení k VTOS byla operacionalizována nucenou volbou respondenta ze dvou kategorií na poprvé a vícekrát odsouzen k VTOS.

Při kategorizaci dle věku jsme vycházeli z rozdělení podle Langmeiera a Krejčířové (2006), kteří rozdělují věk dospělosti na 4 etapy: časnou dospělost (od 20 do 25-30 let), střední dospělost (do 45 let), pozdní dospělost (do 60-65 let) a stáří (od 66 let). Pro potřeby našeho výzkumu jsme kategorie pozdní dospělost a stáří sloučili. Proměnnou věk jsme tedy operacionalizovali do 3 kategorií: časnou dospělost: 20-30 let, střední dospělost 31-45 let, pozdní dospělost + stáří: 46 let a více.

Proměnná druh trestného činu byla nejsložitější. Z hlediska právního vymezuje druhy trestných činů zákon č. 40/2009 Sb. (trestní zákoník, ve znění platném do 30. června 2023). V našem výzkumu se budeme držet kriminologického hlediska (viz kapitola č. 2.4 Druhy kriminality). Pro kriminologické pojetí jsme se rozhodli, protože jej považujeme za bližší

psychologické disciplíně. Vycházeli jsme ze statistik Policie ČR, které zpracovávají kriminalitu podle takticko-statické klasifikace (zkráceně TSK). TSK má nevýhodu, některé trestné činy např. podvod, krádež, neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku se překrývají ve dvou kategoriích: hospodářská kriminalita a majetková kriminalita. V našem výzkumu jsme tedy tyto dvě kategorie sloučili. Sloučeny byly také kategorie ostatní kriminalita a zbývající kriminalita do jedné kategorie ostatní. Proměnnou druh trestného činu jsme operacionalizovali do 3 kategorií: hospodářská + majetková, násilná a ostatní.

V tabulce č. 2 je uvedeno deset druhů trestných činů, za které se vyskytovalo nejvíce odsouzených ve VTOS v roce 2020. Tento údaj jsme získali, ze statistické ročenky Vězeňské služby ČR za rok 2020 (Mäsiarová, 2021). Dále uvádíme příklady rozdělení těchto nejčastějších druhů trestných činů do jednotlivých kategorií podle TSK. U každého trestného činu je v závorce uvedeno číslo paragrafu podle zákona č. 40/2009 Sb. (ve znění platném do 30. června 2023).

Tabulka č. 2 Rozdělení nejčastějších druhů trestných činů do kategorií podle TSK

Násilná	Hospodářská + Majetková	Ostatní
<ul style="list-style-type: none"> • Vražda (§ 140) • Loupež (§ 173) • Vydírání (§ 175) • Porušování domovní svobody (§ 178) 	<ul style="list-style-type: none"> • Podvod (§ 209) • Neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234) • Krádež (§ 205) 	<ul style="list-style-type: none"> • Výtržnictví (§ 358) • Maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337) • Zanedbání povinné výživy (§ 196)

V situaci, kdy respondent označil více druhů trestů, jsme postupovali tímto způsobem. Do kategorie násilná byl přiřazen respondent, jestliže alespoň jeden z označených trestných činů spadal pod násilný. Do kategorie majetková + hospodářská byl přiřazen respondent, pokud alespoň jedna položka představovala trestný čin kategorie majetková + hospodářská a zároveň neobsahovala žádný násilný trestný čin. Do kategorie ostatní spadal respondent, jestliže neoznačil žádný trestný čin z kategorie násilný a žádný trestný čin z kategorie majetkový + hospodářský.

6 TYP VÝZKUMU A POUŽITÉ METODY

Jak jsme již nastínili v úvodu, uvědomujeme si, že pro toto téma by byl vhodnější spíš kvalitativní design. V tomto směru ale byly naše možnosti omezené. Vzhledem k opatřením souvisejícím s pandemií COVID-19 nám nebyl umožněn vstup do věznice. Na základě vytyčeného výzkumného problému a vzhledem k povaze výzkumných cílů jsme zvolili kvantitativní výzkumný design. Konkrétně se jedná o korelační studii. Sběr dat byl proveden pomocí dotazníků. Vzhledem ke specifickým podmínkám, které se vztahují k vězení, bylo jedinou možností vytvořit dotazník ve formě tužka-papír. Jak popisujeme v další kapitole, dotazníky byly zaslány do vězení. Jejich sběr a vyplnění zajišťovali zaměstnanci věznic. Podle Hendl a Remr (2017) patří mezi výhody takto realizovaného dotazníku větší anonymita a nižší možnost zkreslení výzkumníkem. Nevýhodou je nižší návratnost a absence kontroly, kdo vyplňoval dotazník. Doporučuje se volit jednoduché a přímočaré otázky, především pokud je zkoumaná populace méně gramotná.

6.1 Struktura dotazníku vlastní tvorby

Námi vytvořený dotazník zahrnoval 7 částí: úvod a informovaný souhlas, základní údaje, hodnoty jedince, životní smysluplnost, postoj k trestné činnosti, otevřené otázky, spokojenost v životě. Byl koncipován tak, aby jeho vyplnění trvalo maximálně 30 minut. Po několika formálních úpravách a přizpůsobení použitého slovníku potenciálním respondentům, byla vytvořena tato finální verze, která je uvedena v příloze č. 4.

Na úvod byli respondenti požádáni o spolupráci, seznámení s cílem výzkumu, krátkými instrukcemi k jeho vyplnění, zpracováním dat a souhlasem o účasti. Z oblasti základních údajů byli dotazováni na věk, rodinný stav, počet dětí, vzdělání, a zda byli před nástupem do VTOS zaměstnáni. Následovala série otázek v souvislosti s trestnou činností a pobytem ve vězení. Jednalo se o počet odsouzení k VTOS, druh aktuálně spáchané trestné činnosti, výši trestu, uplynulou dobu ve VTOS, druh věznice, práci ve VTOS, účast na aktivitách ve VTOS a formě kontaktu s blízkými nebo jinými osobami mimo vězení. Otázky z této sekce byly vytvářeny způsobem, aby byly snadno pochopitelné a rychle zodpověditelné. Ve většině případů respondenti vybírali z nabízených možností. Pro případ

nejasností byla většinou zařazena možnost odpovědi „jiné“. Otevřené odpovědi jsme zvolili u věku, počtu odsouzení k VTOS, výši trestu a uplynulé době ve VTOS.

K analýze hodnotové orientace jsme použili Dotazník hodnotových portrétů (PVQ), konkrétně jeho 21 položkovou mužskou verzi od Schwartz et al. (2001). Zvolen byl český překlad, který ve své studii uveřejnila Řeháková (2006). Ke zjištění smyslu života byla vybrána metoda od P. Halamy (2002), která nese název Škála životní smysluplnosti (ŠŽS). Jedním z důvodů, proč jsme zvolili právě metodu PVQ byla, jak uvádí Schwartz (2003), její vhodnost k samostatné administraci. Respondenti neuvádějí téměř žádné potíže s vyplněním otázek a jen zřídka se doptávají na její význam. Stejně tak metoda ŠŽS má všechny položky formulovány konkrétně a snadno pochopitelně. Obě dvě metody jsou časově nenáročné. Další jejich charakteristiky jsou shrnuty v podkapitolách níže. Zvažovali jsme i jiné metody, většina z nich se nám jevila příliš abstraktní nebo obsahovala položky, které se týkaly práce, bydlení, rodinného života apod. na což by ale věznění nemuseli odpovědět vzhledem k jejich situaci.

Následovala část postoj k trestné činnosti. Pro absenci vhodných standardizovaných metod jsme k tomuto tématu vytvořili vlastní sadu 4 otázek. Respondent měl vyjádřit míru souhlasu: 1. se zodpovědností za trestný čin (kvůli kterému byl odsouzen), 2. s přiměřeností trestu, který mu byl přidělen, 3. s vinou za trestný čin (kvůli kterému byl odsouzen), 4. s lítostí za trestný čin (kvůli kterému byl odsouzen). Každá položka byla skórována 1-6 body formou Likertovy škály. Zvolili jsme lichý počet položek, abychom zamezili neutrálnímu vyjádření respondenta. Celkový skór jsme vypočítali součtem jednotlivých položek a mohl nabývat hodnot 4-24. Pro svoji možnou citlivost byla tato sada otázek umístěna ke konci dotazníku tak, jak doporučují Hendl a Remr (2017).

Sekce otevřených otázek zahrnovala tři otevřené otázky na téma co je pro vězněné nyní ve vězení důležité a z jakého důvodu, co by si rádi splnili, až je propustí, proč a co si představují pod pojmem životní smysl. Tuto kvalitativní část jsme vytvořili s cílem rozšíření a podpoření kvantitativní sekce. Považujeme ji tedy za doplňující část. Na závěr jsme umístili škálu od 1 do 10, na které měli respondenti zakroužkovat jejich aktuální spokojenost v životě. Hodnota 1 znamenala velmi nespokojený a hodnota 10 velmi spokojený.

6.1.1 Dotazník hodnotových portrétů (PVQ)

Předchůdcem dotazníku hodnotových portrétů (PVQ) je metoda pod názvem Schwartzovo zjišťování hodnot (SVS). Obě dvě metody slouží ke zjišťování hodnotových orientací

a jejich autorem je profesor psychologie S. H. Schwartz. Mezi nevýhody SVS patří její časová náročnost a nárok na vysokou míru abstraktního myšlení, což působí potíže např. lidem s nižším vzděláním. V důsledku těchto vlastností byla vyvinuta metoda PVQ, která je konkrétnější a časově úspornější. Zároveň slouží ke zjištění totožných 10 hodnot jako metoda SVS (Schwartz et al., 2001).

PVQ se skládá z krátkých slovních portrétů různých lidí. Skrze každý portrét vyjadřuje přání, cíle nebo aspirace jedince, které zachycují jeden hodnotový typ. Příklad položek J a U, které sytí hodnotu Požitkářství: *J. Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřává. U. Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.* (Řeháková, 2006). U každé položky respondenti určují na škále od 1 do 6, jak moc se jim daná osoba podobá (1 = vůbec se mi nepodobá, 2 = nepodobá se mi, 3 = podobá se mi málo, 4 = podobá se mi trochu, 5 = podobá se mi, 6 = velmi se mi podobá). Dotazník tedy neměří hodnoty přímo, ale jedná se o srovnání sebe s daným portrétem (Schwartz, 2003).

Tato metoda existuje v několika variantách: 40 položkové, 29 položkové nebo 21 položkové v mužské i ženské verzi. V našem výzkumu jsme zvolili 21 položkovou verzi, jejíž vyplnění zabere přibližně 5-6 minut. Skrze tyto slovní portréty můžeme zjistit 10 hodnotových typů: moc, stimulace, sebeřízení, požitkářství, úspěch, bezpečí, konformita, tradice, benevolence, univerzalizmus. Číselné hodnoty jednotlivých hodnotových typů získáme zprůměrováním číselných hodnot příslušných slovních portrétů (Schwartz, 2003). V tabulce č. 3 uvádíme popis jednotlivých hodnotových typů tak, jak je uvádí Schwartz (1992).

Na vzorku 444 osob ověřil Schwartz (2003) vnitřní konzistenci jednotlivých škál pomocí Cronbachova koeficientu alfa. Jelikož byla spolehlivost indexů nízká, uvedl jako vhodnější využívat hodnoty vyššího řádu, které již mají vyšší homogenitu a odpovídající hodnotu koeficientu alfa (většinou minimálně 0,7). Kombinací základních hodnotových typů vznikají 4 hodnoty vyššího řádu: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, posílení ega a konzervatismus. Řeháková (2006), která ověřovala metodu PVQ na 1063 respondentech z České republiky, získala také nízkou vnitřní reliabilitu u jednotlivých hodnotových typů. U hodnot vyššího řádu byly hodnoty Cronbachova koeficientu alfa tyto: konzervatismus 0,67, otevřenost ke změně 0,78, překročení sebe sama 0,70 a posílení ega 0,76.

Tabulka č. 3 Charakteristika hodnotových typů podle Schwartz (1992)

Hodnotové typy	Charakteristika
Moc	sociální status a prestiž, dominance nad lidmi, bohatství
Úspěch	osobní úspěch, ctižádostivost, inteligence, schopnosti
Stimulace	vzrušení, výzva, novota, různorodost podnětů
Samostatnost	nezávislost, tvořivost, zvědavost, svoboda, volba vlastních cílů
Požitkářství	rozkoš, požitek, uspokojení smyslů, zábava, nestřídmost
Bezpečí	harmonie, stabilita, bezpečnost, sociální pořádek, zdraví, pocit sounáležitosti, čistota
Konformismus	morálka, sebekázeň, poslušnost, úcta, zdvořilost
Tradice	zvyky, rituály, normy chování dané kultury nebo náboženství, pokora, odpoutání se od světských zájmů
Benevolence	blaho všech lidí, smysl života, zodpovědnost, čestnost, skutečné přátelství, ochota
Univerzalismus	Ochrana životního prostředí, tolerance, sociální spravedlnost, pochopení druhých, světový mír, moudrost, rovnost

Hodnoty vyššího řádu jsou vyobrazeny v tabulce č. 4 společně s danými hodnotovými typy. Číselnou hodnotu u subškál hodnot vyššího řádu opět získáme aritmetickým průměrem číselných hodnot příslušných položek. Požitkářství je možné zařadit k otevřenosti ke změně i k posílení ega. Většinou však bývá přiřazováno k otevřenosti ke změně (Řeháková, 2006).

Tabulka č. 4 Přehled konstrukce dotazníku PVQ

Hodnoty vyššího řádu	Hodnotové typy	Číslo položky
Posílení ega	Moc	2,17
	Úspěch	4,13
Otevřenost ke změně	Stimulace	6,15
	Samostatnost	1,11
	Požitkářství	10,21
Konzervatismus	Bezpečí	5,14
	Konformismus	7,16
	Tradice	9,20
Překročení sebe sama	Benevolence	12,18
	Univerzalismus	3,8,19

Schwartz (2003) zformoval ještě možnost dvou širších hodnotových orientací: individuálních zájmů (které jsou syceny škálami moc, úspěch, požitkářství, stimulace,

samostatnost) a kolektivních zájmů (které zahrnují benevolenci, konformismus a tradice). Položky univerzalizmus a bezpečnost je možné označit jako přechodové a představují zájmy kolektivní i individuální. Pomocí dotazníku PVQ bylo zjištěno, že v mladém dospělém věku vnímají lidé individuální i kolektivní hodnoty jako stejně důležité. V průběhu životního cyklu se zvyšuje význam kolektivních hodnot a snižuje význam individuálních hodnot (Hnilica, 2007).

6.1.2 Škála životní smysluplnosti (ŠŽS)

Původem slovenská metoda Škála životní smysluplnosti (ŠŽS) od autora P. Halamy (2002) slouží ke zjišťování míry prožívaného smyslu v životě člověka. Při jeho konstrukci vycházel Halama z trojkomponentového modelu smyslu života od Gesser, Reker a Wong (1988), (o kterém jsme se již zmínili v kapitole 3 Životní smysluplnost). Autentické prožívání životního smyslu by podle těchto autorů mělo zahrnovat kognitivní, motivační a afektivní komponentu, přičemž všechny tři aspekty jsou stejně významné. Kognitivní aspekt se vztahuje k systému našich hodnot, přesvědčení a zahrnuje také to, jaký přikládáme význam různým událostem v našem životě. Motivační komponent představuje naše cíle a úsilí o jejich naplnění. Afektivní dimenze se týká pocitů spokojenosti a naplnění, které pramení z uskutečnění našich cílů.

Dotazník je tvořen celkem 18 položkami. Každá dimenze (afektivní, motivační a kognitivní) se skládá z 6 položek. Položky, které sytí jednotlivé dimenze jsou uvedeny v tabulce č. 5, včetně příkladu jejího znění. U každého výroku má respondent vyjádřit míru svého souhlasu pomocí 5 stupňové škály Likertova typu (1 = vůbec nesouhlasím, 2 = nesouhlasím, 3 = nemohu se rozhodnout, 4 = souhlasím, 5 = úplně souhlasím). Šest položek je formulováno reverzibilně např. *Život mi připadá prázdný a bezcenný*. Celkové skóre je dáno součtem hrubých skóre všech položek. Respondent tak může získat nejméně 18 a nejvíce 90 bodů. Ve výzkumu Halamy bylo průměrné celkové skóre 72,46 (SD = 9,53), (Halama, 2002).

Tabulka č. 5 Konstrukce dotazníku ŠŽS

Dimenze	Číslo položek	Příklad znění položky
Afektivní	8,11,12,15,17,18	<i>Těším se na to, co mi můj život v budoucnu přinese.</i>
Motivační	2,6,9,13,14,16	<i>V životě mám vícero plánů a cílů.</i>
Kognitivní	1, 3,4,5,7,10,	<i>Cítím, že můj život má jasný směr.</i>

Z psychometrického hlediska splňuje metoda náležitě kvality. Vnitřní konzistence, která byla zjišťována pomocí Cronbachova koeficientu alfa, dosahovala pro celou škálu hodnoty 0,87. V rámci jednotlivých dimenzí byly hodnoty 0,78 pro kognitivní, 0,76 pro motivační a 0,78 pro afektivní. Metoda je tedy považována za dostatečně reliabilní. Ověřována byla na souboru 159 vysokoškolských studentů. Znění celé metody je uvedeno v časopise *Československá psychologie*, č. 46. Halama vidí ve škále i její praktický přínos. V oblasti intervence by mohla být užitečná v tom, zda s klientem pracovat na základních životních přesvědčeních nebo jej směřovat k formování cílů a závazků vůči nim (Halama, 2002).

7 SBĚR DAT A VÝZKUMNÝ SOUBOR

V této kapitole budou v úvodu čtenáři seznámeni s kritérii výzkumného souboru. Dále zde získají informace o průběhu sběru dat, popisných charakteristikách výběrového souboru a etických aspektech výzkumného šetření. Volba výzkumného souboru byla podmíněna pouze třemi charakteristikami. Základní podmínkou účasti ve výzkumu byl pobyt ve VTOS, jednalo se tedy o skupinu odsouzených. Další kritéria se týkala mužského pohlaví a minimálního věku 18 let. Zaměřili jsme se především na muže, protože jak uvádí Holcr (2009), mezi pachateli trestných činů z dlouhodobého hlediska dominují muži. Stejně tak je tomu i mezi odsouzenými vězni. Na základě výpočtů ze statistické ročenky za rok 2020 tvořilo odsouzených mužů přibližně 91 % (Mäsiarová, 2021).

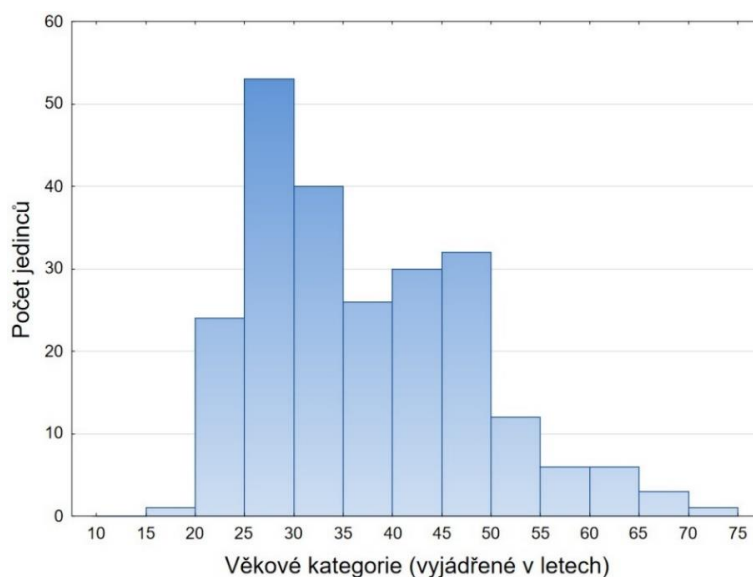
7.1 Sběr dat a popis výzkumného souboru

Před zahájením sběru dat bylo nezbytné sepsat žádost o realizaci výzkumu v jednotlivých věznicích, která směřovala na Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky společně s dalšími vyžadovanými dokumenty. Ředitel odboru výkonu vazby a trestu: vrchní rada plk. PhDr. Pavel Horák Ph.D. žádost schválil (viz příloha č. 5). Podmínkou umožnění výzkumu bylo poskytnutí kopie výzkumných závěrů po dokončení práce Generálnímu ředitelství Vězeňské služby České republiky. Na základě tohoto schválení jsme se mohli obrátit s žádostí o pomoc při realizaci výzkumu na ředitele/ředitelky jednotlivých vazebních věznic. Bylo osloveno celkem 9 věznic primárně z oblasti Moravy. Čtyři věznice (Opava, Karviná, Plzeň a Kuřim) odmítly z důvodu opatření v souvislosti s pandemií COVID-19, časovou vytížeností pracovníků nebo vzhledem ke své profilaci.

Data byla sbírána v časovém horizontu od 10. 7. do 20. 10. 2021, konkrétně ve věznicích Rapotice, Znojmo, Mírov, Pardubice a Břeclav. Sběr dat byl proveden především metodou záměrného výběru. Z důvodu opatření ve věznicích v souvislosti s pandemií COVID-19 byly dotazníky zaslány většinou poštou nebo elektronicky zaměstnancům věznic, kteří zajistili jeho vyplnění. Nedokážeme tedy říci, kolik respondentů bylo osloveno a kolik jich odmítlo se zúčastnit. Veškeré náklady spojené s odesláním a zpětným zasláním hradila autorka výzkumu.

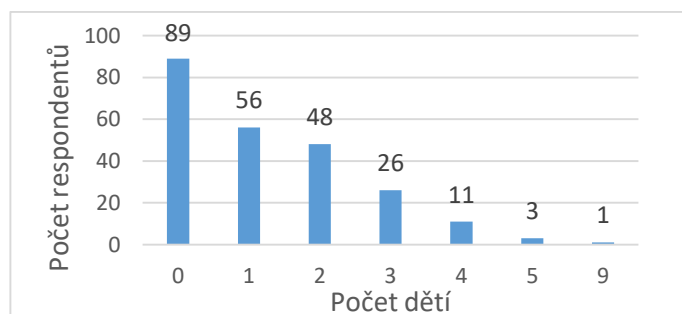
Celkově dotazník vyplnilo 243 vězněných. Při analýze dat bylo vyřazeno devět respondentů. Čtyři respondenti byli vyřazeni, protože neuvedli věk, druh trestného činu nebo počet odsouzení k VTOS. Dalších pět dotazníků nebylo validních. Do výzkumu bylo zařazeno celkem 234 jedinců. Průměrný věk byl 37,76 let se směrodatnou odchylkou 10,97. Nejmladší respondent měl 20 let a nejstarší 72 let. Pro větší přehlednost přinášíme zobrazení pomocí histogramu (viz graf č. 1).

Graf č. 1 Histogram vyjadřující četnosti jedinců dané věkové kategorie

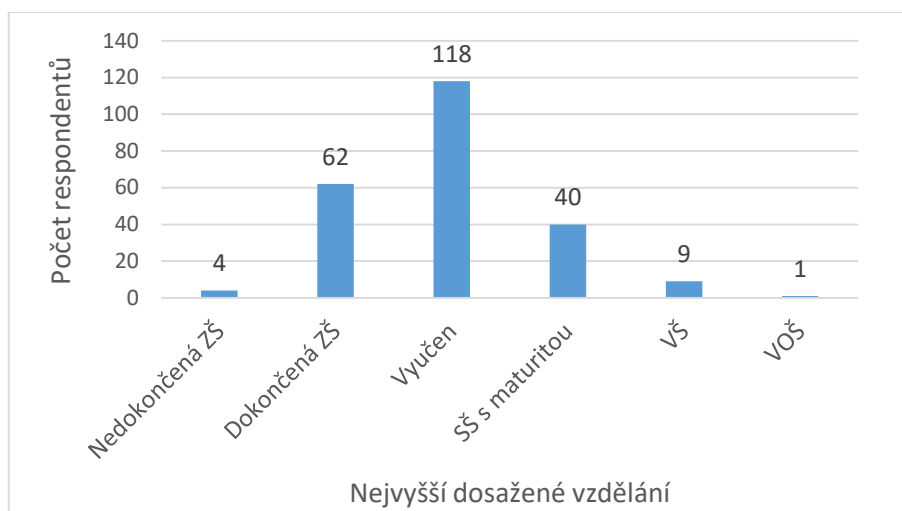

Z hlediska rodinného stavu bylo 157 svobodných (67 %), 47 rozvedených (20 %), 28 ženatých (12 %), jeden vdovec a jeden jej neuvedl vůbec. Rozložení výzkumného souboru podle počtu dětí je zobrazeno ve sloupcovém grafu č. 2. Na základě nejvyššího dosaženého vzdělání byl největší počet respondentů v kategorii střední vzdělání s výučním listem (tj. 50 %). Detailnější zobrazení podle nejvyššího dosaženého vzdělání přinášíme ve sloupcovém grafu č. 3. Před nástupem do VTOS bylo 104 odsouzených zaměstnaných (44 %), 81 nezaměstnaných (35 %), 15 jedinců pobíralo invalidní důchod (6 %) a 34 zaškrtnulo kategorii jiné (nejčastěji se jednalo o OSVČ), (15 %).

Graf č. 2 Sloupcový graf vyjadřující četnosti respondentů podle počtu dětí

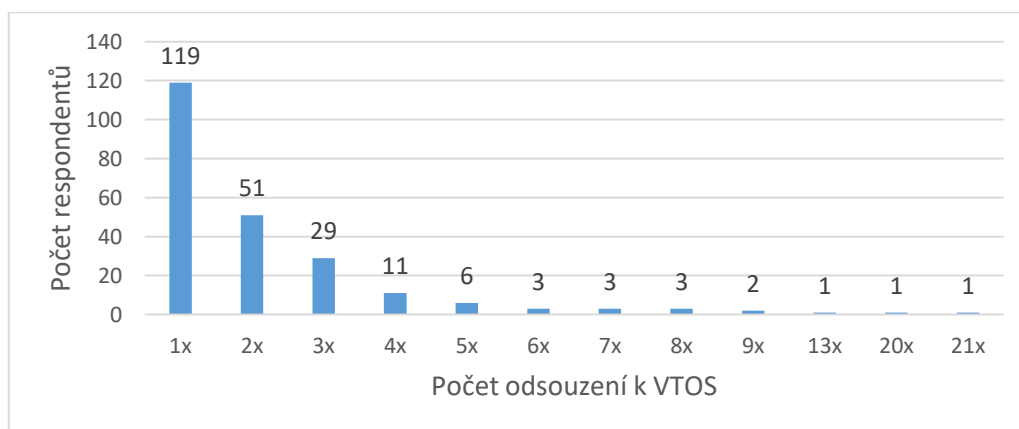

Graf č. 3 Sloupcový graf vyjadřující četnosti respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání

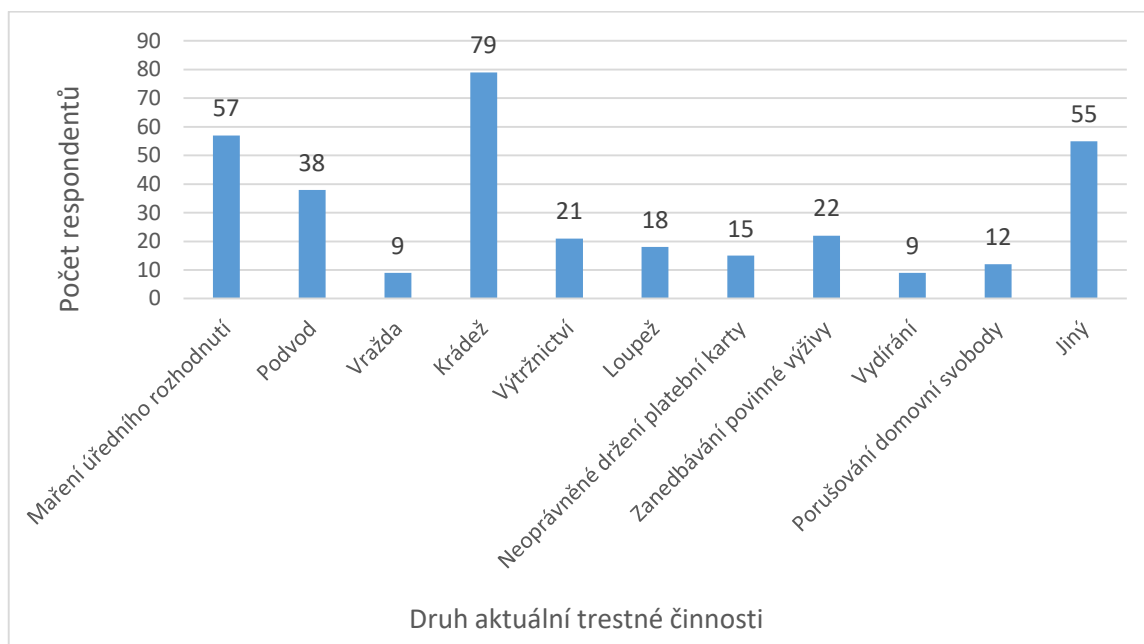

Výzkumný soubor zahrnoval 21 respondentů z věznice Mírov (9 %), 41 ze Znojma (18 %), 42 z Pardubic (18 %), 58 z Břeclavi (25 %), 72 z Rapotic (31 %). Rozložení podle počtu odsouzení k VTOS je zobrazeno ve sloupcovém grafu č. 4. Přičemž 4 jedinci nejsou zahrnuti v grafu, protože neuvedli konkrétní číslo, pouze zaškrtnli „poněkolicáté“. Graf č. 5 zobrazuje druhy aktuální trestné činnosti a kolikrát byly respondenty zaškrtnuty, protože někteří odsouzení označili více druhů trestné činnosti najednou. V kategorii „jiné“ byl 20x uveden trestný čin z oblasti omamných a psychotropních látek, 8x ublížení na zdraví a 4x daňové úniky. Dále bylo v této kategorii uvedeno padělání, manipulace s léky, zkreslování údajů pro finanční úřad, zabití z nedbalosti, znásilnění, napadení úřední osoby, poškození finančních zájmů EU, vyhrožování, obecné ohrožení, nedovolené ozbrojování, zneužití pravomoci úřední osoby, zpronevěra a graffiti.

Graf č. 4 Sloupcový graf vyjadřující četnosti respondentů podle počtu odsouzení k VTOS

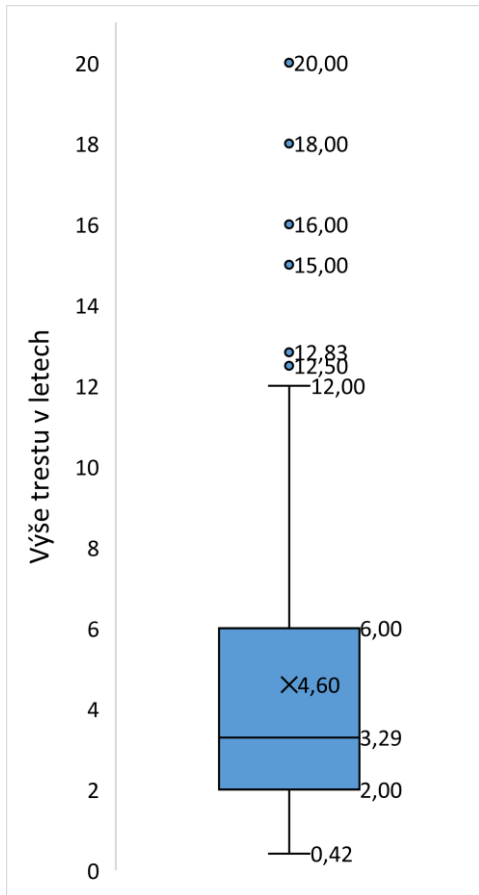

Graf č. 5 Sloupcový graf vyjadřující četnosti respondentů podle označených druhů aktuální trestné činnosti

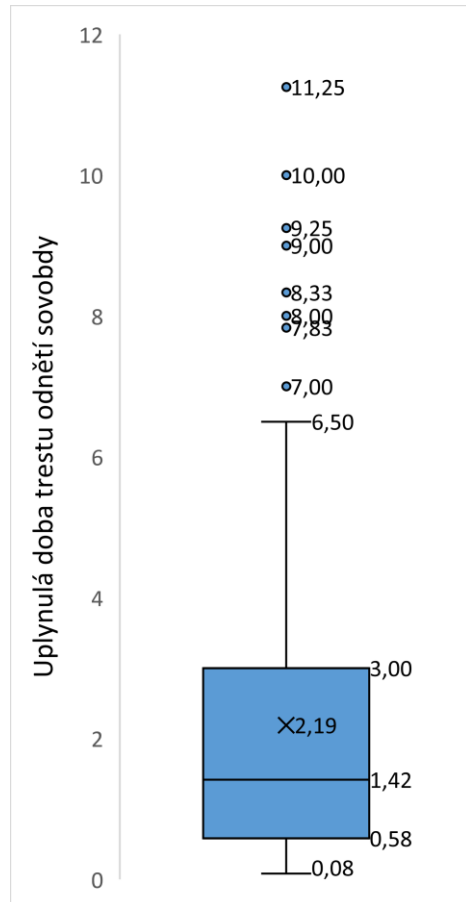

Rozdělení počtu respondentů podle výše trestu odnětí svobody v letech jsme zobrazili pomocí krabicového grafu č. 6. Nejnížší délka trestu odnětí svobody byla 0,40 let (tj. 5 měsíců) a nejdelší 20 let (tj. 240 měsíců). Průměrná délka trestu odnětí svobody byla 4,60 let (tj. 55,18 měsíců) se směrodatnou odchylkou 46,36. Z krabicového grafu je patrné, že většině respondentů byl vyměřen kratší trest, tedy do 6 let. Dále si můžeme všimnout, že šest respondentů vykazuje výrazně delší trest odnětí svobody oproti zbylému výzkumnému souboru, tedy tzv. odlehlé hodnoty. Rozdělení počtu respondentů podle uplynulé doby trestu odnětí svobody v letech jsme zobrazili pomocí krabicového grafu č. 7. Šest respondentů tuto položku nezodpovědělo. Nejkratší uplynulá doba trestu odnětí svobody byla 0,08 let (tj. 1 měsíc) a nejdelší 11,25 let (tj. 135 měsíců). Průměrná uplynulá doba trestu odnětí svobody byla 2,19 let (tj. 26,28 měsíců) se směrodatnou odchylkou 2,21. Z grafu je patrných 8 odlehlých hodnot, tedy 8 jedinců, kteří strávili ve vězení podstatně delší dobu, než zbytek jedinců ve výzkumném souboru.

Graf č. 6 Krabicový graf vyjadřující rozdělení respondentů podle výše trestu odnětí svobody (v letech)

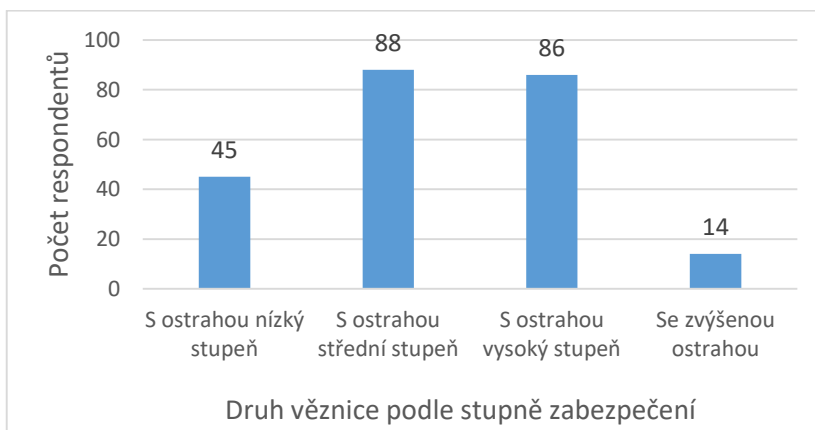

Graf č. 7 Krabicový graf vyjadřující rozdělení respondentů podle uplynulé doby trestu odnětí svobody (v letech)

Podle stupně zabezpečení věznice uvedlo 14 jedinců zvýšenou ostrahu (6 %), 219 s ostrahou (94 %) a jeden respondent tuto položku nezodpověděl. Zabezpečení s ostrahou můžeme dále dělit na nízký stupeň, střední stupeň a vysoký stupeň. Pro větší přehlednost vyobrazeno ve sloupcovém grafu č. 8.

Graf č. 8 Sloupcový graf vyjadřující četnost respondentů podle stupně zabezpečení

V našem výzkumném souboru docházelo do práce ve vězení 85 respondentů (36 %), nedocházelo 146 (62 %) a 3 jedinci na tuto položku neodpověděli. Aktivit ve vězení se účastnilo 196 respondentů (84 %), 33 se neúčastnilo (14 %) a 5 jedinců neuvedlo odpověď. Většina respondentů, konkrétně 227 (97 %) je v kontaktu s rodinou nebo blízkými lidmi mimo vězení. Z toho 193x byla uvedena forma dopisování, 141x návštěv a 201x telefonování. Pět respondentů není v kontaktu s nikým a dva jedinci na tuto položku neodpověděli.

7.2 Etické hledisko a ochrana soukromí

Výzkum byl realizován v souladu s obecnými etickými zásadami a s ohledem na ochranu soukromí všech účastníků. V úvodní části dotazníku byli účastníci seznámeni s cílem výzkumu, informováni o zachování anonymity a dobrovolné účasti. Byli ujištěni, že data nebudou posuzována individuálně, ale jako celek. Zakroužkováním kladné odpovědi na informovaný souhlas respondenti potvrdili dobrovolnou účast, poskytnutí údajů v anonymní formě a jejich uchování a zpracování pouze za účelem tohoto výzkumu.

Samozřejmostí bylo získání souhlasu s realizací výzkumu od ředitele odboru výkonu vazby a trestu: vrchního rady plk. PhDr. Pavlem Horákem Ph.D. a následným souhlasem ředitelů/ředitelek jednotlivých věznic. Autorka zamýšlela odměnit respondenty drobným dárkem jako odměnu za účast ve výzkumu. Většina pracovníků věznic tento návrh nepodpořila z důvodu různých opatření a nařízení jednotlivých věznic. Po dohodě s věznicí Břeclav bylo výzkumnici doporučeno zaslat alespoň propisku jako motivaci pro případné respondenty. Do věznice bylo zasláno společně s dotazníky i 60 propisek.

8 PRÁCE S DATY A JEJÍ VÝSLEDKY

Nejprve byla všechna získaná data přepsána do elektronické podoby pomocí programu Excel, kde byla dále kontrolována a čištěna. Jak jsme již zmínili, z původního souboru 243 vězněných, bylo při analýze dat vyřazeno 9 respondentů. Pět dotazníků nebylo validních a další čtyři respondenti nevedli potřebná data pro rozřazení do příslušných kategorií. Výzkumný soubor se tedy skládal z 234 jedinců.

Podle instrukcí autorů byly vypočítány hrubé skóry metody ŠŽS a jednotlivých kategorií metody PVQ. Hodnotový typ požitkářství bylo možné zařadit pod dvě kategorie. V našem výzkumu jsme jej zařadili k otevřenosti ke změně tak, jak doporučuje Řeháková (2006). Námi vytvořenou škálu postoj k trestné činnosti jsme vypočítali sumací jednotlivých položek. Vzhledem k papírové formě dotazníků byly u 38 respondentů shledány přibližně 1-3 chybějící hodnoty ve výše zmíněných metodách. Tyto hodnoty jsme doplnili pomocí sloupcového průměru. Ten funguje na principu, že hodnotu, která chyběla, jsme substituovali průměrnou odpovědí na položku ostatních respondentů. Následně byli respondenti rozřazeni do jednotlivých kategorií podle věku, druhu trestné činnosti a počtu odsouzení k VTOS. Přehled počtu respondentů v jednotlivých kategoriích uvádíme v tabulce č. 6. Ukázkou výsledné datové matice naleznete v příloze č. 6.

Tabulka č. 6 Přehled počtu respondentů v jednotlivých kategoriích

Druh trestného činu počet respondentů	Násilný	Majetkový + Hospodářský		Ostatní
	63	96		75
Počet odsouzení k VTOS počet respondentů	Poprvé		Vícekrát	
	119		115	
Věk počet respondentů	Časná dospělost	Střední dospělost	Pozdní dospělost + Stáří	
	78	96	60	

Veškerá kvantitativní data jsme zpracovali pomocí programu Excel a TIBCO Statistica 13. Což zahrnovalo vyhodnocení statistických hypotéz, analýzy normálního rozdělení, faktorovou analýzu a další prvky popisné statistiky. Pomocí těchto programů byly také vytvořeny a upravovány příslušné grafy. Výsledky otevřených otázek byly kódovány,

vyjádřeny četností a rozděleny do příslušných kategorií. Jednalo se o doplňující část dotazníku, proto respondenti, kteří na tyto otázky neodpověděli, nebyli vyřazeni z výzkumu.

Při analýze dat nám nemohlo uniknout neobvyklé vyplňování dotazníku. Namísto kroužkování byl velmi často použit jakýkoliv jiný symbol pro označení správné odpovědi. Na konci dotazníku i v jeho průběhu jsme se setkali s různými komentáři, dotazy nebo vzkazy. Odpovědi na otevřené otázky byly často plné gramatických chyb a mnohdy velmi nečitelné.

Na úvod jsme se rozhodli ověřit vnitřní konzistenci metody ŠŽS a metody PVQ: hodnoty vyššího řádu. Pro ověření reliability testu jsme zvolili split-half reliability. K vyjádření hodnoty vnitřní konzistence byl využit koeficient Cronbachova alfa, viz tabulka č. 7. Doporučovanou hodnotu $> 0,7$ (Dostál, 2017) splnila pouze metoda ŠŽS. Subškály metody PVQ mají v našem výzkumu slabší vnitřní konzistenci.

Tabulka č. 7 Reliabilita metody ŠŽS a subškál metody PVQ

	Cronbachova alfa
ŠŽS	0,89
PVQ: Posílení ega	0,60
PVQ: Otevřenost ke změně	0,66
PVQ: Konzervatismus	0,69
PVQ: Překročení sebe sama	0,54

8.1 Psychometrické vlastnosti škály postoj k trestné činnosti

Než přejdeme k výzkumným cílům a hypotézám, rozhodli jsme se provést analýzu škály postoj k trestné činnosti, jelikož se jedná o nestandardizovanou metodu, kterou jsme sami vytvořili. Nejprve jsme provedli faktorovou analýzu. Použili jsme metodu hlavních os. V tabulce č. 8 jsou uvedeny hodnoty faktorových nábojů jednotlivých položek. Jak vyplývá z tabulky, 2 položky můžeme považovat za velmi silné. Všechny položky sytí náš faktor v záporném směru. Náš faktor postoj k trestné činnosti má velikost vlastního čísla 2,01 a vysvětluje 50 % rozptylu.

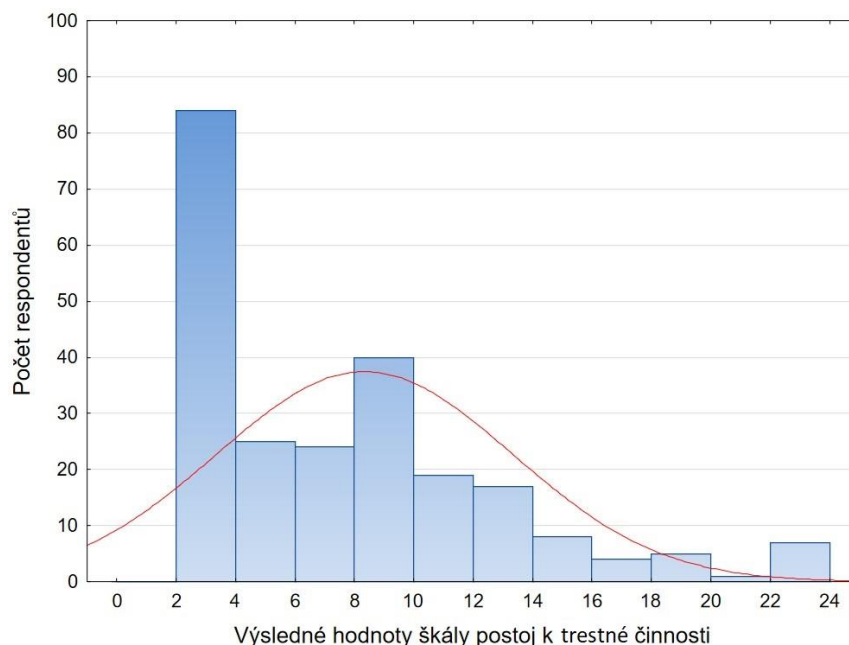
Tabulka č. 8 Výsledky faktorové analýzy škály postoj k trestné činnosti

Položka	Faktor č. 1: Postoj k trestné činnosti	Charakteristika položky
1	-0,79	Zodpovědnost za trestný čin
2	-0,59	Priměřenost výše trestu
3	-0,91	Vina za trestný čin
4	-0,44	Lítost za trestný čin
Vlastní číslo	2,01	
Vysvětlený rozptyl	50 %	

Pozn.: skóry s faktorovým nábojem > 0,70 jsou zbarveny červeně

Pro ověření reliability testu jsme zvolili split-half reliability. K vyjádření hodnoty vnitřní konzistence byl využit koeficient Cronbachova alfa, jeho hodnota vyšla $\alpha = 0,76$. Naše metoda překročila doporučovanou hodnotu > 0,7 (Dostál, 2017) a proto ji považujeme za dostatečně reliabilní. Pomocí Shapir-Wilkova testu jsme zjistili, že výsledky škály postoj k trestné činnosti nemají normální rozdělení (graf č. 9). Data jsou zešikmena v kladném směru ($\beta = 1,30$). Průměrná hodnota byla 8,34 se směrodatnou odchylkou 4,99. Jak je i z grafu patrné, většina vězňených vyjadřovala výrazně negativní postoj k trestnému činu, který spáchali. Přikláněli se k pocitům viny, lítosti, zodpovědnosti za daný čin a přiměřenosti trestu, který jim byl udělen.

Graf č. 9 Graf normálního rozložení škály postoj k trestné činnosti

8.2 Výsledky výzkumných cílů

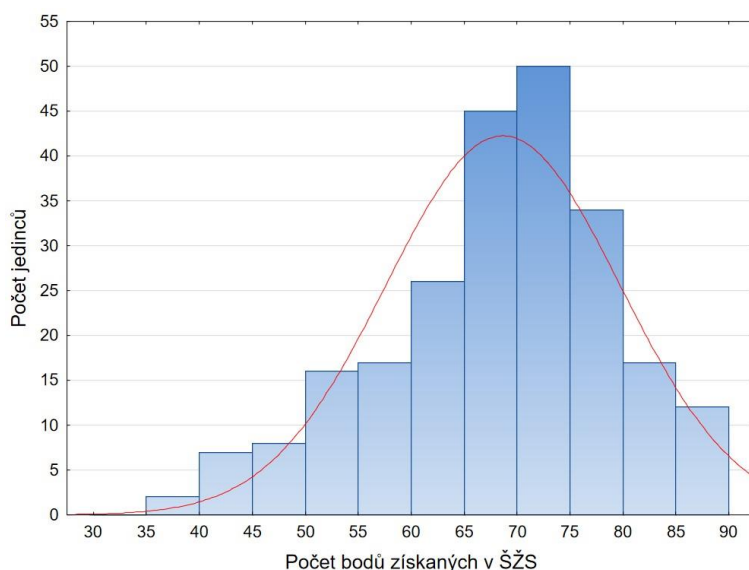
Výzkumný cíl č. 1 Zjistit rozdíly v životní smysluplnosti, hodnotové orientaci a postoji k trestné činnosti mezi různými skupinami pachatelů trestných činů podle druhu trestné činnosti, počtu odsouzení k VTOS a věku.

Tento výzkumný cíl bude zodpovězen pomocí statistických hypotéz.

Výzkumný cíl č. 2 Zjistit míru vnímaného životního smyslu odsouzených ve VTOS podle ŠŽS.

Výsledný hrubý skór metody ŠŽS pro každého jedince jsme získali sumací jednotlivých položkových skóru. Pro grafické znázornění byl použit histogram (viz graf č.10). Průměrný hrubý skór celého výzkumného souboru byl 68,67 se směrodatnou odchylkou 11,04. Nejnižší počet bodů byl 37 a nejvyšší počet bodů byl 90, což je zároveň i maximální počet bodů, který lze získat. Z grafu je také patrné, že výsledky metody ŠŽS mají normální rozdělení, což nám potvrdil i Shapir-Wilkův test.

Graf č. 10 Histogram vyjadřující výsledky metody ŠŽS

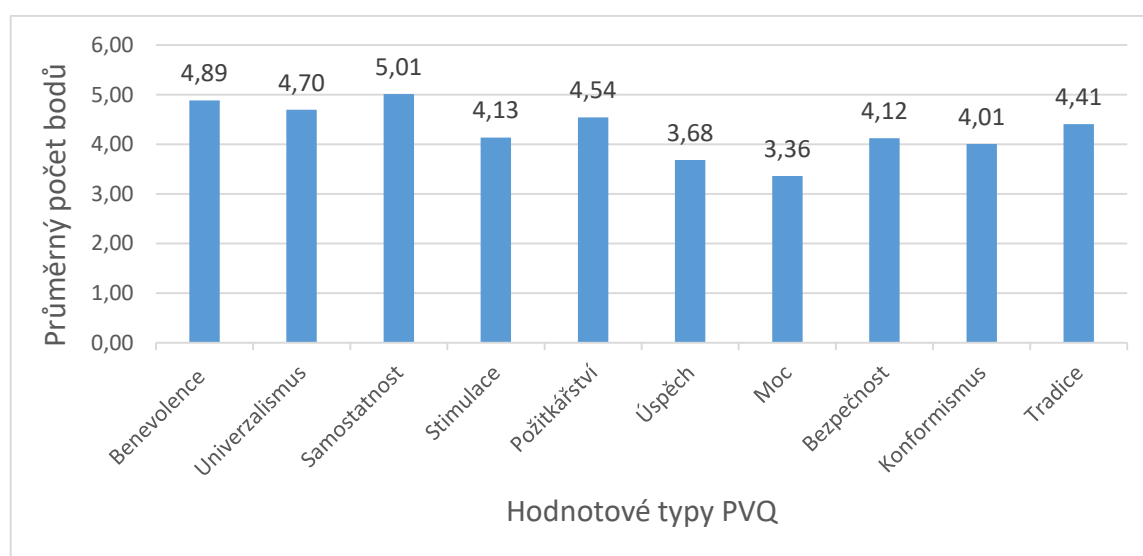

Výzkumný cíl č. 3 Zjistit míru jednotlivých hodnotových kategorií podle PVQ odsouzených ve VTOS.

Výsledné skóry jednotlivých hodnotových kategorií metody PVQ pro každého jedince jsme získali aritmetickým průměrem příslušných položkových skóru. Pomocí sloupcového grafu č. 11 jsme vyjádřili průměrný počet bodů jednotlivých hodnotových typů metody PVQ. Nejnižší průměrný počet bodů (tj. 3,36) má hodnotový typ moc, nejvyšší

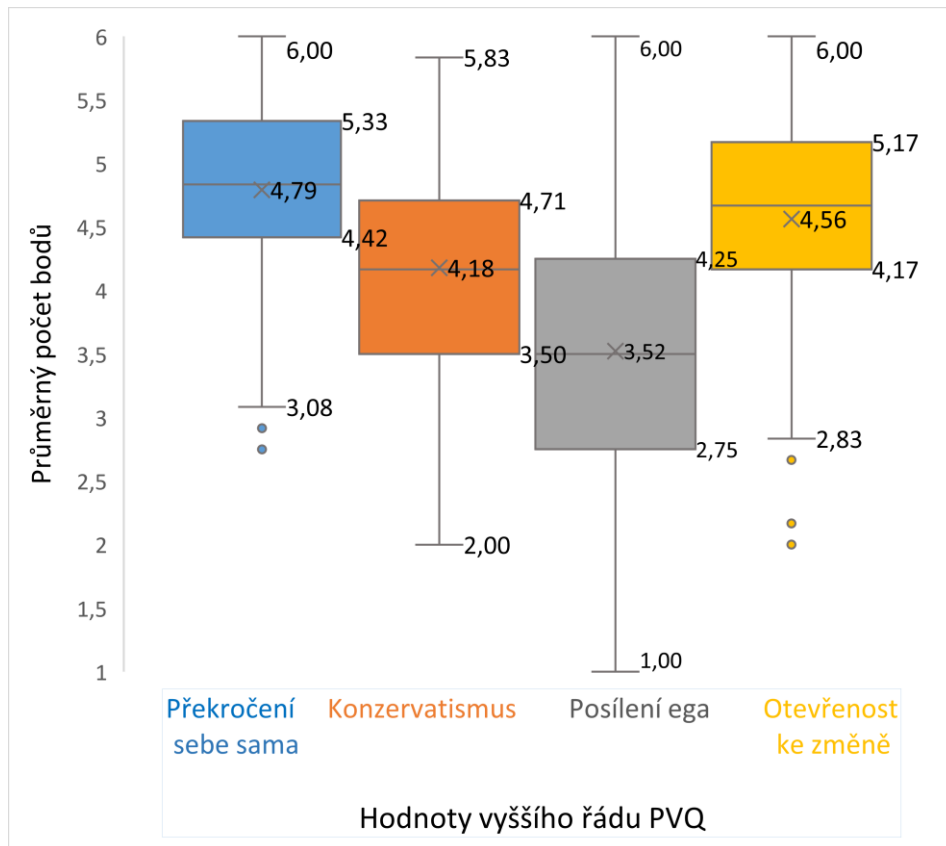
průměrný počet bodů (tj. 5,01) má hodnotový typ samostatnost. Respondenti tedy přičítají největší důležitost samostatnosti, kterou můžeme charakterizovat jako potřebu tvořivosti, sebeúcty, svobody, možnost zvolit si vlastní cíle a dosažení nezávislosti. Nejmenší význam má pro respondenty moc. Cílem je získat dominanci nad lidmi a zdroji, bohatství a potřeba dosáhnout určitého sociálního postavení a uznání od společnosti (Schwartz, 1992). Podle průměrného počtu bodů můžeme sestupně seřadit hodnotové typy takto: samostatnost, benevolence, univerzalizmus, požitkářství, tradice, stimulace, bezpečnost, konformismus, úspěch a moc.

Graf č. 11 Sloupcový graf vyjadřující průměrný počet bodů hodnotových typů metody PVQ

Průměrný počet bodů hodnot vyššího řádu jsme zobrazili pomocí krabicových grafů (viz graf č. 12). Nejnižší průměrný počet bodů má posílení ega (tj. 3,52) a nejvyšší průměrný počet bodů má překročení sebe sama (tj. 4,79). Posílení ega je syceno škálami úspěch a moc, které cílí na společenský respekt. Nejmenší důležitost tedy respondenti přičítají kontrole nad lidmi, zdroji a osobnímu úspěchu, který určuje společnost. Zahrnují ctižádostivost, inteligenci, úspěšné sociální vztahy a sociální prestiž. Naopak nejvíce důležité je podle respondentů překročení sebe sama, které sytí škály univerzalizmus a benevolence. Tyto hodnoty se soustřeďují na podporu/pomoc těm se kterými jsme každý den v kontaktu, ale také k toleranci, uznání, pochopení ostatních lidí. Cílem je ochrana přírody, světový mír, vnitřní harmonie a smysl života (Schwartz, 1992). Nejnižší průměrný počet bodů ze všech hodnot vyššího řádu byl 1,00 a nejvyšší 6,00. Z grafu je patrné, že největší rozptyl průměrného počtu bodů má posílení ega.

Graf č. 12 Krabicový graf vyjadřující průměrný počet bodů v hodnotách vyššího řádu metody PVQ

Výzkumný cíl č. 4 Zjistit oblasti, které jsou pro odsouzené ve VTOS aktuálním zdrojem smyslu.

K prozkoumání aktuální životní motivace jsme analyzovali otevřené odpovědi od 224 respondentů. Návratnost považujeme za velmi vysokou. Čtyři respondenti uvedli, že neví, nebo že pro ně není nic důležité. Více než polovina odsouzených ve VTOS (n = 145) považuje za aktuální zdroj smyslu svou rodinu a blízké lidi mimo vězení. Obohacující je pro ně kontakt s nimi, pocit, že je druzí potřebují, naděje na brzké shledání a zázemí, které díky nim mají na svobodě. Muž, 45 let: „Nad vodou“ mě drží rodina, zázemí, co mám na svobodě. To je obrovská síla, kterou kdo nemá je poloviční. „Rodina je základ“ v každém problému a obrovská podpora“. Druhým nejčastěji zmiňovaným nynějším zdrojem smyslu byla kategorie vlastních aktivit nebo činností v rámci programu ve vězení (n = 98). Konkrétně se jednalo např. o sport/posilování (n = 29), práci (n = 22) nejen jako činnost, ale i jako zdroj peněz ke splacení dluhů a čtení (n = 15).

Často věznění zmiňovali jako důležité uvědomovat si konečnost trestu (n = 37), s tím spojené plány v budoucnu na svobodě (n = 20) a možnost vlastní nápravy, začít nový život (n = 16). Muž, 24 let: „*Vím, že to jednou zkončí a snažím se čas využít ke své nápravě a potlačení špatných zlovyků*“. Mezi málo zmiňované kategorie patřily osobní životní přesvědčení (n = 9), víra ve spravedlnost (n = 7), duševní vyrovnanost (n = 5), zvyknutí si na aktuální situaci (n = 4), lidé kolem (n = 4), materiální věci (n = 4), zaměření se na přítomnost (n = 3), víra/náboženství (n = 3), režim (n = 3) a vycházky (n = 3). Muž, 21 let: „*Vypuštění z myšlenek z hlavy a nemyslet na to co je venku ale zajímat se jen o to co je tady*“. Ojediněle respondenti uvedli jako aktuálně důležité přemístění do nižšího stupně ostrahy, pravidelný spánek, komunikaci, zdraví, legraci, pozitivní vzory, zkušenosti, sociální služby, zdravotní péči a nízký věk (celý život ještě před sebou).

Výzkumný cíl č. 5 *Zjistit oblasti, které jsou pro odsouzené ve VTOS dlouhodobým zdrojem smyslu.*

Při zjišťování dlouhodobějších životních cílů jsme vycházeli z dat od 204 vězněných. Sedm respondentů uvedlo nevím nebo nic. Dlouhodobým životním cílem je opět pro největší množství respondentů rodina, trávit s nimi co nejvíce času, vše jim vynahradiť, postarat se o ně, sblížit se s dětmi, vzít si partnerku (n = 86) nebo si toto rodinné zázemí vybudovat, najít si partnerku a mít rodinu (n = 24). Muž, 35 let: „*najít si cestu k dětem, které jsem moc nevidal*“. Často (n = 54) uváděli potřebu mít život, který bude normální, plnohodnotný, poctivý, klidný, spořádaný nebo že by jej chtěli začít žít od začátku. Muž, 34 let: „*začít žít ne přežívat, protože už mě takový život nebaví*“. Větší část vězněných má dlouhodobou motivaci v nalezení a udržení si práce (n = 43), bydlení (n = 22), mít peníze nebo splácení dluhů (n = 16). Muž, 23 let: „*zaměstnal se a udržel si stálou práci, protože jsem to nikdy dříve nedokázal*“. Dále věznění zmiňovali dovolenou, cestování (n = 37) nebo potřebu užívat si, bavit se (n = 20).

Pro 23 respondentů tkví dlouhodobý smysl v možnosti v něčem se realizovat, něco vykonat nebo se nějak dále rozvíjet. Muž, 27 let: „*po propuštění bych si chtěl udělat rekvalifikační kurz který by mě posunul v kariéře...*“. U některých (n = 16) vidíme snahu napravit to, co se jim nepovedlo v životě tak, aby byli spokojeni sami se sebou. Muž, 63 let: „*chci žít takový život jaký jsem žil doposavad, ale jedno chci změnit. Nechci dále dělat podvody*“. Méně bylo zmiňováno cvičení (n = 7), zdraví (n = 7), abstinence od drog, alkoholu a kouření (n = 5) nebo altruismus (n = 3). Muž, 38 let: „*Chtěl bych pomáhat*

nemocným samoživitelkám, které nemají se na koho obrátit v jejich těžké situaci“. Čtyři respondenti uvedli pouze snahu o prokázání své nevinu, získání odškodnění nebo pomstít se někomu. Muž, 52 let: *„budu se dále angažovat v boji proti zkorumpované a lhostejné justici“.* Ojediněle byly zmiňovány tyto cíle: optimismus, najít staré známé, netrpět, stabilita, disciplína, pád nebo nic neplánovat.

Výzkumný cíl č. 6 *Zjistit, co si odsouzení ve VTOS představují pod pojmem „životní smysl“.*

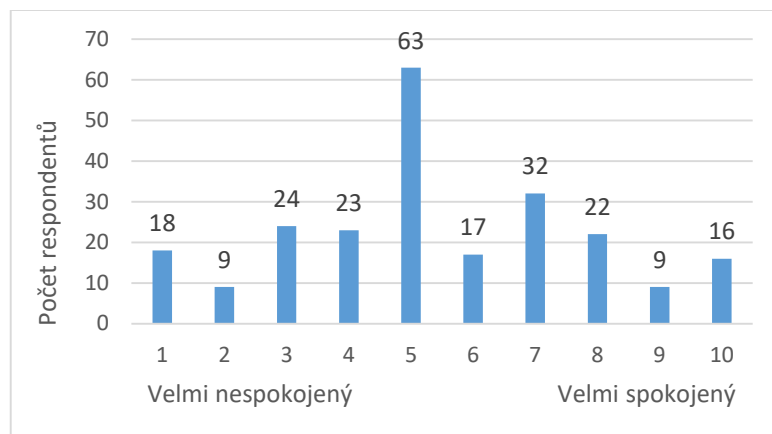
Na otázku, co znamená pro vězněné životní smysl, byla návratnost odpovědí ze všech tří otevřených otázek nejnižší. Analyzovali jsme data od 200 respondentů. Dalších 15 odsouzených uvedlo nevíím nebo nic. Odpovědi bychom mohli rozdělit na dvě větší kategorie. Zaprvé jak respondenti rozumí samotnému slovnímu spojení životní smysl a zadruhé konkrétní příklady, co je pro ně samotné smyslem života. Nejčastěji jsme se setkali s těmito synonymy: cíl/cíle/plány (n = 22), důvod k životu/životní náplň (n = 17), co nás dělá šťastnými (n = 9), smysluplný život (n = 9), cesta (n = 6), budoucnost (n = 3). Muž, 32 let: *„pro mě je životní smysl soubor cílů, které chci ve svém životě dosáhnout a pokud to půjde, tak tyto cíle rozvíjet dál“.* Zřídka vězni uvedli poslání a možnosti. Zajímavé byly i odpovědi, které obsahovaly různá zamyšlení. Muž, 29 let: *„tak životní smysl má každý člověk trochu jinak nastavený. Venku jsem si toho moc nevážil a všechno jsem bral automaticky. Až tady si člověk uvědomí čeho by si měl nejvíce vážit...“.*

Mezi konkrétními představami o smyslu života dominovala opět rodina/blízcí lidé/kamarádi (n = 104). Muž, 32 let: *„pod pojmem životní smysl si představuji mít děti, myslím, že je to snad to jediné za to všechno snažení v životě“.* Hojně byly zmiňovány kategorie: práce/zaměstnání (n = 26), život na svobodě (n = 25), být užitečný pro druhé (n = 21), hmotné věci, včetně financí (n = 18), úspěch (n = 17), zdraví (n = 16), a rozvoj určitých vlastností (n = 11). Muž, 43 let: *„dělat věci pro dobro všech, neškodit, ... nechovat se sebedestruktivně“.* Méně jsme se setkali s pohodou/klidem (n = 8), láskou (n = 7), touhou být šťastný (n = 5), samotným životem (n = 5), spokojeností (n = 5), zábavou (n = 5) a zázemím (n = 4). Ojediněle respondenti uváděli i pojmy s negativní konotací jako je smrt, starosti nebo kliše. Zřídka byly zmíněny nehmotné věci, vzdělávání, pes, člověk, příroda, hledání pravdy, rutina, porozumění, důvěra, vnitřní svoboda, harmonie, dobro všech a karma.

Výzkumný cíl č. 7 *Zjistit míru vnímané životní spokojenosti odsouzených ve VTOS.*

Na otázku aktuálně vnímané životní spokojenosti odpověděla téměř většina, celkem 232 vězňených. Jak je patrné ze sloupcového grafu č. 13, nejčastěji respondenti kroužkovali hodnotu 5. Průměrná hodnota byla 5,40 se směrodatnou odchylkou 2,4. Nejnižší hodnotu, tedy velkou nespokojenost věznění zvolili 18x a nejvyšší, tedy velkou spokojenost 16x.

Graf č. 13 Sloupcový graf vyjadřující hodnocení životní spokojenosti na škále 1-10

8.3 Výsledky ověření platnosti statistických hypotéz

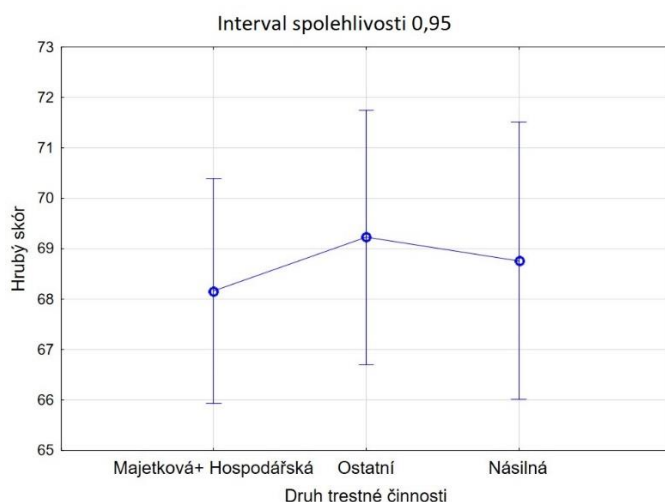
Pomocí Shapir-Wilkova testu jsme ověřovali normalitu výsledků jednotlivých proměnných. Normální rozdělení se nám ve všech případech nepotvrdilo. Na základě rozsáhlého výzkumného souboru ($n = 234$) jsme se však k ověření statistických hypotéz rozhodli využít parametrické statistické testy.

1. Životní smysluplnost

Hypotéza č. 1A: *U mužů odsouzených za majetkový a hospodářský trestný čin, násilný trestný čin a ostatní trestné činy k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledcích ŠŽS.*

K ověření této hypotézy jsme zvolili ANOVu ($F(2, 231) = 0,196$; $p = 0,822$). P-hodnota je větší než 0,05, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi druhy trestných činů. Průměrné skóre u skupiny hospodářská + majetková bylo 68,17 ($SD = 1,13$), ostatní 69,23 ($SD = 1,28$) a násilná 68,77 ($SD = 1,40$). Podle grafu č. 14 lze spatřit nejvyšší skór u skupiny ostatních druhů trestných činů, oproti dalším dvěma skupinám je však rozdíl velmi nepatrný. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

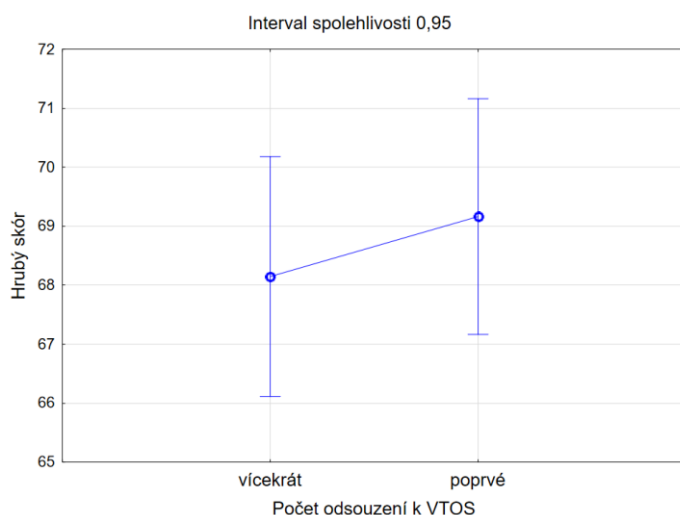
Graf č. 14 Rozdíly v hrubém skóru mezi druhy trestných činů v ŠŽS

Hypotéza č. 1B: *U mužů odsouzených poprvé a odsouzených vícekrát k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledcích ŠŽS.*

K ověření této hypotézy jsme zvolili ANOVu ($F(1, 232) = 0,498; p = 0,481$). P-hodnota je větší než 0,05, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi poprvé a vícekrát odsouzenými k VTOS. Průměrné skóre u skupiny odsouzení poprvé bylo 69,17 ($SD = 1,01$) a vícekrát 68,15 ($SD = 1,03$). Z grafu č. 15 vidíme, že poprvé odsouzení k VTOS dosáhli průměrně vyššího skóru, ale oproti skupině vícekrát odsouzených se liší přibližně o 1 bod. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

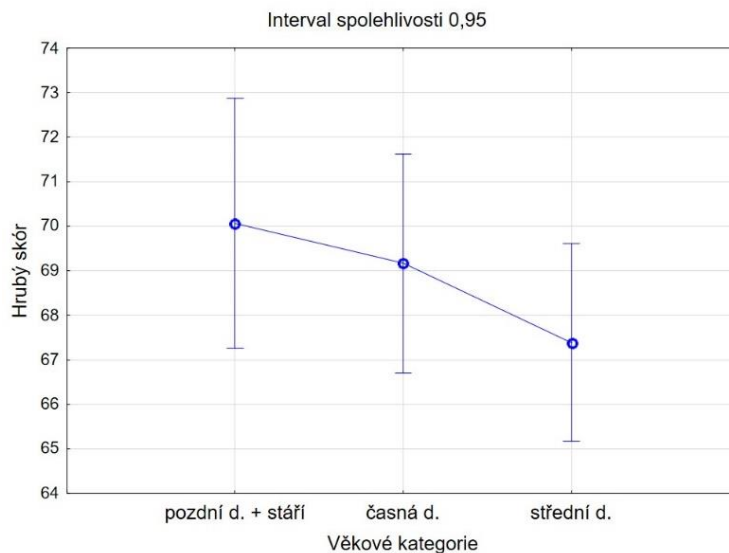
Graf č. 15 Rozdíly v hrubém skóru mezi počty odsouzení k VTOS v ŠŽS

Hypotéza č. 1C: *Mezi odsouzenými muži ve věku časně dospělosti, střední dospělosti, pozdní dospělosti a stáří k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku ŠŽS.*

K ověření této hypotézy jsme zvolili ANOVu ($F(2, 231) = 1,210$; $p = 0,300$). P-hodnota je větší než 0,05, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi danými věkovými kategoriemi. Průměrné skóre skupiny časná dospělost bylo 69,17 ($SD = 1,25$), střední dospělost 67,39 ($SD = 1,13$) a pozdní dospělost + stáří 70,01 ($SD = 1,42$). V grafu č. 16 vidíme, že nejvýše skórovala skupina pozdní dospělost + stáří, hned poté časná dospělost a nejnižší průměrný skór má skupina střední dospělost. Mezi skupinou pozdní dospělost + stáří a střední dospělost je rozdíl necelé tři body, což nedostačuje na statisticky významný rozdíl. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

Graf č. 16 Rozdíly v hrubém skóru mezi věkovými kategoriemi v ŠŽS

2. Hodnotová orientace

Hypotéza č. 2A: *U mužů odsouzených za majetkový a hospodářský trestný čin, násilný trestný čin a ostatní trestné činy k VTOS existují statisticky významné rozdíly v jednotlivých kategoriích PVQ: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, konzervatismus, posílení ega.*

K ověření této hypotézy jsme zvolili MANOVu ($\Lambda = 0,977$; $F(8, 456) = 0,668$; $p > 0,001$). P-hodnota nám nevyšla velmi vysoce signifikantní, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi druhy trestných činů. Tabulka č. 9 poskytuje podrobnější informace. Graf č. 17 nabízí možnost porovnat jednotlivé subškály PVQ skrze dané kategorie, stejně tak jejich porovnání zvláště pro jednotlivé druhy trestné činnosti. V subškále posílení sebe sama vidíme, že neexistuje téměř žádný rozdíl v průměrných skórech různých druhů trestných činů. V subškále posílení ega a otevřenost ke změně skórovala nejnižše kategorie ostatních trestných činů. V subškále konzervatismus skórovala

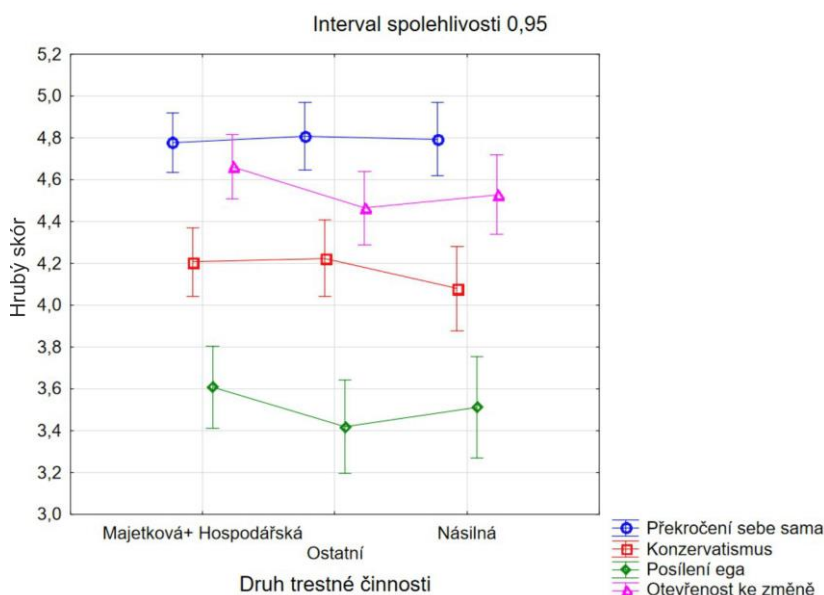
nejníže kategorie násilných trestných činů a v dalších dvou kategoriích nebyl téměř žádný rozdíl. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

Tabulka č. 9 Srovnání průměrů metody PVQ u druhů trestných činů

Subškála PVQ	Majetková a Hospodářská		Ostatní		Násilná	
	Průměr	SD	Průměr	SD	Průměr	SD
Překročení sebe sama	4,78	0,07	4,80	0,08	4,80	0,09
Konzervatismus	4,21	0,08	4,22	0,09	4,07	0,10
Posílení ega	3,61	0,10	3,42	0,11	3,51	0,12
Otevřenost ke změně	4,66	0,08	4,46	0,09	4,53	0,10

Pozn.: Zkratka SD představuje směrodatnou odchylku

Graf č. 17 Rozdíly v hrubém skóru mezi druhy trestných činů v kategoriích PVQ

Hypotéza č. 2B: U mužů odsouzených poprvé a odsouzených vícekrát k VTOS existují statisticky významné rozdíly v jednotlivých kategoriích PVQ: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, konzervatismus, posílení ega.

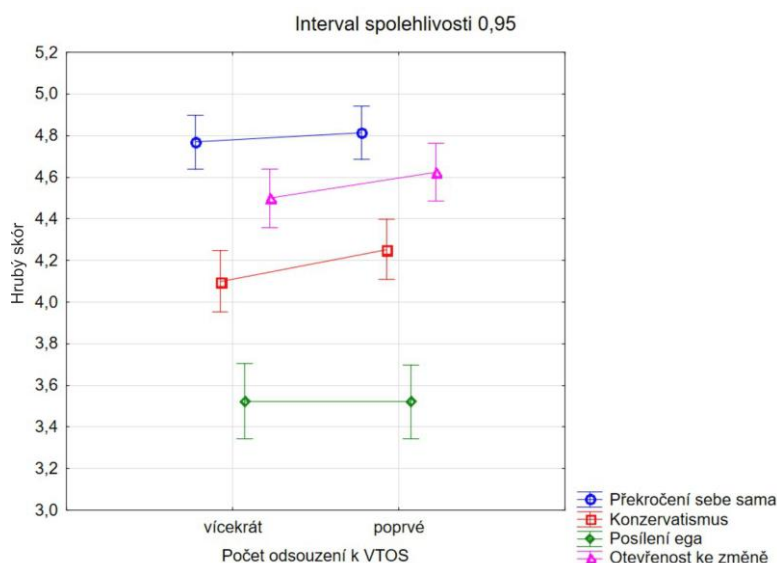
K ověření této hypotézy jsme zvolili MANOVu ($\Lambda = 0,981$; $F(4, 229) = 1,093$; $p > 0,001$). P-hodnota nám nevyšla velmi vysoce signifikantní, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi počty odsouzení k VTOS. Tabulka č. 10 poskytuje podrobnější informace. Podle grafu č. 18 vidíme, že v subškále posílení ega a překročení sebe sama není téměř žádný rozdíl mezi vícekrát a poprvé odsouzenými. Poprvé odsouzení vykazují nepatrně vyšší hodnoty v subškále konzervatismu a otevřenosti ke změně oproti vícekrát odsouzeným. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

Tabulka č. 10 Srovnání průměrů metody PVQ u počtu odsouzení k VTOS

Subškála PVQ	Vícekrát		Poprvé	
	Průměr	SD	Průměr	SD
Překročení sebe sama	4,77	0,07	4,81	0,07
Konzervatismus	4,10	0,07	4,25	0,07
Posílení ega	3,52	0,09	3,52	0,09
Otevřenost ke změně	4,50	0,07	4,62	0,07

Pozn.: Zkratka SD představuje směrodatnou odchylku

Graf č. 18 Rozdíly v hrubém skóru mezi počty odsouzení k VTOS v kategoriích PVQ

Hypotéza č. 2C: Mezi odsouzenými muži ve věku časně dospělosti, střední dospělosti, pozdní dospělosti a stáří k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku jednotlivých kategoriích PVQ: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, konzervatismus, posílení ega.

K ověření této hypotézy jsme zvolili MANOVu ($\Lambda = 0,905$; $F(8, 456) = 2,921$; $p < 0,001$). P-hodnota nám vyšla velmi vysoce signifikantní, byla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi věkovými kategoriemi. K identifikaci těchto rozdílů jsme využili Scheffého test. V tabulkách č. 11, 12, 13 a 14 uvádíme umístění rozdílů u subškál metody PVQ mezi kategoriemi časná dospělost, střední dospělost a pozdní dospělost + stáří.

Tabulka č. 11 Scheffého test pro subškálu překročení sebe sama

Průměrné skóre	4,70 (časná d.)	4,81 (střední d.)	4,87 (pozdní d. + stáří)
časná d.		0,61	0,42
střední d.	0,61		0,90
pozdní d. + stáří	0,42	0,90	

Pozn.: korelace signifikantní na hladině $p < 0,05$ jsou označeny červeně

Tabulka č. 12 Scheffého test pro subškálu konzervatismus

Průměrné skóre	4,32 (časná d.)	4,07 (střední d.)	4,18 (pozdní d. + stáří)
časná d.		0,70	0,21
střední d.	0,70		0,57
pozdní d. + stáří	0,21	0,57	

Pozn.: korelace signifikantní na hladině $p < 0,05$ jsou označeny červeně

Tabulka č. 13 Scheffého test pro subškálu posílení ega

Průměrné skóre	3,40 (časná d.)	3,75 (střední d.)	3,41 (pozdní d. + stáří)
časná d.		0,07	0,10
střední d.	0,07		0,99
pozdní d. + stáří	0,10	0,99	

Pozn.: korelace signifikantní na hladině $p < 0,05$ jsou označeny červeně

Tabulka č. 14 Scheffého test pro subškálu otevřenost ke změně

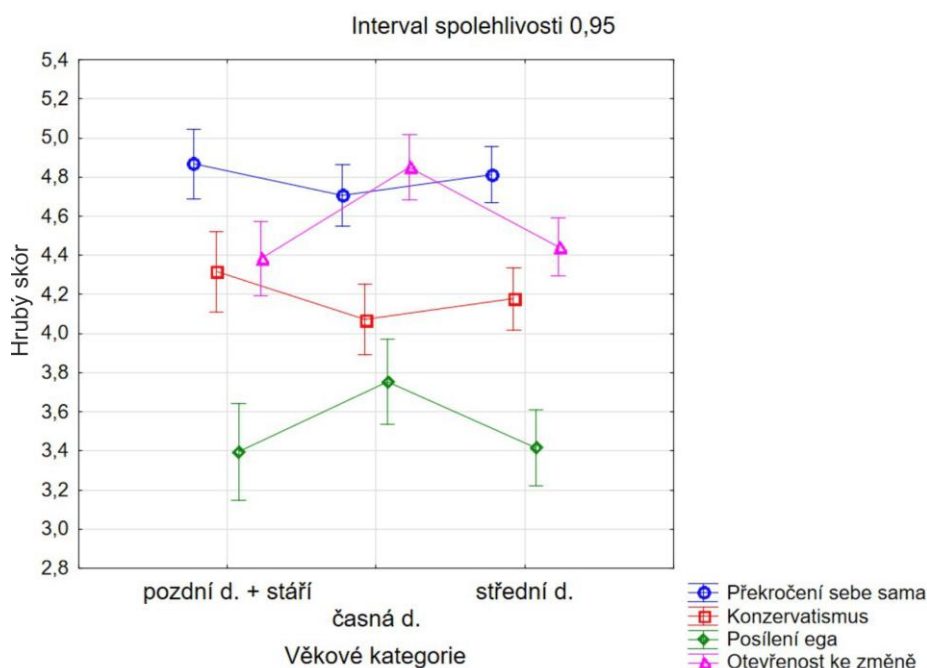
Průměrné skóre	4,38 (časná d.)	4,84 (střední d.)	4,44 (pozdní d. + stáří)
časná d.		0,00	0,00
střední d.	0,00		0,89
pozdní d. + stáří	0,00	0,89	

Pozn.: korelace signifikantní na hladině $p < 0,05$ jsou označeny červeně

Z předchozích čtyř tabulek vyplývá, že signifikantní rozdíl se nachází u subškály otevřenost ke změně mezi časnou dospělostí a dalšími dvěma věkovými kategoriemi (střední dospělost a pozdní dospělost + stáří), přičemž vyššího průměrného skóru dosahovali odsouzení v kategorii časná dospělost. Alternativní hypotézu přijímáme a nulovou hypotézu zamítáme.

Tyto výsledky jsou patrné i z grafu č. 19. U subškály posílení ega také vidíme, že věznění ve věku časně dospělosti dosahují vyšších průměrných skóre než odsouzení staršího věku. Tento rozdíl však není signifikantní. Také si můžeme všimnout, že v subškále konzervatismus a překročení sebe sama jsou u časně dospělosti nižší hodnoty v porovnání s dalšími dvěma věkovými kategoriemi, taktéž ale nejsou nalezené rozdíly signifikantní.

Graf č. 19 Rozdíly v hrubém skóru mezi věkovými kategoriemi v kategoriích PVQ

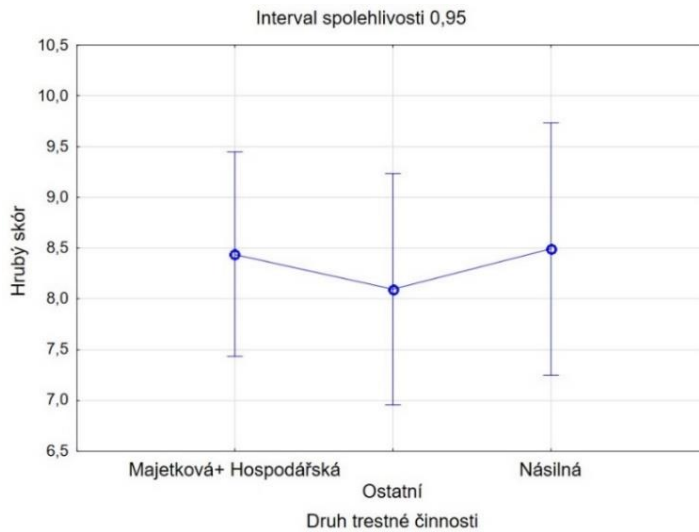

3. Postoj k trestnému činu

Hypotéza č. 3A: *U mužů odsouzených za majetkový a hospodářský trestný čin, násilný trestný čin a ostatních trestných činů k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku škály postoje k trestné činnosti.*

K ověření této hypotézy jsme zvolili ANOVu ($F(2, 231) = 0,138; p = 0,870$). P-hodnota je větší než 0,05, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi druhy trestných činů. Průměrné skóre skupiny majetková + hospodářská bylo 8,44 ($SD = 0,51$), ostatní 8,09 ($SD = 0,58$) a násilná 8,49 ($SD = 0,63$). Podle grafu č. 20 vidíme, že skupiny majetková + hospodářská a násilná dosáhly téměř stejného počtu bodů, skupina ostatní se oproti nim liší v půlce bodu. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

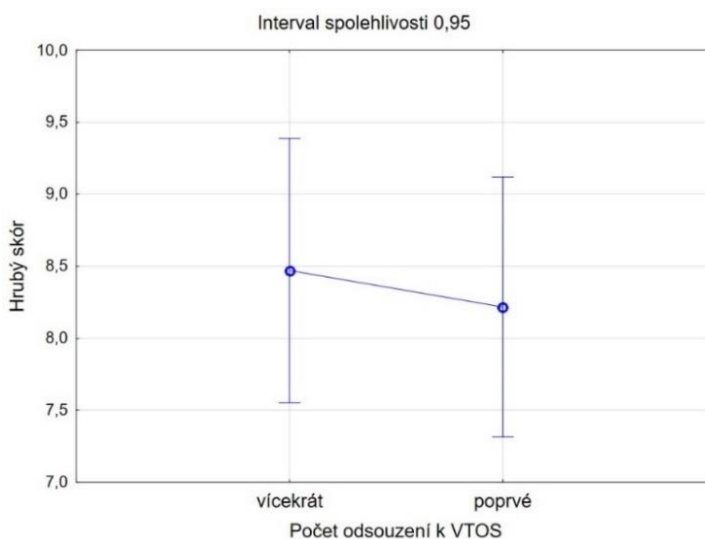
Graf č. 20 Rozdíly v hrubém skóru mezi druhy trestných činů ve škále postoj k trestnému činu

Hypotéza č. 3B: *U mužů odsouzených poprvé a odsouzených vícekrát k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku škály postoje k trestné činnosti.*

K ověření této hypotézy jsme zvolili ANOVu ($F(1, 232) = 0,148; p = 0,701$). P-hodnota je větší než 0,05, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi počty odsouzení k VTOS. Průměrné skóre bylo u skupiny odsouzených vícekrát 8,47 (SD = 0,47) a poprvé 8,21 (SD = 0,46). V grafu č. 21 si můžeme všimnout, že rozdíl mezi průměrnými skóry poprvé a vícekrát odsouzenými k VTOS je čtvrt bodu. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

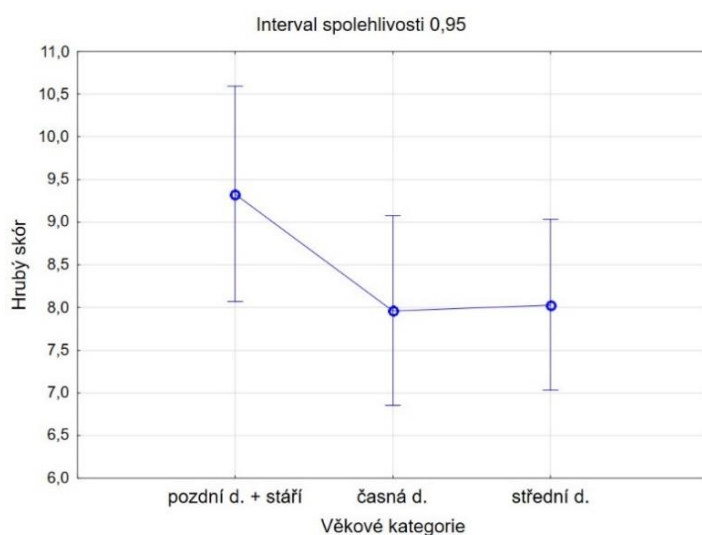
Graf č. 21 Rozdíly v hrubém skóru mezi druhy trestných činů ve škále postoj k trestnému činu

Hypotéza č. 3C: *Mezi odsouzenými muži ve věku časně dospělosti, střední dospělosti, pozdní dospělosti a stáří k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku škály postoje k trestné činnosti.*

K ověření této hypotézy jsme zvolili ANOVu ($F(2, 231) = 1,608; p = 0,202$). P-hodnota je větší než 0,05, nebyla tedy nalezena přítomnost významných rozdílů mezi věkovými kategoriemi. Průměrné skóre skupiny časná dospělost bylo 7,96 (SD = 0,56), střední dospělost 8,03 (SD = 0,51) a pozdní dospělost + stáří 9,33 (SD = 0,64). Podle grafu č. 22 lze spatřit, že mezi průměrnými skóry časná dospělost a střední dospělost neexistuje téměř žádný rozdíl. Mezi těmito dvěma skupinami a pozdní dospělost + stáří je rozdíl necelé dva body. Alternativní hypotézu nemůžeme přijmout a nulovou nezamítáme.

Graf č. 22 Rozdíly v hrubém skóru mezi věkovými kategoriemi ve škále postoj k trestnému činu

Na konec této kapitoly přidáváme pro větší přehlednost tabulku č. 15, která obsahuje hypotézy a závěry. Z celkových 9 hypotéz byla statisticky ověřena a přijata pouze jedna.

Tabulka č. 15 Souhrn všech hypotéz

Hypotéza	Proměnné v dané hypotéze	Závěr
H1A	ŠŽS a druh trestného činu	Nepřijata
H1B	ŠŽS a počet odsouzení k VTOS	Nepřijata
H1C	ŠŽS a věkové kategorie	Nepřijata
H2A	Subškály PVQ a druh trestného činu	Nepřijata
H2B	Subškály PVQ a počet odsouzení k VTOS	Nepřijata
H2C	Subškály PVQ a věkové kategorie	Přijata
H3A	Postoj k trestnému činu a druh trestného činu	Nepřijata
H3B	Postoj k trestnému činu a počet odsouzení k VTOS	Nepřijata
H3C	Postoj k trestnému činu a věkové kategorie	Nepřijata

8.4 Další analýzy

Za účelem explorační analýzy jsme provedli korelace daných proměnných, které jsme měřili pomocí Pearsonova korelačního koeficientu. Výsledky korelace jsou zobrazeny v následující tabulce č. 16.

Tabulka č. 16 Výsledky Pearsonova korelačního koeficientu

	ŠŽS	Překročení sebe sama	Konzervatismus	Posílení ega	Otevřenost ke změně	Postoj k trestnému činu
ŠŽS	1,00	0,21	0,16	-0,84	0,12	0,01
Překročení sebe sama		1,00	0,49	0,11	0,15	-0,05
Konzervatismus			1,00	0,05	0,18	-0,15
Posílení ega				1,00	0,43	0,08
Otevřenost ke změně					1,00	-0,11
Postoj k trestnému činu						1,00

Pozn.: korelace signifikantní na hladině $p < 0,05$ jsou označeny červeně

9 DISKUZE

Tato kapitola je věnována především interpretaci získaných dat. Nejprve budeme dávat do souvislosti naše výsledky s výsledky jiných studií na podobné téma a teoretickými poznatky. Na závěr shrneme limity výzkumu a podněty pro další zkoumání.

Výsledky výzkumných cílů

Na základě zjištění míry životní smysluplnosti pomocí ŠŽS můžeme říci, že věznění vnímají svůj život jako vysoce smysluplný. Při porovnání s výzkumem Halamy (2002), kde bylo průměrné skóre 72,46 (SD = 9,53), skórovali věznění jen o necelé 4 body níže. Náš výzkum tedy odporuje výsledkům studie od Reker (1977), kdy věznění v testu PIL skórovali výrazně níže oproti normální populaci. Také nemůžeme potvrdit Vanhooren et al. (2015), podle kterých odsouzení trpí významnou ztrátou životního smyslu. Naše výsledky podporují myšlenky Frankla (2006), který zdůrazňoval uvědomění si svého životního cíle, díky kterému je člověk schopen překonat různé životní situace. Vysokou míru životní smysluplnosti podporuje velké množství aktuálních i dlouhodobých zdrojů, které odsouzení uváděli v otevřených otázkách. Z výsledků je patrné, že odsouzení nalézají mnoho motivací k životu.

Při srovnání českého výzkumu Janošové (2017), která ověřovala metodu PVQ u vysokoškolských studentů (n = 484), kde převažovaly ženy, jsme zjistili shodu s našimi výsledky. Z výzkumu vyplynulo, že studenti si jsou nejvíce podobní s hodnotami překročení sebe sama, dále otevřenost ke změně, konzervatismu a posílení ega. Stejně pořadí podle průměrných skóru jsme zjistili i v našem výzkumu. Nejnižší důležitost přisuzovali odsouzení kategorii posílení ega. Zde vidíme podobnost s výzkumem Marešové et al. (2011), která uvádí, že zaměření na vlastní ego je jádrem kriminální činnosti. Je tedy patrné, že odsouzení v našem výzkumu si tuto skutečnost uvědomují a tyto hodnoty zavrhnou. Otevřenost ke změně byla druhou nejdůležitější hodnotou vyššího řádu pro odsouzené. Významnou roli pro odsouzené hraje zábava, vzrušení, výzva, nezávislost a novost. Blažek et al. (2019) a Vágnerová (2014) dodávají, že problém nastává v tom, jakým způsobem těchto hodnot pachatelé trestných činů dosahují. Zajímavostí bylo, že hodnota vyššího řádu překročení sebe sama, která prezentuje tendenci k prosociálnosti byla mezi odsouzenými považována

za nejdůležitější. Zatímco hodnotový typ konformismus (morálka, poslušnost, úcta, zdvořilost) byl řazen odsouzenými mezi nejméně důležité.

Dále budeme rozebírat aktuální a dlouhodobé zdroje smyslu. V obou otázkách dominovaly odpovědi na téma rodina nebo lidé, kteří jsou jim velmi blízcí. I ve výzkumu Chromcové (2011) uváděli odsouzení muži na prvních místech rodinu, stejně tak odsouzené ženy (Juklová, 2013). Naše výsledky podporují výzkum Vignansky et al. (2018), kde věznění zdůrazňovali význam rodinné a sociální podpory. Souhlasíme s Van der Laan a Eichelsheim (2013), že důležitou roli pro vězněné hrají různé aktivity nebo možnost vykonávat určité činnosti. Menší část respondentů podporovala myšlenku Machovce (2008), že smysl života tkví v nápravě a odčinění. Překvapilo nás, že vzhledem k uváděnému vysokému počtu drogově závislých mezi odsouzenými (Veteška & Fischer, 2020) většina respondentů nezmiňovala drogy, ať už v pozitivním nebo negativním smyslu. Důvodem byl možná strach, že si odpovědi přečtou zaměstnanci věznice.

Vzhledem k výzkumu, který provedla Chromcová (2011) jsme v naší studii očekávali větší zastoupení důležitosti zdraví a financí. Zdraví bylo zmíněno ojedinele, peníze v souvislosti se zaměstnáním byly zmiňovány častěji. Překvapivým zjištěním pro nás byla také kategorie víry nebo náboženství, která se objevila zřídka. Z hlediska dlouhodobého zdroje smyslu uváděla přibližně čtvrtina odsouzených přání mít život, který bude normální, plnohodnotný, poctivý, klidný, spořádaný apod. Myslíme si, že tato oblast má velký potenciál a zasloužila by si další kvalitativní zkoumání nebo vytvoření programu, ve kterém by věznění o těchto tématech diskutovali.

Pod pojmem životní smysl uváděli respondenti svou konkrétní životní náplň nebo se snažili o jeho vysvětlení pomocí různých obdobných výrazů. U konkrétních příkladů byly uváděny podobné kategorie jako u zdrojů smyslu. Výjimku tvořil altruismus a zdraví, které se vyskytovaly častěji. Na tuto položku odpovědělo nejméně respondentů. Jedním z možných důvodů mohla být špatná formulace nebo přílišná abstraktnost tohoto slovního spojení. Odpovědi na otevřené otázky byly velmi bohaté a různorodé, naše výsledky bychom mohli diskutovat dále na mnoha stránkách textu. Toto však není hlavní cíl této práce. Zahrnutím otevřených odpovědí jsme chtěli především podnítit další kvalitativní výzkumy v této oblasti a nalézt možnou souvislost s kvantitativními výsledky naší studie.

V oblasti aktuální životní spokojenosti náš výzkumný soubor dosahoval v průměru středové hodnoty. Ačkoliv věznění považují svůj život za vysoce smysluplný, udávají průměrnou spokojenost se svým aktuálním životem. Domníváme se, že uvěznění může mít významný vliv na aktuální prožívání. Na hodnoty nebo cíle, které jsou trvalejší, hlubší a na samotný životní smysl nemusí být vliv vězení patrný. K ověření těchto teorií by byl zapotřebí další výzkum.

Výsledky statistických hypotéz

Náš výzkum nepotvrdil rozdíly ve vnímání životní smysluplnosti mezi různými skupinami odsouzených k VTOS. Vzhledem k těmto závěrům se přikláníme k výsledkům výzkumu Reker (1977), že druh trestného činu nesouvisí s mírou vnímaného životního smyslu. Naopak se dostáváme k rozporu s výzkumem Kušnírové et al. (2011), kteří našli významné rozdíly ve vnímání životního smyslu mezi druhem trestné činnosti a počtem odsouzení u žen ve VTOS. Dále nemůžeme podpořit zjištění Maruna (2001) a Vanhooren et al. (2015), že recidivisté vnímají svůj život jako méně smysluplný. Vzhledem k věkovým kategoriím jsme zjistili, že nejvyšší smysl v životě prožívají nejstarší vězni ve věku pozdní dospělosti a stáří, nejnižší jej vnímá skupina střední dospělosti. Ačkoliv rozdíly nebyly statisticky významné, naznačují, že odsouzení k VTOS prožívají životní smysl v různém věku podobně jako lidé mimo vězení, tak jak uvádí Thorová (2015), Reker et al. (1987) nebo Ondrušová (2011). Náš výzkum odporuje výsledkům Vanhooren et al. (2015) a Vágnerové (2014), podle kterých věkově starší vězni trpí ztrátou smyslu.

Při zjišťování hodnotové orientace jsme nepotvrdili rozdíly mezi pachateli různých druhů trestných činů. Naše výsledky nepodpořily evropský mezinárodní výzkum Goossen et al. (2016), který dokázal, že hospodářská trestná činnost pozitivně souvisí s požitkářstvím, stimulací, silou a úspěchem. V subskále konzervatismus skórovala nejnižše kategorie násilných trestných činů. Oproti dalším skupinám byl rozdíl velmi malý, i přesto nás napadá možná souvislost s narušeným rodinným prostředím (Novotný & Zapletal, 2008; Netík, 2020) zneužíváním, zanedbáváním nebo jinými traumatickými zkušenostmi z dětství (Fox et al., 2015), které se častěji vyskytují u pachatelů násilných trestných činů. Mezi poprvé odsouzenými k VTOS a recidivisty taktéž nebyl nalezen statisticky významný rozdíl v hodnotové orientaci. Nepřispěli jsme k potvrzení výzkumných závěrů Selph (2016), ve kterém pachatelé s vyšším rizikem recidivy považovali konzervatismus a překročení sebe sama za méně významné hodnoty. Ačkoliv je pravdou, že v našem výzkumu přisuzovali vícekrát odsouzení nepatrně nižší důležitost konzervatismu a otevřenosti ke změně. Naše

zjištění jsou taktéž v rozporu s Fischer et al. (2008) a Maruna (2001), kteří poukazují na rozdílné hodnoty u prvovězných a recidivistů.

Zjistili jsme, že existují statisticky významné rozdíly mezi věkovými kategoriemi v hodnotách vyššího řádu metody PVQ. U skupiny odsouzených tak platí teoretický koncept Vágnerové (2010), která zmiňuje, že důležitost určitých hodnot se v souvislosti s věkem mění a Andrews et al. (2010), jenž uvádí, že s přibývajícím věkem pachatelé upřednostňují stabilitu, svobodu a rodinné zázemí. Tak, jako u normální populace (Řeháková, 2006), naše výsledky naznačují, že u vězných posílení ega a otevřenost ke změně s věkem klesá a konzervatismus s věkem roste. Nemůžeme potvrdit výsledky Hnilici (2007), který pomocí metody PVQ zjistil, taktéž na normální populaci, že lidé v mladém věku vnímají stejně důležitě individuální i kolektivní hodnoty. Souhlasíme s tvrzením, že mladí kriminálníci zažívají mnohem více nudy, touží po zábavě a vzrušení (Tomášek, 2010) a upřednostňují materiální hodnoty (Fischer et al., 2008).

V oblasti postoje k trestnému činu náš výzkum nepotvrdil rozdíly mezi různými skupinami pachatelů. Vzhledem k psychometrickým vlastnostem námi vytvořené metody upozorňujeme, že je třeba brát tyto výsledky s velkou rezervou. Většina pachatelů projevila negativní postoj ke spáchanému trestnému činu, tedy přijetí zodpovědnosti, pocity viny, lítosti a přiměřenost daného trestu. V našem výzkumném souboru tak převažují jedinci s utvořeným svědomím, které bychom podle typologie Čírtkové (2013) zařadili mezi socializované pachatele. Nepotvrdili jsme tak fenomén, který se projevil u odsouzených žen ve výzkumu Kušnírové et al. (2011) ani závěry výzkumu Marešové et al. (2011), kteří zjistili rozdíly mezi muži. V obou výzkumech se jednalo o rozdíl v postoji k trestnému činu mezi násilnou a majetkovou trestnou činností. Ve skupině pozdní dospělosti + stáří jsme zjistili pozitivnější postoj k trestnému činu oproti dalším věkovým kategoriím, který však nebyl statisticky významný. Naše výsledky tak nepodporují tvrzení Vágnerové (2014), že věkově starší kriminálníci pocíťují ke spáchanému trestnému činu spíše lhostejnost.

Limity výzkumu, přínosy a náměty pro další zkoumání

Nejprve porovnáme charakteristiky našeho výzkumného souboru se Statistickou ročenkou Vězeňského systému ČR za rok 2020 (Mäsiarová, 2021). Podle ročenky dominují mezi odsouzenými k VTOS lidé se základním vzděláním (tj. 47 %), v našem výzkumu tvořili nejpočetnější skupinu lidé, kteří se vyučili (tj. 50 %). Náš výzkumný soubor tak zahrnovali vzdělanější jedinci, než v populaci vězných. Myslíme si, že toto byl hlavní důvod

vysokého počtu správně vyplněných dotazníků. Když se podíváme na délku přiděleného trestu odnětí svobody, 50 % jedinců z našeho výzkumného souboru bylo odsouzeno na 2-6 let, při srovnání s ročenkou bylo 57 % vězňů odsouzeno k 1-5 roků. Vzhledem k délce přiděleného trestu odnětí svobody považujeme náš soubor za dostatečně reprezentativní.

Zajímavým zjištěním bylo, že před nástupem do VTOS většina respondentů pracovala, zatímco ve vězení docházela do práce pouze třetina. Jako velmi pozitivní shledáváme, že převažuje velká část respondentů, kteří se účastní aktivit ve vězení a téměř všichni jsou v kontaktu s rodinou/blízkými lidmi mimo vězení. Za důležité považujeme upozornit na průměrnou uplynulou dobu trestu odnětí svobody, která byla 2,19 let. Téměř polovina respondentů byla ve vězení vícekrát. Dovolujeme si tvrdit, že naši respondenti museli být do jisté míry ovlivněni prizonizací.

Uvědomujeme si, že všechny výše zmíněné charakteristiky našeho výzkumného souboru mohly ovlivnit sledované proměnné. Zkoumání jejich vlivu ale nebylo naším výzkumným cílem. Navrhujeme, aby se další studie věnovaly zjišťování právě těchto faktorů, které by mohly mít vliv na životní smysl a hodnoty.

Dále se budeme zabývat psychometrickými vlastnostmi použitých metod. Vnitřní konzistence metody ŠŽS nám vyšla 0,89, tedy o dvě desetiny vyšší, než v původním výzkumu Halamy (2002). Subškály hodnot vyššího řádu metody PVQ v našem výzkumu nepřesáhly hodnotu 0,7 (konzervatismus byl na pomyslné hranici 0,69). Náš výzkum dosahuje nižších hodnot vnitřní konzistence, než které uvádí Řeháková (2006) a Schwartz (2003). Metoda Postoj k trestné činnosti, kterou jsme sami sestavili, měla vhodnou reliabilitu, ale normální rozložení dat bylo zešikmené v kladném směru. Tyto charakteristiky se tedy určitě promítly do výsledků naší studie. V dalším výzkumu by bylo vhodnější věnovat více času vytvoření škály Postoj k trestné činnosti.

Kromě již zmíněných omezení vidíme možná úskalí v řadě dalších faktorů. Zásadní vliv na naše výsledky mohla mít poměrně velká část chybějících dat. Jak jsme již uvedli, chybějící hodnoty byly nahrazeny sloupcovým průměrem. Vzhledem k tomu, že autorka nemohla sama administrovat dotazníky, nevíme, zda respondenti na dané otázky nechtěli odpovědět nebo jim neporozuměli. Rovněž nevíme, jak zaměstnanci věznice vybírali a motivovali respondenty k účasti na výzkumu. Počet správně vyplněných dotazníků nás překvapil, očekávali jsme jej vzhledem ke specifčnosti daného prostředí a lidí mnohem nižší. Vzhledem k úsilí, času a financím, které autorka vynaložila, aby byl výzkum

zrealizován, považujeme náš výzkumný soubor za dostatečně velký. Co se týká počtu respondentů, byly skupiny podle daných proměnných přibližně stejně velké, což považujeme za kladný aspekt.

Úskalím výzkumu mohla být i operacionalizace proměnných, která byla podstatou rozdělení vězňů do jednotlivých skupin. Nejprve musíme vzít v potaz, že respondenti byli do daných skupin rozřazeni na základě údajů, které nám sami uvedli. Dalším problémem mohlo být rozdělení vězňů podle počtu odsouzení k VTOS. Některé studie i teorie, ze kterých jsme vycházeli, přihlíží pouze k tomu, zda jedinec byl odsouzen za trestný čin nebo ne. Neberou v úvahu, jaký druh trestu jim byl přidělen. Další výzkumy by mohly zkoumat jedince podle počtu odsouzení bez ohledu na druh trestu, který jim byl přidělen. Za diskutabilní považujeme také rozřazení respondentů podle druhu trestného činu na základě TSK. Autorce se však nepodařilo najít přesnější klasifikaci, ve které by bylo jasně uvedeno, který druh trestného činu (podle trestního zákoníku) spadá do daných kriminologických kategorií. Rozhodující vliv mohla mít také část respondentů, která uvedla více druhů trestných činů.

Za hlavní limit výzkumu považujeme slabou podporu položených výzkumných hypotéz. Uvědomujeme si, že jsme vycházeli především z teoretických názorů, ze studií, které používaly jiné výzkumné metody, jiná dělení atd. Naše výsledky mohly být zatížené i sociální žádoucností, jelikož z praktických zkušeností víme, že odsouzení se častěji uchylují k manipulacím a lžím.

U dalšího zkoumání by se autorka více zaměřila na sestavení dotazníku. Přiznává, že v současném výzkumu jí unikla otázka na to, zda jsou respondenti zařazeni v nějakém specializovaném oddělení nebo programu. Informace o probíhajících intervencích by nám mohla pomoci v interpretaci našich výsledků. Také zapomněla na prostor pro zpětnou vazbu k dotazníku. I přesto jsme v několika dotaznících obdrželi nevyžádanou reakci. Autorku potěšilo, že byla většinou kladná. Dokonce u některých vzbudila zájem a zamyšlení nad zkoumanými tématy.

Na základě dalších analýz byla zjištěna významná souvislost mezi odsouzenými v ŠŽS a v hodnotách překročení sebe sama a konzervatismus. Dále byla zjištěna významná souvislost v konzervatismu a postoji k trestnému činu. Další výzkumy by se mohly zaměřit na ověření této souvislosti u normální populace. Zajímavé by bylo i zjišťování příčin tohoto jevu u odsouzených.

Přes všechna možná omezení, která jsme uvedli, věříme, že náš výzkum může poskytnout základ pro širší zkoumání v této oblasti a větší zájem o forezní psychologii. Na základě našeho výzkumu nemůžeme říci, že bychom logoterapeutickou formu péče doporučili konkrétní skupině odsouzených. Vhodnější by bylo pracovat s vězňými na způsobu, jakým mohou dosahovat svých životních cílů a hodnot. Pro většinu respondentů je důležité napravit rodinné vztahy nebo vůbec rodinu založit. Na základě tohoto zjištění by vězňění mohli mít motivaci k účasti na nějaké formě intervence, která by směřovala na zlepšení rodinných vztahů.

10 ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo zjistit rozdíly v životní smysluplnosti, hodnotové orientaci a postoji k trestné činnosti mezi různými skupinami vězňů podle druhu trestné činnosti, počtu odsouzení k VTOS a věku. K ověření tohoto výzkumného cíle jsme vytvořili celkem 9 hypotéz. Na základě výsledků vybraného výzkumného souboru ($n = 234$) jsme přijali pouze hypotézu č. 2C:

Mezi odsouzenými muži ve věku časně dospělosti, střední dospělosti, pozdní dospělosti a stáří k VTOS existují statisticky významné rozdíly ve výsledku jednotlivých kategoriích PVQ: otevřenost ke změně, překročení sebe sama, konzervatismus, posílení ega.

Odsouzení k VTOS ve věku mladé dospělosti dosahovali výrazně vyšších skóre v otevřenosti ke změně oproti odsouzeným mužům ve věku střední dospělosti a pozdní dospělosti + stáří.

V našem výzkumném souboru jsme nepotvrdili významné rozdíly v životním smyslu mezi skupinami vězňů podle druhu trestné činnosti, počtu odsouzení k VTOS a věku. Dále jsme nepotvrdili významné rozdíly v hodnotové orientaci mezi skupinami vězňů podle druhu trestné činnosti a počtu odsouzení k VTOS. A v postoji k trestné činnosti jsme také nepotvrdili významné rozdíly mezi skupinami vězňů podle druhu trestné činnosti, počtu odsouzení k VTOS a věku.

Věznění vyjadřovali výrazně negativní postoj k trestným činům, které spáchali. Přikláněli se k pocitům viny, lítosti, zodpovědnosti za daný čin a přiměřenosti trestu, který jim byl udělen. Odsouzení vnímají svůj život jako vysoce smysluplný. V metodě ŠŽS dosahovali v průměru 68,67 bodů ($SD = 11,04$) z 90. V metodě PVQ, která slouží ke zjištění hodnotových typů, byly podle průměrného počtu bodů sestupně zastoupeny základní hodnotové typy takto: samostatnost, benevolence, univerzalizmus, požitkářství, tradice, stimulace, bezpečnost, konformismus, úspěch a moc. V kategorii hodnot vyššího řádu dominovalo překročení sebe sama (4,79 bodů), otevřenost ke změně (4,56 bodů) konzervatismus (4,18 bodů) a nejnižší bylo hodnoceno posílení ega (3,52 bodů).

Při zjišťování aktuálních zdrojů smyslu života více než polovina respondentů zmiňovala rodinu a blízké lidi mimo vězení. Druhou nejčastější kategorií, které připisují

věznění velký význam, jsou různé aktivity nebo činnosti v rámci programu ve vězení (nejčastěji sport, práce a čtení). Často věznění uváděli jako motivující uvědomovat si konečnost trestu, zaměřit se na plány do budoucna, začít nový život a vlastní nápravu. Jako dlouhodobý zdroj smyslu byla nejčastěji považována opět rodina a zázemí. Přibližně čtvrtina vězněných vidí z dlouhodobého hlediska jako významné mít život, který bude normální, plnohodnotný, poctivý, klidný nebo nový. Dále zmiňovali jako dlouhodobou motivaci práci, bydlení, finance, dovolenou, cestování, zábavu nebo se obecně v něčem realizovat/rozvíjet.

Pod pojmem životní smysl uváděli respondenti opět nejvíce rodinu nebo blízké lidi. Někteří popsali synonyma tohoto slovního spojení, tedy nějaké cíle, plány, důvody k životu nebo životní náplň. Mezi konkrétní životní smysl v jejich osobním životě uváděli opět zaměstnání, život na svobodě, vlastní užitečnost, hmotné věci, úspěch a zdraví. Na otázku, jak jsou nyní spokojeni v životě, kroužkovali na škále od 1 (nejméně) do 10 (nejvíce) nejčastěji hodnotu 5. Můžeme tedy říci, že věznění vykazují průměrnou spokojenost s vlastním životem.

Další analýzy, které nepatřily mezi náš původní výzkumný cíl, potvrdily, že existuje statisticky významná souvislost mezi ŠŽS a těmito hodnotami vyššího řádu metody PVQ: překročením sebe sama a konzervatismu. Dále byla zjištěna významná souvislost v konzervatismu a postoji k trestnému činu. Metody ŠŽS a postoj k trestnému činu měly v našem výzkumu dostatečnou reliabilitu, zatímco čtyři subškály metody PVQ vykazovaly nižší reliabilitu (pod 0,7).

11 SOUHRN

Tato práce se zaměřuje na téma životní smysluplnosti u mužů odsouzených k výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS). Zajímalo nás, co je v životě vězňených na prvním místě, čemu dávají přednost nebo čím jsou motivováni k životu. Chtěli jsme zjistit, zda trpí ve svých životech prázdnotou a tápou v životních cílech nebo naopak mají ve svém životě jasný směr.

V teoretické části práce se věnujeme nejprve tomu, jak funguje vězeňský systém v České republice a charakteristice vězeňského prostředí. Primárním cílem trestu odnětí svobody by měla být především náprava (Drahoňovský, 2015). Mělo by se jednat o vytváření obdobných podmínek vnějšího světa, ne jejich uzavírání (Pratt & Eriksson, 2011). V rámci programu zacházení ve VTOS se vězňení účastní různých aktivit. Jejich součástí jsou i specializované programy zaměřené na specifické skupiny odsouzených (Řeháček, 2014). U vězeňské populace existuje oproti obecné populaci sedminásobně vyšší riziko spáchání sebevraždy (Rabe, 2012).

V další části se soustředíme na pachatele a jejich trestné činy. Příčiny kriminální aktivity jsou ve většině případů multifaktoriální. Nejčastěji se jedná o kombinaci vnějších faktorů a vlastností jedince, které spolu interagují (Vágnerová, 2014). Podle Statistické ročenky Vězeňské služby České Republiky za rok 2020 tvořili recidivisté přibližně 65 % ze všech odsouzených ve VTOS (Mäsiarová, 2021). Z hlediska kriminologie, nikoli právního, můžeme trestné činy rozdělit do několika různých kategorií (Novotný & Zapletal, 2008). Nejvíce ohrožující je kriminalita násilná, nejčtenější je majetková a ta, která je příčinou nejrozsáhlejších finančních škod, tedy hospodářská (Holcr, 2009).

Životnímu smyslu se věnuje třetí kapitola teorie. Každý člověk má důvod pro co žít, a každý, kdo zná svůj životní cíl, dokáže v životě čelit náročným situacím a trápením. To, na čem záleží, je postoj člověka k dané situaci, ale i k osudu, jenž je nevyhnutelný (Frankl, 2006). Cíle jsou základní složkou smysluplného života. Ne všechny přispívají ke smyslu, některé jsou velmi triviální a jsou významné jen v rámci každodenních událostí (Emmons, 2003). Hodnoty a cíle se neustále ovlivňují. Hodnoty usměrňují výběr cílů, a naopak cíl připisuje všemu, co vede k jeho dosažení, pozitivní hodnotu (Křivohlavý, 2006). Podle Frankla (1996) lze smysl uskutečnit skrze 3 kategorie hodnot: zážitkové, postojové

nebo tvůrčí. Pocit viny souvisí s pocitem odpovědnosti za druhé a svět, ve kterém se nacházíme. Pokud se dokážu přijmout takový, jaký jsem i se svými nedokonalostmi a uznat svou vinu, pak buduji své reálné já (Kosová et al., 2014). Z hlediska vývojových etap si otázky po smyslu života kladou nejvíce lidé v období dospívání, středního věku a ve stáří (Ondrušová, 2011). Seběpřesah je základním tématem terapeutického směru zvaným logoterapie (Längle, 2002). Ke zjišťování životní smysluplnosti bylo vyvinuto mnoho kvalitativních i kvantitativních metod.

Poslední teoretická kapitola je soustředěna na životní smysl u vězňů a zaměřuje se především na výsledky studií v této oblasti, které nám dále sloužily jako podklad k výzkumné části. Lidé ve výkonu trestu odnětí svobody ztrácí autentický lidský kontakt a většinu vztahů. Musí se vypořádat s pocity zoufalství, zmatku, viny a ztráty smyslu (Vanhooren et al., 2017; Reker, 1977). Podle Juklové (2013) si pod pojmem smysl života spojují odsouzené ženy nejčastěji rodinu a rodinné interakce. Kušnířová et al. (2011) zjistili, že u žen opakovaně odsouzených za majetkovou trestnou činnost dochází ke snižování vnímání vlastní smysluplnosti. Naprostá ztráta smyslu života se projevila u těch, které byly opakovaně odsouzeny za násilnou trestnou činnost. Ženy odsouzené poprvé za majetkovou činnost si ve vězení přehodnocují svůj život a hodnoty, což se projevuje ve vnímání života jako vysoce smysluplného.

Výsledky výzkumu Vanhooren et al. (2015) ukazují, že starší vězni prožívají větší ztrátu smyslu v životě. V oblasti hodnot odsouzení většinou uvádí na prvním místě zdraví, na druhém rodinu, dále vzdělání, peníze, životního partnera, přátele, zájmy a koníčky (Chromcová, 2011). Bylo zjištěno, že pro prvověžněné byly významnější hodnoty související se seberealizací. Materialismus preferovali muži do 26 let a svobodní. (Fischer et al., 2008). S přibývajícím věkem pachatelé trestných činů upřednostňují stabilitu, svobodu a rodinné zázemí (Andrews et al., 2010).

Praktická část se zaměřuje na zkoumání životního smyslu u mužů ve VTOS. Hlavní výzkumný cíl se týkal porovnávání různých skupin odsouzených k VTOS. Skupiny byly rozděleny podle druhu trestné činnosti na násilný, majetkový + hospodářský a ostatní. Podle počtu odsouzení k VTOS na poprvé a vícekrát odsouzené. Podle věkové kategorie na časnou dospělost, střední dospělost, pozdní dospělost + stáří. Cílem bylo zjistit rozdíly v životní smysluplnosti, hodnotové orientaci a postoji k trestné činnosti mezi různými skupinami pachatelů trestných činů podle druhu trestné činnosti, počtu odsouzení k VTOS a věku. Stanovili jsme si celkem 7 výzkumných cílů a 9 alternativních hypotéz.

Vzhledem ke zkoumané problematice jsme zvolili kvantitativní metodologický přístup. Sběr dat byl proveden formou papírového dotazníku. Výzkumný soubor jsme získali metodou záměrného výběru. Ke zjišťování životního smyslu jsme zvolili metodu Škála životní smysluplnosti, zkráceně ŠŽS (21 položkovou verzi) od Halamy (2002). Hodnotovou orientaci jsme měřili pomocí metody Dotazník hodnotové orientace, zkráceně PVQ od Schwartz et al. (2001) a ke zjišťování postoje k trestné činnosti jsme vytvořili vlastní škálu, která zahrnovala 4 položky. Další výzkumné cíle jsme zkoumali pomocí tří otevřených otázek a jedné škály s číslicemi od 1 do 10, kde respondenti zaškrtovali míru své spokojenosti v životě. Do výzkumu byli zařazeni muži starší 18 let, kteří pobývali ve VTOS. Výzkumný soubor tvořil celkem 234 jedinců z pěti různých věznic. Průměrný věk byl 37,76 let se směrodatnou odchylkou 10,97. Nejmladší respondent měl 20 let a nejstarší 72 let.

U 38 respondentů byly shledány přibližně 1-3 chybějící hodnoty v dotazníku u výše zmíněných metod. Tyto hodnoty jsme doplnili pomocí sloupcového průměru. Šest hypotéz jsme ověřovali pomocí metody ANOVA a tři hypotézy pomocí metody MANOVA. Z devíti hypotéz jsme přijali pouze jednu. Pomocí MANOVy jsme zjistili, že mezi muži daných věkových kategorií existují statisticky významné rozdíly ve výsledku jednotlivých subškál PVQ. Za použití Scheffého testu jsme prokázali, že odsouzení muži ve věku mladé dospělosti dosahovali výrazně vyšších skóre v subškále otevřenost ke změně oproti odsouzeným mužům ve věku střední dospělosti a pozdní dospělosti + stáří.

Věznění vyjadřovali výrazně negativní postoj k trestným činům, které spáchali a vnímali svůj život jako vysoce smysluplný. V metodě PVQ byly podle průměrného počtu bodů sestupně zastoupeny základní hodnotové typy vyššího řádu takto: překročení sebe sama, otevřenost ke změně, konzervatismus a posílení ega. Dále věznění vykazovali průměrnou spokojenost s vlastním životem. Detailnější výsledky a jejich interpretace naleznete v kapitolách 7,8 a 9.

LITERATURA

1. Adler, A. (2020). *Smysl života*. Portál.
2. Agnew, R., Brezina, T., Wright, J. P., & Cullen, F. T. (2002). *Strain, personality traits, and delinquency: extending general strain theory*. *Criminology*, 40(1), 43-72. doi:10.1111/j.1745-9125.2002.tb00949.x
3. Andrews, D. A., Bonta, J., & Wormith, J. (2010). *The Level of Service (LS) assessment of adults and older adolescents*. In R. K. Otto, K. S. Douglas (Eds.), *Handbook of violence risk assessment* (199-225). New York, NY: Routledge/Taylor & Francis Group.
4. Blažek, P., Fischer, S., & Škoda, J. (2019). *Delikvence: analýza produktů činnosti delikventní subkultury jako diagnostický a resocializační nástroj*. Grada.
5. Barry, L., Wakefield, D., Trestman, R., & Conwell, Y. (2016). *Active and Passive Suicidal Ideation in Older Prisoners*. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*, 37(2), 88-94. <https://doi.org/10.1027/0227-5910/a000350>
6. Cakirpaloglu, P. (2009). *Psychologie hodnot*. Univerzita Palackého v Olomouci.
7. Čírtková, L. (2013). *Forezní psychologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
8. Drahoňovský, J. (2015). *Pobyt ve vězení z pohledu vězňů*. Rigorózní práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
9. Drahý, F., Hůrka, J., & Petras, M. (2018). *SARPO: charakteristiky odsouzených v českých věznicích: deskriptivní studie*. Vězeňská služba České republiky. Získáno 6. května 2021 z <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/sarpo/sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf>
10. Drápal, J. (tazatel), & Liebling, A. (dotazovaná) (2016). *Soudobá společnost by měla nově definovat účel výkonu trestu ve vězení*. *České vězeňství*, 2, 2-3.
11. Dostál, D. (2017). *Psychometrie I* [PowerPoint prezentace]. Získáno 18. února 2022 z <http://dostal.vyzkum-psychologie.cz>
12. Emmons, R. A. (2003). *Personal goals, life meaning, and virtue: Wellsprings of a positive life*. In C. L. M. Keyes & J. Haidt (Eds.), *Flourishing: Positive psychology and the life well-lived* (105-128). American Psychological Association.
13. Fazel, S., Hayes, A. J., Bartellas, K., Clerici, M., & Trestman, R. (2016). *Mental health of prisoners: prevalence, adverse outcomes, and interventions*. *The Lancet Psychiatry*, 3(9), 871-881. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(16\)30142-0](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(16)30142-0)

14. Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu: jak zkoumat lidskou duši*. Portál.
15. Fischer, S., Raboch, J., & Žukov, I. (2008). *Analýza struktury hodnot a potřeb odsouzených v průběhu uvěznění*. *Československá Psychologie*, 52(4), 388-396.
16. Fischer, S., & Škoda, J. (2014). *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. Grada Publishing.
17. Fox, B. H., Perez, N., Cass, E., Baglivio, M. T., & Epps, N. (2015). *Trauma changes everything: Examining the relationship between adverse childhood experiences and serious, violent and chronic juvenile offenders*. *Child Abuse & Neglect*, 46, 163-173. doi:10.1016/j.chiabu.2015.01.011
18. Frankl, V. E. (1996). *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy* (přeložil Vladimír Jochmann). Cesta.
19. Frankl, V. E. (2006). *A přesto říci životu ano: psycholog prožívá koncentrační tábor*. Karmelitánské nakladatelství.
20. Frankl, V. E. (2019). *Teorie a terapie neuróz: úvod do logoterapie a existenciální analýzy* (přeložil Karel Balcar). Portál.
21. Fromm, E. (2020). *Mít, nebo být?* (přeložil Jan Lusk). Portál.
22. Gesser, G., Wong, P. T., & Reker, G. T. (1988). *Death attitudes across the life-span: The development and validation of the Death Attitude Profile (DAP)*. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 18(2), 113-128.
23. Ghelbash, Z., Yektatalab, S., Momennasab, M., & Foruhi, Z. (2020). *Effect of group-based logotherapy on imprisoned women's level of hope: a randomized controlled trial (RCT)*. *International Journal of Prisoner Health*, 17(2), 87-97. doi:10.1108/ijph-05-2020-0032
24. Goossen, M., Johansson Sevä, I., & Larsson, D. (2016). *Basic human values and white-collar crime: Findings from Europe*. *European Journal of Criminology*, 13(4), 434-452. doi:10.1177/1477370816633260
25. Halama, P. (2002). *Vývin a konštrukcia škály životnej zmysluplnosti*. *Československá psychologie*, 46(3), 265-276.
26. Hála, J. (2006). *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. Vysoká škola evropských a regionálních studií.
27. Hála, J. (2008). *Bolest vězení*. *České vězeňství*, 1, 25-26.
28. Hendl, J., & Remr, J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Portál.

29. Hnilica, K. (2007). *Vývoj a změny hodnot v dospělosti*. *Československá Psychologie*, 51(5), 437-463.
30. Hogrefe-Testcentrum (2001). *ESK – Existenciální škála, 1. české vydání*, Längle, A., Orgelová, Ch., Kundi, M. Přeložil a upravil Karel Balcar. Získáno 18. prosince 2021 z <https://hogrefe.cz/esk>
31. Holcr, K. (2009). *Kriminologie*. Leges.
32. Horváth, V. (2005). *Arteterapie ve vězeňství*. *České vězeňství*, 6, 14-15.
33. Hůrka, J. & Petras, M. (2021). *Nástroj SARPO a statistika každodenní penitenciární praxe*. *Česká kriminologie* 6(1-2), 1-9. Získáno 17. října 2021 z <https://ceskakriminologie.cz/cs/archiv/2021-120132>
34. Chromcová, A. (2011). *Životní hodnoty odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody (zaměřeno na odsouzené do 26 let)*. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
35. Janošová, M. (2017). *Hodnotové orientace vysokoškolských studentů optikou teorie SH Schwartze*. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
36. Jiříčka, V. (2015). *Efektivní zacházení s pachateli násilných trestných činů s poruchami osobnosti v podmínkách penitenciární péče*. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze.
37. Jiříčka, V. (2019). *Prevence suicidálního jednání ve Vězeňské službě České republiky: Co jsme se dozvěděli za posledních 10 let*. In Bajcura, L. et al. (Eds.), *Sebevraždy a sebepoškození v penitenciárním prostředí (55-61)*. Akademie Vězeňské služby České republiky, Stráž pod Ralskem, 2019.
38. Jiříčka, V. (2020). *Psychologické aspekty resocializace odsouzených*. In Boukalová, H., & Gillernová, I. (Eds.), *Kapitoly z forenzní psychologie (327-342)*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
39. Jiříčka, V., Petras, M., Hůrka, J., & Drahý, F. (2013). *Hodnocení kriminogenních rizik a potřeb odsouzených nástrojem SARPO*. *Soudce*, 10, 5-10.
40. Josselson, R., & Yalom, I. D. (2009). *Irvin D. Yalom: O psychoterapii a lidském bytí*. Portál.
41. Juklová, H. (2013). *Smysl žen ve výkonu trestu*. Bakalářská práce. Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
42. Jůzl, M. (2017). *Penitenciaristika jako věda žalární*. Univerzita Jana Amose Komenského.
43. Klein, N. (2016). *Prosocial behavior increases perceptions of meaning in life*. *The Journal of Positive Psychology*, 12(4), 354-361. doi:10.1080/17439760.2016.1209541

44. Kosová, M. et al. (2014). *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cest*. Grada.
45. Kosová, M. et al. (2021). *Logoterapie v životním cyklu*. Stanislav Juhaňák - Triton.
46. Křivohlavý, J. (1994). *Mít pro co žít* (1. vyd.). Návrat domů.
47. Křivohlavý, J. (2006). *Psychologie smysluplnosti existence: otázky na vrcholu života*. Grada Publishing.
48. Kušnířová, H., Soukup, T., Čermák, P. (2011). *Vina a smysl života u odsouzených žen*. České vězeňství, 4, 18-19.
49. Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualizované vydání). Grada.
50. Längle, A. (2002). *Smysluplně žít: aplikovaná existenciální analýza* (přeložil Karel Balcar). Cesta.
51. Lukášová, E. E. (1998). *I tvoje utrpení má smysl: logoterapeutická útěcha v krizi*. Cesta.
52. Listwan, S. J., Van Voorhis, P., & Ritchey, P. N. (2007). *Personality, Criminal Behavior, and Risk Assessment*. *Criminal Justice and Behavior*, 34(1), 60–75. doi:10.1177/0093854806289195
53. Machovec, M. (2008). *Smysl lidské existence* (4., nezměn. vyd). Akropolis.
54. Marešová, A., Blatníková, Š., Kotulan, P., Martinková, M., Štěchová, M., & Tamchyna, M. (2011). *Kriminální recidiva a recidivisté (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Získáno 12. listopadu 2021 z <http://www.ok.cz/iksp/docs/394.pdf>
55. Martela, F., & Steger, M. F. (2016). *The three meanings of meaning in life: Distinguishing coherence, purpose, and significance*. *Journal of Positive Psychology*, 11(5), 531-345. <https://doi.org/10.1080/17439760.2015.1137623>
56. Maruna, S. (2001). *Making good: How ex-convicts reform and rebuild their lives*. Washington, DC: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/10430-000>
57. Matoušek, O., & Matoušková, A. (2011). *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže* (Vyd. 3., aktualiz). Portál.
58. Matoušková, I. (2013). *Aplikovaná forenzní psychologie*. Grada.
59. Mäsiarová, L. (2021). *Statistická ročenka vězeňské služby České republiky 2020*. Správní odbor Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Získáno z <https://www.vscr.cz/sekce/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby>
60. Mezník, J., Kalvodová, V., & Kuchta, J. (1995). *Základy penologie*. Masarykova univerzita, Brno.

61. Morgan, J., & Farsides, T. (2009). *Measuring Meaning in Life*. *Journal of Happiness Studies*, 10(2), 197-214. <http://dx.doi.org/10.1007/s10902-007-9075-0>
62. Naderi, N. (2014). *Prisonization*. *The Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice*, 1-5. doi:10.1002/9781118517383.wbeccj1
63. Netík, K. (2020). *Motivace trestného činu násilné povahy*. In Boukalová, H., & Gillernová, I. (Eds.), *Kapitoly z forenzní psychologie*, 23-55. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
64. Netík, K., & Netíková, D. (1994). *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Karolinum.
65. Novotný, O., & Zapletal, J. (2008). *Kriminologie* (3., přeprac. vyd). ASPI.
66. Ondrušová, J. (2011). *Stáří a smysl života*. Karolinum.
67. Park, N., Park, M., & Peterson, C. (2010). *When is the Search for Meaning Related to Life Satisfaction?* *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 2(1), 1-13. doi:10.1111/j.1758-0854.2009.01024.x
68. Policie ČR (nedat). *Statistické přehledy kriminality*. Získáno 12. dubna 2021 z <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2021.aspx>
69. Polišínská, V. A. (2009). *Popis osobnosti pachatele trestného činu vloupání dle Cloningerova dotazníku temperamentu a charakteru*. *Československá Psychologie*, 53(6), 545-555.
70. Popelka, J. (2011). *Penologie*. Univerzita Palackého v Olomouci.
71. Pratt, J., & Eriksson, A. (2011). 'Mr. Larsson is walking out again'. *The origins and development of Scandinavian prison systems*. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 44(1), 7-23. doi: 10.1177/0004865810393105
72. Raszková, T., & Hoferková, S. (2018). *Kapitoly z penologie I: vězeňství* (Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované). Gaudeamus.
73. Reker, G. T. (1977). *The purpose-in-life test in an inmate population: An empirical investigation*. *Journal of Clinical Psychology*, 33(3), 688-693. doi:10.1002/1097-4679(197707)33:3<688::aid-jclp2270330316>3.0.co;2-f
74. Reker, G. T., Peacock, E. J., & Wong, P. T. (1987). *Meaning and purpose in life and well-being: A life-span perspective*. *Journal of gerontology*, 42(1), 44-49. <https://doi.org/10.1093/geronj/42.1.44>
75. Řeháček, M. (2014). *Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR. Získáno 6. prosince z

- <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:xfUfU5jgzPUJ:https://www.mvcr.cz/soubor/informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx+&cd=1&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>
76. Řeháková, B. (2006). *Měření hodnotových orientací metodou hodnotových portrétů SH Schwartz*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 42(01), 107-128.
 77. Savage, J., & Yancey, C. (2008). *The Effects of Media Violence Exposure On Criminal Aggression*. Criminal Justice and Behavior, 35(6), 772-791. doi:10.1177/0093854808316487
 78. Selph, M. A. (2016). *The relationship between values, maladaptive schemas, and risk for recidivism*. Doctoral dissertation. Spalding University. Získáno 15. září z <https://www.proquest.com/dissertations-theses/relationship-between-values-maladaptive-schemas/docview/1810983661/se-2?accountid=16730>
 79. Schwartz, S. H. (1992). *Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries*. Advances in experimental social psychology 25, 1-65. [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)
 80. Schwartz, S. H. (2003). *A proposal for measuring value orientations across nations*. Questionnaire package of the european social survey, 259(290), 261.
 81. Schwartz, S. H., G. Melech, A. Lehmann, S. Burgess, M. Harris & V. Owens. (2001). *Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement*. Journal of Cross-cultural Psychology, 32 (5), 519-542. <https://doi.org/10.1177/0022022101032005001>
 82. Sochůrek, J. (2007). *Kapitoly z penologie*. Technická univerzita v Liberci.
 83. Svoboda, M., Humpolíček, P., & Šnorek, V. (2013). *Psychodiagnostika dospělých*. Portál.
 84. Sýkora, J. (2005). *Odsouzení se učí pracovat s vlastní energií*. České vězeňství, 6, 18-19.
 85. Tomášek, J. (2010). *Úvod do kriminologie: jak studovat zločin*. Grada.
 86. Tavel, P. (2007). *Smysl života podle Viktora Emanuela Frankla: potřeba smyslu života, přínos Viktora E. Frankla k otázce smyslu života*. Triton.
 87. Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Portál.
 88. Vágnerová, M. (2010). *Psychologie osobnosti*. Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum.
 89. Vágnerová, M. (2014). *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Portál.

90. Van der Laan, A., & Eichelsheim, V. (2013). *Juvenile adaptation to imprisonment: Feelings of safety, autonomy and well-being, and behaviour in prison*. *European Journal of Criminology*, 10(4), 424-443. doi:10.1177/1477370812473530
91. Van Ginneken, E. F. (2014). *Making sense of imprisonment: Narratives of posttraumatic growth among female prisoners*. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 60(2), 208-227. doi: 10.1177/0306624X14548531
92. Van Rijn, B., Cooper, M., Jackson, A., & Wild, C. (2017). *Avatar-based therapy within prison settings: pilot evaluation*. *British Journal of Guidance & Counselling*, 45(3), 268-283. doi:10.1080/03069885.2015.1068273
93. Vanhooren, S., Leijssen, M., & Dezutter, J. (2015). *Loss of Meaning as a Predictor of Distress in Prison*. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(13), 1411-1432. doi:10.1177/0306624x15621984
94. Vanhooren, S., Leijssen, M., & Dezutter, J. (2017). *Ten prisoners on a search for meaning: A qualitative study of loss and growth during incarceration*. *The Humanistic Psychologist*, 45(2), 162-178. <https://doi.org/10.1037/hum0000055>
95. Veteška, J., & Fischer, S. (2020). *Psychologie kriminálního chování: vybrané otázky etiologie, andragogické intervence a resocializace*. Grada.
96. Vignansky, E., Addad, M., & Himi, H. (2018). *Despair Will Hold You Prisoner, Hope Will Set You Free: Hope and Meaning Among Released Prisoners*. *The Prison Journal*, 98(3), 334-358. <https://doi.org/10.1177/0032885518764920>
97. Wilson, E. O. (2016). *Smysl lidské existence: evoluce a náš vnitřní konflikt* (přeložil Aleš Drobek). Dokořán.
98. Wilson, D. B., Bouffard, L. A., & MacKenzie, D. L. (2005). *A quantitative review of structured, group-oriented, cognitive-behavioral programs for offenders*. *Criminal Justice and Behavior*, 32(2), 172-204. <https://doi.org/10.1177/0093854804272889>
99. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Česká republika.
100. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Česká republika.
101. Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Česká republika.

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Abstrakt v českém jazyce
2. Abstrakt v anglickém jazyce
3. Schéma výpočtu rizik prediktivního nástroje SARPO
4. Návrh dotazníku vlastní tvorby
5. Schválená žádost Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR
6. Ukázka výsledné datové matice

Příloha č. 1 Abstrakt v českém jazyce

ABSTRAKT MAGISTERSKÉ PRÁCE

Název práce: Prožívaná životní smysluplnost u odsouzených mužů ve výkonu trestu odnětí svobody

Autor práce: Bc. Bernadeta Tomanová

Vedoucí práce: Mgr. Martin Kupka, Ph.D.

Počet stran a znaků: 92 stran, 178 660 znaků

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 101

Abstrakt:

Hlavní výzkumný cíl této práce se týkal porovnávání různých skupin odsouzených mužů k výkonu trestu odnětí svobody. Konkrétně jsme zjišťovali rozdíly v životní smysluplnosti, hodnotové orientaci a postoji k trestné činnosti mezi vězňenými podle druhu trestné činnosti, počtu odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody a věku. Teoretická část obsahuje rešerši dostupné literatury a dosavadních výzkumů na dané téma. Výzkum byl proveden pomocí kvantitativního metodologického přístupu formou papírového dotazníku. Výzkumný soubor, který jsme získali formou záměrného výběru, tvořil celkem 234 vězňených z pěti různých věznic. K měření životního smyslu jsme použili metodu ŠŽS, ke zjištění hodnotové orientace metodu PVQ a k měření postoje k trestné činnosti jsme vytvořili vlastní sadu otázek. Zjistili jsme, že odsouzení muži ve věku mladé dospělosti dosahovali výrazně vyšších skóre v metodě PVQ u subškály otevřenost ke změně oproti odsouzeným mužům ve věku střední dospělosti a pozdní dospělosti + stáří. Bez ohledu na skupiny, vyjadřovali vězňení výrazně negativní postoj k trestným činům, které spáchali a vnímali svůj život jako vysoce smysluplný.

Klíčová slova: životní smysl, hodnoty, postoj k trestnému činu, vězni

ABSTRACT OF MASTER THESIS

Title: Experienced meaningfulness of life in convicted men serving a prison sentence

Author: Bc. Bernadeta Tomanová

Supervisor: PhDr. Jan Šmahaj, Ph.D.

Number of pages and characters: 92 pages, 178 660 characters

Number of appendices: 6

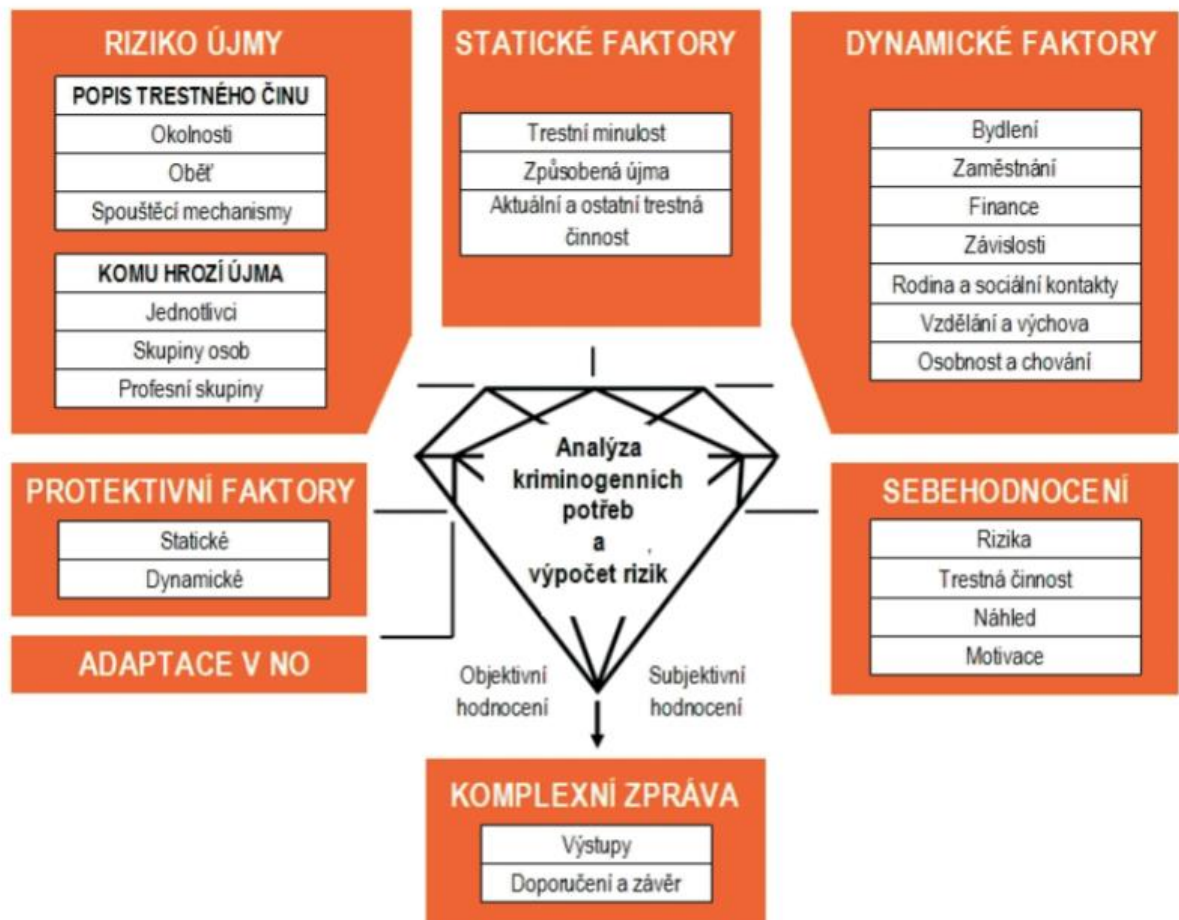
Number of references: 101

Abstract:

The main research goal of this thesis is to compare different groups of men sentenced to imprisonment, specifically to find out the differences in the meaning of life, value orientation and attitude to crime between prisoners according to the type of crime, the number of sentences to imprisonment, and age. The theoretical part contains an overview of available literature and previous research on the topic. The research was conducted using a quantitative methodological approach in the form of a paper questionnaire. The research group, which we obtained through deliberate selection, included a total of 234 prisoners from five different prisons. We used the ŠŽS method to measure the meaning of life, the PVQ method to determine the value orientation, and we created our own set of questions to measure the attitude toward criminal activity. We found that convicted men in young adulthood achieved significantly higher scores in the PVQ method for the subscale of openness to change compared to convicted men in middle adulthood and late adulthood + old age. Regardless of the group they belonged to, the prisoners expressed a markedly negative attitude towards the crimes they committed and perceived their lives as highly meaningful.

Key words: meaning of life, values, attitude to crime, prisoners

Příloha č. 3 Schéma výpočtu rizik prediktivního nástroje SARPO

Zdroj: Jiříčka et al. (2013)

Příloha č. 4 Dotazník vlastní tvorby

Dotazník

Hezký den,

jmenuji se Bernadeta Matúšová a jsem studentkou psychologie Univerzity Palackého v Olomouci. V současné době zpracovávám diplomovou práci na téma *Životní smysluplnost u odsouzených ve VTOS* a ráda bych Vás požádala o spolupráci. Cílem této práce je zjistit jaké jsou u mužů odsouzených ve VTOS důležité životní hodnoty, cíle a motivace. Co jim pomáhá zvládnout období strávené ve vězení.

Součástí této práce je i výzkum založený na dotazníku. Dotazník je anonymní, dobrovolný a slouží pouze pro účely této diplomové práce. Prosím Vás tedy přibližně o 30 minut Vašeho času, který mi tímto věnujete. Pokud budete chtít, nemusíte na některé otázky odpovídat nebo můžete kdykoliv odstoupit z výzkumu. Neexistují správné ani špatné odpovědi, jde jen o Vaše názory a pocity, proto buďte prosím upřímní. Data nebudou posuzována jednotlivě, ale jako celek, proto Vás prosím o vyplnění všech otázek.

Děkuji za Váš čas a ochotu spolupracovat!

Informovaný souhlas

Souhlasím s účastí na výzkumu, poskytnutím mých údajů v anonymní formě, jejich uchováním a zpracováním pouze za účelem tohoto výzkumu. (Prosím zakroužkujte jednu z variant).

ANO – NE

1. část: Základní údaje

Prosím zakroužkujte odpověď, která pro Vás platí, případně dopište.

1. Váš věk
 - (vypište).....
2. Rodinný stav
 - Svobodný
 - Ženatý
 - Rozvedený
 - Vdovec
 - Jiné (vypište)
3. Děti
 - Ano, kolik (vypište)
 - Ne
4. Nejvyšší dosažené vzdělání
 - Dokončená základní škola
 - Nedokončená základní škola
 - Vyučen
 - Střední škola s maturitou
 - Vysoká škola (vypište jaká)
 - Jiné (vypište jaké)
5. Zaměstnání (před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody)
 - Nezaměstnaný
 - Zaměstnaný
 - Invalidní důchod
 - Jiné

6. Aktuální trestná činnost - odsouzen k výkonu trestu odnětí svobody
 - Poprvé
 - Po několikáté (napište počet)

7. Aktuální trestnou činnost lze označit především jako
 - Krádež
 - Maření úředního rozhodnutí
 - Porušování domovní svobody
 - Loupež
 - Neoprávněné držení platební karty
 - Výtržnictví
 - Podvod
 - Zanedbání povinné výživy
 - Vražda
 - Vydírání
 - Jinou (vypište jakou)

8. Aktuální trestná činnost
 - Uložen trest ve výši (napište počet roků/měsíců)

9. Jak dlouho jste ve výkonu trestu odnětí svobody?
 - Napište (přibližný počet let/měsíců)

10. Druh věznice
 - S ostrahou – nízký stupeň
 - S ostrahou – střední stupeň
 - S ostrahou – vysoký stupeň
 - Se zvýšenou ostrahou
 - Jiné

11. Práce ve výkonu trestu
 - Pracovně zařazen
 - Pracovně nezařazen

12. Aktivity (vzdělávací, výchovné, terapeutické, zájmové a další) ve výkonu trestu
 - Účastním se
 - Neúčastním se

13. Jsem v kontaktu s blízkými nebo jinými osobami mimo vězení skrze
 - Dopisy
 - Návštěvy
 - Telefonáty
 - Nic z výše uvedeného

2. část: Hodnoty jedince

Nyní Vám popíši určité lidi. Přečtěte si každý popis (řádek) a označte číslicí, jak moc se Vám daná osoba podobá nebo nepodobá. U každého řádku zakroužkujte číslo od 1 do 6.

	1 Velmi se mi podobá	2 Podobá se mi	3 Podobá se mi trochu	4 Podobá se mi málo	5 Nepodobá se mi	6 Vůbec se mi nepodobá
1. Promýšlení nových myšlenek a tvořivost jsou pro něj důležité. Rád dělá věci svým vlastním originálním způsobem.	1	2	3	4	5	6
2. Je pro něj důležité, aby byl bohatý. Chce mít hodně peněz a drahé věci.	1	2	3	4	5	6
3. Myslí si, že je důležité, aby se s každým člověkem na světě zacházelo stejně. Věří, že každý by měl mít v životě stejné příležitosti.	1	2	3	4	5	6
4. Je pro něj důležité předvádět své schopnosti. Chce, aby lidé obdivovali, co dělá.	1	2	3	4	5	6
5. Je pro něj důležité žít v bezpečném prostředí. Vyhýbá se všemu, co by mohlo ohrozit jeho bezpečnost.	1	2	3	4	5	6
6. Má rád překvapení a vždy vyhledává nové aktivity. Myslí si, že je v životě důležité dělat mnoho různých věcí.	1	2	3	4	5	6
7. Věří, že lidé by měli dělat to, co se jim řekne. Myslí si, že lidé by měli dodržovat pravidla vždy, i když je nikdo nepozoruje.	1	2	3	4	5	6
8. Je pro něj důležité naslouchat lidem, kteří jsou jiní než on. I když s nimi nesouhlasí, chce jim porozumět.	1	2	3	4	5	6
9. Je pro něj důležité být pokorný a skromný. Nesnaží se přitahovat na sebe pozornost.	1	2	3	4	5	6
10. Je pro něj důležité užívat si života. Rád si dopřává.	1	2	3	4	5	6
11. Je pro něj důležité, aby si sám rozhodoval o tom, co dělá. Má rád svobodu a nezávislost na druhých.	1	2	3	4	5	6
12. Je pro něj důležité pomáhat lidem kolem sebe. Chce se starat o jejich blaho.	1	2	3	4	5	6
13. Je pro něj důležité být velmi úspěšný. Doufá, že lidé ocení, čeho dosáhl.	1	2	3	4	5	6
14. Je pro něj důležité, aby mu vláda zajistila bezpečí před všemi hrozbami. Chce, aby byl stát silný tak, aby mohl chránit své občany.	1	2	3	4	5	6
15. Vyhledává rád dobrodružství a riskuje. Chce mít vzrušující život.	1	2	3	4	5	6
16. Je pro něj důležité, aby se vždy choval spořádaně. Chce se vyhnout všemu, o čem by lidé řekli, že je špatně.	1	2	3	4	5	6
17. Je pro něj důležité, aby ho lidé respektovali. Chce, aby lidé dělali, co jim řekne.	1	2	3	4	5	6
18. Je pro něj důležité být loajální k přátelům. Chce se věnovat lidem, kteří jsou mu blízcí.	1	2	3	4	5	6

19. Pevně věří, že by se lidé měli starat o přírodu. Péče o životní prostředí je pro něj důležitá.	1	2	3	4	5	6
20. Tradice je pro něj důležitá. Snaží se dodržovat zvyky, které se předávají v jeho náboženství nebo v jeho rodině.	1	2	3	4	5	6
21. Vyhledává každou příležitost, aby se pobavil. Je pro něj důležité dělat věci, které mu přinášejí potěšení.	1	2	3	4	5	6

3. část: Škála životní smysluplnosti

U každého z následujících osmnácti výroků ohodnoťte prosím, jak moc s výrokem souhlasíte nebo nesouhlasíte. U každého řádku zakroužkujte číslo od 1 do 5.

	1 Vůbec nesouhlasím	2 Nesouhlasím	3 Nemohu se rozhodnout	4 Souhlasím	5 Úplně souhlasím
1. Svůj život považuji za hodnotný a užitečný.	1	2	3	4	5
2. Ani pořádně nevím, co chci v životě dělat.	1	2	3	4	5
3. Podařilo se mi v životě najít určité poslání nebo úlohu.	1	2	3	4	5
4. Cítím, že můj život má jasný směr.	1	2	3	4	5
5. Vůbec nechápu, kvůli čemu jsem na světě, a proč vlastně žiji.	1	2	3	4	5
6. V mém životě jsou věci, ve kterých se naplno angažuji.	1	2	3	4	5
7. Vím jaký je konečný cíl mého života.	1	2	3	4	5
8. Těším se na to, co mi můj život v budoucnosti přinese.	1	2	3	4	5
9. Nemám dost sil uskutečnit to, co považuji za důležité.	1	2	3	4	5
10. Mám životní filozofii nebo přesvědčení, které mi pomáhá vidět v životě smysl.	1	2	3	4	5
11. Můj život je plný zajímavých věcí.	1	2	3	4	5
12. Jsem se svým životem spokojený, i když je někdy těžký.	1	2	3	4	5
13. V životě mám vícero plánů a cílů.	1	2	3	4	5
14. Překážky a problémy ve mně probouzejí nové síly a schopnosti.	1	2	3	4	5
15. Život mi připadá prázdný a bezcenný.	1	2	3	4	5
16. Mám v životě určité záměry (=cíle), které bych rád naplnil.	1	2	3	4	5
17. Život se mi zdá jednotvárný a většinou mě nudí.	1	2	3	4	5
18. Znechucení a apatie (=lhostejnost) jsou běžnou součástí mého života.	1	2	3	4	5

4. část: Postoj k trestné činnosti

Na škále od 1 do 6 prosím zakroužkujte na každém řádku možnost, která je Vám nejbližší. Jde o Vaše pocity a názory.

1. Trestný čin, za který jsem byl odsouzen, se cítím	1 Zodpovědný	2	3	4	5	6 Nezodpovědný
2. Trest, který mi byl udělen, považuji za	1 Přiměřený	2	3	4	5	6 Nepřiměřený
3. Trestný čin, za který jsem byl odsouzen, se cítím	1 Vinný	2	3	4	5	6 Nevinný
4. Trestného činu, kterého jsem se dopustil	1 Lituji	2	3	4	5	6 Nelituji

5. část: Otevřené otázky

1. Co Vám pomáhá zvládnout každý den ve vězení? (Ptám se na to, co je pro vás nyní důležité, co vás drží „nad vodou“) A z jakého důvodu?

.....

.....

.....

2. Co byste si rád splnil/zažil/udělal, až Vás propustí? A z jakého důvodu?

.....

.....

.....

3. Co si představíte pod pojmem „životní smysl“?

.....

.....

.....

4. Jak jste nyní spokojený ve svém životě na škále od 1 do 10? (prosím zakroužkujte)

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
Velmi nespokojený Velmi spokojený

Ještě jednou moc děkuji za vyplnění tohoto dotazníku!

Vězeňská služba České republiky
Generální ředitelství Praha, Odbor výkonu vazby a trestu
oddělení odborného zacházení
Soudní 1672/1a, P.O. BOX 3, 140 67 Praha 4, ID DS: b86abcb

Č. j. VS-75343-3/ČJ-2021-800030-EXKOM

Bc. Bernadeta Matúšová
bernadeta.matusova01@upol.cz

– e-mailem –

Praha 17. června 2021
Počet stran: 2

Stanovisko k žádosti o zprostředkování kontaktů na vězeňské psychology – o součinnost Vězeňské služby ČR při realizaci výzkumného záměru

Vážená paní Bc. Matúšová,

na základě Vaší žádosti o zprostředkování kontaktů na vězeňské psychology za účelem realizace výzkumného záměru Vaší diplomové práce s názvem „Prožívaná životní smysluplnost u odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody“ na Univerzitě Palackého v Olomouci, jejíž přílohou byl detailně popsán výzkumný záměr, potvrzení o studiu a návrh dotazníku a informovaný souhlas, Vám sděluji, že předložením výše zmíněných dokumentů jste splnila základní formální podmínky, a proto realizaci sběru dat k Vaší diplomové práci ve vazebních věznicích a věznicích ČR doporučuji.

S ohledem na náplň práce odborných zaměstnanců není možné poskytnout Vám seznam vězeňských psychologů za účelem sběru dat pro soukromý subjekt.

Proto se nyní se svou oficiální písemnou žádostí obraťte přímo na ředitelky/ředitele jednotlivých vazebních věznic a věznic a požádejte je o povolení vstupu do vazební věznice/věznice a součinnost při zajišťování Vašeho výzkumu, neboť povolení vstupu a součinnost při zajištění sběru dat je plně v jejich kompetenci. Případné povolení vstupu do vazební věznice/věznice bude vycházet též z aktuální situace v návaznosti na pandemii onemocnění Covid 19.

Toto stanovisko ke své žádosti, včetně dodaných příloh, rovněž k žádosti přiložte.
Kontakty na jednotlivé vazební věznice/věznice najdete na www.vscr.cz.

Podmínkou pro umožnění výzkumu je rovněž poskytnutí kopie výzkumných závěrů po dokončení práce (postačí v elektronické podobě) Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR.

S pozdravem

Za správnost vyhotovení:
PhDr. Václav Jiříčka, Ph.D.

Vrchní rada
plk. PhDr. Pavel Horák, Ph.D.
ředitel odboru výkonu vazby a trestu

schváleno elektronicky

Příloha č. 6 Ukázka výsledné datové matice

	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X
	Pořadí	Věznice	Přidělný kód	Věk	Rodinný stav	Děti	Vzdělání	Zaměstnání před VTOS	Kolikrát odsouzen k VTOS	Druh TČ1	Druh TČ2	Druh TČ3	Druh TČ4	Aktuální trest ve výši (v měsících)	Aktuální trest ve výši (v letech)	Uplýnulý počet měsíců ve VTOS	Uplýnulý počet let ve VTOS	Druh věznice	Práce ve výkonu trestu	Aktivita: ano/ne	Kontakt mimo vězení	Kontakt mimo vězení - dopisy	Kontakt mimo vězení - návštěvy	Kontakt mimo vězení - Telefon
1																								
2	1	Mírov	M1	53	Rozveden	4	Vyučen	Zaměstná	2	Maření	Podvok	0	0	96	8	42	3,5 SO - Vysol	Ne	Ano	Ano	Ano	0	1	1
3	2	Mírov	M2	24	Svobodný	0	Vyučen	Nezaměstno	několik	Podvok	0	0	0	77	6,4	26	2,2 SO - Vysol	Ano	Ano	Ano	Ano	1	1	1
4	3	Mírov	M3	50	Svobodný	0	Vyučen	Zaměstná	1	Zanedt	0	0	0	36	3	24	2 Se zvýšení	Ano	Ne	Ano	Ano	0	1	0
5	5	Mírov	M5	40	Rozveden	2	Vyučen	Zaměstná	1	Vražda	0	0	0	180	15	108	9 SO - Vysol	Ano	Ano	Ano	Ano	0	0	1
6	6	Mírov	M6	35	Svobodný	0	SŠ s matu	Nezaměstno	několik	Krádež	0	0	0	180	15	2	0,2 SO - Vysol	Ano	Ano	Ano	Ano	1	0	1
7	7	Mírov	M7	60	Rozveden	4	Dokončen	Zaměstná	3	Vražda	Výtržni	0	0	240	20	96	8 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	0	1	1
8	8	Mírov	M8	19	Svobodný	0	Vyučen	Zaměstná	1	Krádež	0	0	0	60	5	36	3 SO - Střed	Ano	Ano	Ano	Ano	0	1	1
9	9	Mírov	M9	38	Ženatý	2	SŠ s matu	Zaměstná	1	Loupež	0	0	0	120	10	48	4 SO - Vysol	Ano	Ano	Ano	Ano	1	1	1
10	10	Mírov	M10	49	Ženatý	2	SŠ s matu	Zaměstnapo	několik	Krádež	0	0	0	55	4,6	neuveld	neuveld	Neuveld	Neuveld	Neuveld	Neuveld	0	0	0
11	11	Mírov	M11	31	Svobodný	0	Vyučen	Zaměstná	1	Vražda	0	0	0	192	16	18	1,5 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
12	12	Mírov	M12	32	Svobodný	0	Dokončen	Zaměstná	1	Vražda	0	0	0	192	16	135	11,3 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	0	1
13	13	Mírov	M13	42	Svobodný	4	Vyučen	Zaměstná	1	Pokus	0	0	0	180	15	60	5 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
14	14	Mírov	M14	42	Svobodný	0	SŠ s matu	Zaměstná	1	Vražda	0	0	0	216	18	36	3 Se zvýšení	Ano	Ne	Ano	Ano	1	1	1
15	15	Mírov	M15	50	Ženatý	1	Vyučen	Nezaměst	1	Výtržni	0	0	0	216	18	60	5 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	0	1	0
16	16	Mírov	M16	33	Svobodný	2	Dokončen	Zaměstná	2	Vražda	0	0	0	144	12	24	2 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
17	17	Mírov	M17	38	Rozveden	2	Dokončen	Nezaměst	3	Vydírán	0	0	0	116	9,7	69	5,8 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
18	18	Mírov	M18	39	Svobodný	0	Dokončen	Nezaměst	5	Krádež	Loupež	0	0	192	16	100	8,3 Se zvýšení	Ne	Ano	Neuveld	0	0	0	
19	19	Mírov	M19	29	Svobodný	0	SŠ s matu	Zaměstná	1	Jiné (M	0	0	0	120	10	34	2,8 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
20	20	Mírov	M20	52	Rozveden	2	VŠ - lékaři	Zaměstná	1	Jiné (M	0	0	0	108	9	36	3 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	0	1
21	21	Mírov	M21	59	Rozveden	1	Vyučen	Zaměstná	3	Výtržni	Mařeni	0	0	132	11	78	6,5 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
22	22	Mírov	M22	38	Svobodný	0	Vyučen	Zaměstná	1	Podvok	0	0	0	102	8,5	23	1,9 Se zvýšení	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
23	23	Břeclav	B23	34	Rozveden	2	Vyučen	Zaměstná	1	Krádež	Podvok	Vydírán	0	38	3,2	31	2,6 SO - Vysol	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
24	24	Břeclav	B24	26	Svobodný	1	Dokončen	invalídni	1	Krádež	Maření	Porušov	0	9	0,8	3	0,3 SO - Nizký	Ano	Ano	Ano	Ano	1	0	1
25	25	Břeclav	B25	42	Rozveden	0	Vyučen	Nezaměst	4	Maření	0	0	0	12	1	8	0,7 SO - Vysol	Ne	Neuveld	Ano	Ano	1	0	1
26	26	Břeclav	B26	45	Svobodný	0	VŠ	Zaměstná	1	Podvok	Ridičák	0	0	23	1,9	6	0,5 SO - Nizký	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
27	27	Břeclav	B27	23	Svobodný	0	Dokončen	Nezaměst	1	Krádež	Maření	0	0	20	1,7	10	0,8 SO - Nizký	Ano	Ano	Ano	Ano	0	0	1
28	28	Břeclav	B28	54	Rozveden	3	SŠ s matu	Jiné - OSV	1	Zanedt	0	0	0	21	1,8	8	0,7 SO - Nizký	Ano	Ano	Ne	0	0	0	
29	29	Břeclav	B29	23	Svobodný	0	Dokončen	Nezaměst	1	Krádež	0	0	0	21	1,8	11	0,9 SO - Střed	Ano	Ano	Ano	Ano	1	0	0
30	30	Břeclav	B30	46	Rozveden	1	SŠ s matu	Jiné - OSV	3	Podvok	0	0	0	66	5,5	36	3 SO - Střed	Ano	Ano	Ano	Ano	1	1	1
31	31	Břeclav	B31	50	Svobodný	0	Vyučen	Nezaměst	1	Jiné (zk	0	0	0	10	0,8	3,5	0,3 SO - Nizký	Ano	Ano	Ano	Ano	1	1	1
32	32	Břeclav	B32	27	Svobodný	0	Dokončen	Zaměstná	1	Porušov	Těžké u	0	0	16	1,3	11	0,9 SO - Nizký	Ano	Ano	Ano	Ano	1	0	1
33	33	Břeclav	B33	37	Svobodný	1	Dokončen	Nezaměst	1	Zanedt	0	0	0	18	1,5	6	0,5 SO - Nizký	Ano	Ano	Ano	Ano	0	0	1
34	34	Břeclav	B34	50	Rozveden	1	SŠ s matu	Zaměstná	1	Jiné (ze	0	0	0	36	3	6	0,5 SO - Nizký	Ano	Ano	Ano	Ano	1	1	1
35	35	Břeclav	B35	32	Svobodný	0	Vyučen	Zaměstná	2	Ublizer	0	0	0	24	2	12	1 SO - Vysol	Ano	Ne	Ne	0	0	0	
36	36	Břeclav	B36	53	Rozveden	2	Vyučen	Jiné - OSV	1	Podvok	Vyhrožt	0	0	36	3	9	0,8 SO - Vysol	Ne	Ano	Ano	Ano	1	1	1
37	37	Břeclav	B37	58	Ženatý	3	SŠ s matu	Jiné - OSV	3	Podvok	0	0	0	48	4	24	2 SO - Vysol	Ano	Ne	Ano	Ano	1	1	1
38	38	Břeclav	B38	54	Rozveden	2	Dokončen	Nezaměst	8	Loupež	0	0	0	50	4,2	26	2,2 SO - Vysol	Ano	Ne	Ano	Ano	1	1	1

	Y	Z	AA	AB	AC	AD	AE	AF	AG	AH	AI	AJ	AK	AL	AM	AN	AO	AP	AQ	AR	AS	
	Hod1	Hod2	Hod3	Hod4	Hod5	Hod6	Hod7	Hod8	Hod9	Hod10	Hod11	Hod12	Hod13	Hod14	Hod15	Hod16	Hod17	Hod18	Hod19	Hod20	Hod21	
1																						
2	3	1	3	4	4	2	1	4	4	1	3	3	2	2	4	2	3	1	1	2	3	
3	2	1	3	4	4	2	3	1	4	2	3	1	3	4	2	3	2	1	1	3	2	
4	2	2	2	3	1	2	3	4	3	2	2	3	3	3	3	2	3	3	1	2	1	
5	2	3	1	1	3	1	3	1	1	2	1	2	2	1	1	2	2	1	2	2	3	
6	1	2	4	3	4	2	3	3	2	2	2	3	3	1	2	3	3	3	1	1	1	
7	5	4	2	4	1	2	4	2	3	1	4	4	3	1	2	4	3	1	1	3	2	
8	2	1	3	4	4	2	4	4	4	3	3	2	2	4	1	1	3	3	1	3	2	
9	2	1	3	4	4	2	3	1	4	2	3	1	3	4	2	3	2	1	1	3	2	
10	2	4	4	4	4	4	4	3	1	1	1	3	4	4	4	3	3	3	1	2	3	
11	3	6	4	5	1	2	3	5	2	2	2	3	2	3	3	3	5	2	1	3	3	
12	1	4	1	5	4	3	4	2	3	4	1	3	4	3	3	4	5	3	1	3	4	
13	3	2	3	5	4	4	6	4	3	2	3	2	4	2	2	5	4	1	2	2	2	
14	2	3	2	3	3	2	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3	3	2	1	2	3	
15	3	4	2	3	5	2	4	2	3	6	3	3	4	4	4	3	1	6	1	3	5	
16	2	5	2	5	5	2	5	3	3	2	2	3	4	3	2	3	2	2	1	1	2	
17	3	5	2	6	2	5	3	2	3	4	3	3	3	4	3	3	6	2	2	2	3	
18	1	2	2	6	5	1	2	1	5	2	1	1	5	3	1	5	5	1	1	5	2	
19	1	1	3	1	3	1	4	5	3	1	1	4	2	5	1	6	3	1	1	1	1	
20	2	4	2	5	2	5	2	3	2	2	2	2	3	5	2	4	2	2	2	5		
21	3	3	3	4	1	4	5	4	2	1	2	3	3	2	3	2	3	3	1	1	1	
22	2	5	4	5	2	4	4	3	2	2	1	1	3	3	3	3	3	1	1	4	3	
23	1	4	1	6	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	3	1	6	1	1	1	1	
24	2	1	2	2	4	2	4	5	5	2	2	4	2	3	2	4	2	2	4	4	1	
25	1	5	1	4	2	3	5	4	3	4	1	4	3	4	3	3	3	1	3	5	4	
26	1	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	1	2	2	1	1	1	
27	2	3	1	6	1	1	1	3	1	1	1	1	3	4	1	3	3	2	4	4	3	
28	1	3	4	2	4	1	6	5	5	2	1	3	1	4	3	6	2	1	3	6	3	
29	1	5	2	5	1	4	3	2	1	4	2	5	4	3	3	1	3	2	2	2	3	
30	1	6	2	6	1	3	2	1	1	6	1	1	6	1	5	1	6	1	2	1	1	
31	2	5	2	5	2	4	2	2	2	3	2	2	4	2	4	2	4	2	1	2	4	
32	2	6	1	4	2	1	1	3	1	5	1	1	2	5	6	1	6	1	1	2	1	
33	4	6	2	5	2	3	2	3	2	4	3	2	4	5	4	2	3	1	3	2	4	
34	3	5	4	3	2	2	3	2	3	3	3	2	4	4	3	5	5	2	2	2	2	
35	2	5	4	6	1	3	2	1	6	5	2	3	1	4	2	5	2	6	1	6</		

	AS	AT	AU	AV	AW	AX	AY	AZ	BA	BB	BC	BD	BE	BF	BG	BH	BI	BJ	BK	BL	BM	BN	BO
	Hod21	ŠZs1	ŠZs2	ŠZs3	ŠZs4	ŠZs5	ŠZs6	ŠZs7	ŠZs8	ŠZs9	ŠZs10	ŠZs11	ŠZs12	ŠZs13	ŠZs14	ŠZs15	ŠZs16	ŠZs17	ŠZs18	Postoj k TČ 1	Postoj k TČ 2	Postoj k TČ 3	Postoj k TČ 4
1																							
2		3	5	3	3	1	4	4	3	3	2	2	2	3	3	1	1	2	3	1	1	1	1
3		2	5	3	3	4	1	4	4	3	3	2	4	4	5	3	1	5	4	1	1	1	1
4		1	3	3	4	2	3	3	3	3	3	2	3	4	4	3	3	2	3	1	1	1	1
5		3	2	2	1	2	2	2	2	2	2	3	3	2	3	3	2	3	2	3	2	2	1
6		1	3	3	2	3	2	3	3	2	5	4	3	3	3	4	2	3	3	4	2	6	1
7		2	5	3	3	1	3	2	3	4	4	2	1	4	3	3	2	1	2	4	1	1	1
8		2	5	3	3	1	4	4	3	3	2	2	1	3	3	2	2	4	4	2	1	1	1
9		2	5	3	3	4	1	3	2	2	4	4	5	3	1	5	4	4	3	1	1	1	1
10		3	5	4	4	3	1	1	1	4	2	2	2	3	4	1	1	2	3	2	1	1	1
11		3	3	2	4	3	2	4	4	2	2	4	4	2	4	4	2	4	2	3	4	6	4
12		4	5	1	4	5	1	4	5	5	1	5	5	4	4	5	1	5	1	1	2	1	1
13		2	2	2	3	4	2	4	4	4	2	4	4	4	2	4	1	4	1	4	3	6	4
14		3	4	1	4	4	1	4	4	4	2	4	4	4	4	3	2	4	2	2	1	1	1
15		5	1	2	3	3	3	2	2	4	2	3	2	4	4	4	2	3	5	3	2	3	5
16		2	2	2	2	4	1	5	4	4	1	4	3	4	4	4	2	5	1	2	1	1	1
17		3	2	2	4	4	2	4	5	4	2	4	4	4	2	4	1	4	2	1	1	1	1
18		2	2	2	4	4	2	2	1	5	1	2	4	1	5	4	2	5	2	4	1	4	1
19		1	5	1	4	4	3	4	1	5	1	5	5	5	5	5	1	5	1	1	5	6	4
20		5	4	1	4	3	2	4	4	3	3	4	4	3	3	3	4	3	3	3	4	3	1
21		1	2	2	4	5	2	4	4	5	2	3	4	2	4	4	5	5	4	2	1	1	1
22		3	5	2	4	4	1	4	3	5	2	4	4	5	5	3	2	4	2	2	2	4	2
23		1	5	1	5	5	1	5	1	5	1	5	5	5	5	5	1	5	1	4	1	1	6
24		1	3	2	2	1	4	3	3	2	3	4	4	4	2	2	4	2	2	1	1	1	1
25		4	4	1	4	4	1	4	1	3	1	4	4	4	4	4	1	4	1	1	3	3	3
26		1	1	4	4	4	1	5	5	5	1	5	5	5	5	5	1	5	1	1	1	2	1
27		3	3	3	3	3	3	4	3	1	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	1	1	1
28		3	4	2	4	4	1	5	5	5	1	4	4	4	4	5	1	5	1	1	3	6	3
29		3	2	4	2	4	1	3	4	5	2	4	4	4	4	4	2	4	2	4	1	1	1
30		1	4	1	5	5	1	5	5	5	1	5	5	5	5	5	1	5	1	1	4	6	3
31		4	2	2	4	3	1	4	4	4	2	4	5	3	4	2	1	5	2	1	4	4	2
32		1	3	1	5	5	1	5	5	5	5	4	4	1	5	1	1	5	1	2	1	1	1
33		4	2	1	4	4	2	4	4	4	2	4	4	4	4	4	2	5	2	2	2	3	1
34		2	2	2	4	2	2	4	4	2	4	4	4	2	4	2	4	4	2	2	1	1	1
35		5	2	4	2	1	4	4	4	2	2	1	3	1	5	2	3	4	5	4	6	6	6
36		2	3	2	4	4	1	4	5	5	1	4	5	3	4	4	1	4	1	2	1	1	1
37		5	4	1	4	4	1	4	5	5	1	5	5	5	5	5	1	5	1	1	6	6	6
38		5	4	1	4	4	1	4	5	5	1	5	5	5	5	5	1	5	1	1	1	1	6

	BM	BN	BO	BP	BQ	BR	BS
	Postoj k TČ 2	Postoj k TČ 3	Postoj k TČ 4	Každý den - co pomáhá	Co by si splnil po VTOS	Co je to životní smysl	Aktuální spokojenost v životě
1							
2	1	1	1	1 Že se dostanu na svobodu	práce, děti, bydlení	návrat do civilního světa	9
3	1	1	1	1 odhodlání, že mě pustí	najít bydlení, práci, lásku, peníze	vrátit se do normálního života	9
4	1	1	1	1 Rodina	Nevím	Cíl, rodina	6
5	2	1	1	1 Práce, režim	Normálně zapadnout	Rodina	5
6	6	1	1	1 vlastní program	být zodpovědný kvůli sobě	rodina	4
7	1	1	1	1 Podmínečné propuštění, rodina	Bydlení, práce, rodina	návrat do současného života	7
8	1	1	1	1 že mě jednoho dne pustí	Bydlení, práce	návrat do každodenního života	7
9	1	1	1	1 že mě propustí	bydlení, najít si práci	respekt k osobnímu životu	8
10	1	1	1	1 návrat do civilu	bydění, práce, peníze, rodina	zařadit se do civilního života	6
11	6	4	1	1 že mám oporu v rodině a blízkých osobách, snaž začal bych plnohodnotný život a vše si odznova	nevím, je toho moc, ale jeden hlavní je mýt rodinu	nevím, je toho moc, ale jeden hlavní je mýt rodinu	4
12	2	1	1	1 sportování, četba knih, vzdělávání se, šance na předělání bych si vzdělání	pro mě je životní smysl soubor cílů, které chci ve svém	pro mě je životní smysl soubor cílů, které chci ve svém	8
13	6	4	1	1 cvičení, kreslení, trochu srady a nejvic má rodin uvařil bych oběd pro ženu a děti a pozval bych je	rodina	rodina	4
14	1	1	1	1 Víte, nesmíte přemýšlet nad tím, kde se nacházíte	Nejdůležitější je zdraví, jak moje, tak i mých rodič	Životní smysl- je vše, co má pro můj život řád a smysl, i	5
15	2	3	3	5 ano	ano	ano	5
16	1	1	1	1 rodina, syn, dcera	nevyplnil	nevyplnil	1
17	1	1	1	1 Hlavně rodina, děti, protože mám rád život a věř	Napravit co napravit půjde, dát si život do kupy,	Je to pro mě cíl různých směrů, které jsem dotáhl do ko	6
18	4	1	1	1 Jelikož jsem nyní ve specializovaném odděle pro	Chci odjet do zahraničí, vydělat peníze, tím splatit	Člověk. Najít nebo mít životní smysl může člověk v lás	6
19	6	4	3	3 Není to tady zas úplnej masakr, jak si to všichni	nevyplnil	Tak životní smysl má každý člověk trochu jinak nastav	9
20	4	3	1	1 Naděje	Budu se dále angažovat v boji proti zkorumpovav	Rodina, děti, zaměstnání	2
21	1	1	1	1 Hlavně maminka mě pomáhá - finančně i psychi	Užil si fajn dovolenou - kdekoliv, kde bude hezky.	Každý člověk ho má jiny, to je asi známo. Já jsem měl t	5
22	4	2	2	2 Představuji si co mě opět čeká na svobodě. A tak	chtěl bych pomáhat nemocným samoživitelkám,	Činnost, která mě naprosto supokuje bez toho aniž b	7
23	1	1	1	6 Blížící den, konec trestu	not comment	Umřít s myšlenkou a ve stáří, že jsem vše dokázal, co j	10
24	1	1	1	1 Družka	nevyplnil	nevyplnil	5
25	3	3	3	3 Že půjdu domů	nevyplnil	Klid	3
26	2	1	1	1 "Nad vodou" mě drží rodina, zázemí, co mám na	Až mě psuť tak chci nahradit ten ztracený čas roc	Životní smysl nebo smysl je být spokojený a naplněný,	2
27	1	1	1	1 cvičení, práce	našel stálou práci a pomohl své rodině (matce)	nevím	5
28	6	3	1	1 Zavřít mě můžou - pustit musí ten. každá pohádka	"holky, chlast a chlebičky - to jsou naše koničky"	viz výše :) jinak úspěch (práce, podnikání,...)	1
29	1	1	1	1 nevyplnil	zaměstnal se a udržel si stálou práci, protože jse	Rodina, děti	5
30	6	3	1	1 Rodina, protože mám poprvé v životě rodinu, kte	společný podnik s dětmi a rodinou	nevyplnil	7
31	4	4	2	2 kontakt s blízkými (hlavně s družkou a nevlastn	žít klidný život s družkou a nevlastni dcerou	žít klidný život s družkou a nevlastni dcerou	2
32	1	1	1	1 pracovní činnost, aktivity	být s rodinou	můj pes Hugo	6
33	3	1	1	1 hlavní práce	chodit do práce a být s moji dcerou	nevím	5
34	1	1	1	1 rodina a návrat k rodině	rodinná sešlost	pomáhat lidem	5
35	6	6	6	6 Jenom se vezu, takže nic, jsem zvyklej	Zabýt tu děvku, za kterou sedím a až se nafetuju	chcípnout	3
36	1	1	1	1 Rodina, dcera, družka + celá přímá i nepřímá roc	Dožil život výchovou dcery + syna + družky. Napr	Těžká otázka, kterou dle mé úvahy nejde vyjádřit v pop	8
37	6	6	6	6 To, že není "doživotní" trest, a je "pevné" datum v Rík	a se... "že pokud chcete rozesmát pána Boha, ti	Až na to někdo "smysluplné" odpoví, rád si to poslech	1
38	1	1	1	6 Posilovna a pevný výstup	Mám své sny a to je soukromé	nevyplnil	nevyplnil